ګوتم بدهـ، او د مت ارتقائي سفر ته یوه لنډه کتنه

کله چې مونږ مذاهبو ته ګورو نو دا پر دوو قسمو تقسیمېدلای شي، یو هغه چې پوهان ورته د سامي (اسماني) مذاهبو نوم ورکوي لکه یهودیت، نصرانیت (مسیحیت) او دینِ اسلام. او دویم هغه مذاهب کوم ته چې غیر سامي، یعني هغه مذاهب لکه هندو مت، جین مت، دراوړي مت، کنفیوشس، شیو مت، مظاهر پرست، لمر پرست، ځناور پرست، آتش پرست، سپوږمۍ پرست، او ستوري پرست.

مولانا سید ابو الاعلی مودودیؒ په دې هکله د مذهب تعریف داسي کوي. "په نړۍ کي چي څومره مذاهب دي هغه خو یا د یو کس په نامه یا د هغه قوم په نامه نومول شوي دي په کوم قوم کي چي هغه مذهب زېږېدلی دی. لکه عیسائیت، چي نسبت یې د عیسیٰؑ سره تړل کېږي، بدهـ مذهب ته په دې بدهـ مذهب ویل کېږي ولي چي د هغه بنسټ ایښوونکی مهاتما بدهـ دی، د زردشتي مذهب نوم په دې دی چي د هغه تعلق د زردشت سره وُ، یهودي مذهب په یوه مخصوصه قبیله کي وزېږدی چي نوم یې یهودا وُ، خو ماسوای د اسلام."

دعدم تشدد د فلسفې او د دې بودهي مذهب بنسټ ایښوونکی چي څېړونکي ورته د ختیځ درویش هم وائي "ګوتم" نومي ځوان چي د شمالي (قطبي) هندوستان ریاست، کپل وستو کي غالباً ۵۶۳ ق،م یا ۵۶۸ ق،م کي په لمبیني نومي ځنګله کي زېږېدلی، د راجا سدهوډهن (شدوډهن) زوی، د مور نوم یې مایا او [illegible] وُ د ده [illegible] د ده د زوکړې

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر اوومـه مـړۀ شـوه. د دۀ یونـوم چـي د خانـدان لـه خـوا ورکړل شـوی دی، ګـوتم دی. زیـاتره مـؤرخین چـي پـه کـوم نامـه ددۀ یادونـه کـوي هغـه "سدهارتهـ" دی. سدهارتهـ یعنـي کامیـاب او کـامران. انګریـز مـؤرخ مائیکـل هـارټ پـه خپـل کتـاب "سـو عظیم انسـان" کـي د ګـوتم بدهـ نـوم "سدهارتهـ" کـاږي او "ګـوتم" د دۀ د ذات نـوم ښـیي. لاکـن د اوسـني تحقیـق نـه دا ثـابتیږي چـي د دۀ اصـل نـوم ګـوتم ؤ. نـور صـفاتي نومونـه لکـه، جودهـ، یعنـي روښـانه ضـمیر لرونکـی، سـکیا مـوني (د سـکیا خانـدان راهـب، عابـد) سـکیا سـمها (د سـکیا خاندان شیر) او نور نومونه هم لري.

دۀ پـه ځـوانۍ کـي ډیـر علـوم زده کـړي وو، لکـه پـه سنسـکرت کـي یـې ډیـر مهـارت درلـود، ویدونـه یـې ټـول پـه یـاد زده وو. کلـه چـي د ۱۸یـا ۱۹ کـالو شـو نـو یـې د یشودهرا (یسـودهرا) نـومي جینـۍ سـره وادۀ وکـړ. بیـا لـس کالـه وروسـته د دۀ یـو زوی وزوکیدی چي نوم یې "راهل" ؤ.

کله چي دۀ خپـل پـدري مـذهب یعنـي هنـدومت تـه وکتـل نـو یـې لـه دې مـذهب سره شدید اختلاف پیدا شو. پـه هنـدومت کـي بت پرسـتي، غـلام بـادار، او داسـي نـوري خامیـاني وې چـي دۀ ورسـره اخـتلاف درلـودی. بیـا د ډیـر غـور او فکـر وروسـته دۀ د یـو جـلا مـذهب یعنـي د برهمنـي مـذهب اصـلاح شـوي مـذهب بنسـټ کښیښـودی. حـالانکي دی د یـو لـوی مځکـه وال زوی ؤ، د شـهزادګانو غونـدي اوسـیدی، خـو بیـا هـم د مـذهب سره تـړاؤ دی دې تـه وهڅـوی چـي د عـامو خلګـو یعنـي د ذات پـات، غـلام بـادار پرتـه یـو داسـي فکـر مـنځ تـه راوړي چـي د دې ټولـو ګنجـائش نـۀ وي پکښې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانــا ســید ابو الاعلی مــودودي ؒ د بدهــ مـذهب پــه هکلــه وايـي چـي "لـه ننـه څخـه دوه نـیم زره کالـه مـخ کـي انسـاني فکـر تـر دې حـده ترقـي کـړې وه چـي هغـه خپلـه يـو مشـترکه مـذهب غـوښـتو. بدهـ مـت اګرچې يـو پـوره مـذهب نـهٔ ؤ او صـرف يـو څـه اخلاقـي اصـول يـې درلـودل، لاکـن دا مــذهب د هندوسـتان نــه راووتــی او يــوې خــوا تــه جاپـان او منګوليـا او بلـي خـوا تـه افغانسـتان او تـر بخـاره خـور شـو. د دې مــذهب خورونکــو دا مــذهب تــر لېــري لېــري هېوادونــو پــوري ورساوه."

مـذهب کـه سـامي وي کـه غيـر سـامي، خـو پـه پيـل کـي ورتـه ډېـري سـتونزي پيښـېږي. دهٔ راج محـل، د شـهزادګانو غونـدي ژونـد، خپـل لـس کلـن ازدواجي ژونـد او زوی يـې پـر خپـل غيـر سـامي مـذهب قربـان کـړل او پـه ځنګلـه کـي يـې د پيپـل (بړ)[1] د ونـي لانـدي مراقبـه پيل کړه.

مـؤرخين ليکـي چـي دهٔ پـه لـومړي سـر کـي د څـو ملګـرو سـره شپږ کالـه د ګيـا پـه ځنګلـه کـي وجـود ازاري (جسـماني رياضـت) پيـل کـړه، د وخـت پـه تېرېـدو سـره د ګـوتم وجـود د نـهٔ خـوراک او د ډېـري کمـزورۍ لـه کبلـه وچ ډنډ شـو او پـر دهٔ بـه بې هوشـي راتلـه. بيـا دهٔ دا لاره تـرک کـړه او مراقبـه يـې پيـل کـړه. پـه لـومړي ځـل دهٔ پـه ځنګلـه کـي اووه ورځـي د پيپـل (بـړ) د ونـي لانـدي مراقبـه پيـل کـړه. پـر اوومـه ورځ دې نتيجـې تـه ورسـېدی چـي انسـان پـه درو ځيزونـو سـره تـل غمـزده وي او دا غـم دی د ژونـد پـه خونـد نـهٔ پوهـوي. لکـه د سـپين

[1] حامد عبدالقادر د انځر ونه یادوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـري تـوب غـم، د نـاروغۍ غـم او د مـرګ غـم. کـه انسـان لـه دې درو غمو ځان خلاص کړي نو به د ژوند په خوند پوه شي.

هـم دې درو نقطـو ته د ځنګلـه و خـوا تـه وشـړی، چـې د دې درو نقطـــو د درملنـــي اســـباب و مـــومي. وروســـته ده ئپلویـــان (بهکشـوان) پیدا کـړل چې د ده سره د ده په فکـر کـي ملګـري شـول. دې پلویـانو ده تـه د (بدهـ) نـوم ورکـړی چـې معنـا یـې د هغـه چـا ده چې روحـاني علـوم یـا پټ علـوم یـي تـر لاسـه کـړي وي.د سنسـکرت لـه اړخـه د بدهـ معنـا "پـر نُـور یـا منیـر" ده. خـو نـور مـورخین د بدهـ معنـا د بیدار،روښانه ضمیر لرونکي یا د عارف سره کوي.

پـــه هنـــدو مت مـــذهب کـــي ذات پـــات، د ډېـــرو خـــدا یانو تصـور، بـت پرسـتي او داسـي ډېـر څـه وو چـي ګـوتم یـې مخالفـت کـاوه. پـه بدهـ مـذهب کـي د خدای تصـور، روح او د فرښـتو هـیڅ یـوه خبره یـا فکـر نشـته، هـم پـه دې وجـه د هنـدو مت مـذهب ځیلو خلګـو د ده و مـذهب تـه هرکلـی وکـړ، او پـه کـي شـامیلېدل یـې پیـل کـړل. بدهـ مـذهب دومـره تېـز پـه شـمالي (قطبـي) هندوسـتان کـي خـور شـو چـي هـیڅ عقـل یـې نـه تسـیلموي. د مـذاهبو پـه تـاریخ کـي دا غیـر سـامي بـودهي مـذهب، واحـد مـذهب دی چـي ډېـر ژر یـې وده وکـړه، او د شمالي هندوستان نه دباندي و نورو هېوادونو ته منتقل شو.

کـه مـوږ وګـورو نـو پـر دې مـذهب د هنـدو مت شـدیده غلبـه ده. پـه دې کـي تـر مـذهب زیـات پـر فلسـفه بانـدي زور اچـول شـوی دی. پـه دې مـذهب کـي چـي کـوم احکـام ډېـر سـخت وو او برهمنـو هغـو تـه ګوتـه نیولـه هغـه د تزکیـه نفـس، مطالعـه، غـور و فکـر او مراقبـه وه. پـه دې مـذهب کـي یـوه خـامي د برهمنـو لـه خـوا دا هـم وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دهٔ ټول خدایان رټلي وو، لاکن هغهٔ یې مسلوب الاختیار ضرور ګڼلي وو.

دهٔ د هندوانو آواګون[2] عقیده د لږ تبدیلۍ وروسته خپله کړه. چې تعلیمات یې د هندومت په خوا ورته شو. دهٔ د هندومت مذهب ویدونه چې برهمنو به ورته سامي ویلو، څخه بالکل انکار وکړو. حالانکې دا ویدونه دهٔ په یاد زده کړي وو. دهٔ به ویل چې دا ویدونه سامي نهٔ دي، دهٔ په څلور سره ویدونو کې د سام وید، رېګ وید او یجر (ایجر) وید ذکر کړی دی. د څلورم وید، اتهر وید ذکر یې بالکل نهٔ دی کړی.

پر دهٔ چې کوم الزام د خدای د نهٔ منلو ؤ، د هغه په دفاع کې د هندوستان یو ازنی لیکوال محمد اساعیل هاتف بهوپالي په بېل انداز په خپله مقاله کې چې دهٔ په ۱۹۲۳ کې لیکلې وه داسې بیان کړی دی.

"دهٔ د ګیا په ځنګله کې تر شپږو کالو پورې ریاضت کولو، یو ورځ دی د انځر د ونې لاندې له سهاره په خپلو خیالاتو کې ډوب ناست ؤ چې ماښام ناڅاپه یو وجداني کېفیت پیدا شو، او هغه ته د بدهـ درجه تر لاسه شوه، هغه بې واکه په عالم بې خودي کې راولاړ شو او دا یې وویل، اې کالبند خاکي (ځان، یعنې ګوتم) جوړولو والا! تر څو چې ما تهٔ نهٔ وې پیدا کړی نو زهٔ د ژوند د کشمکش نه تېر بدمه. هغه ټول په درد لړلي حالات وو. لاکن اوس ما تهٔ ولیدلې،زهٔ امیدوار یم چې تهٔ به بیا دا کالبد خاکي نهٔ

[2] آواګون: د یو صورت نه بل صورت اختیارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. ولي چا چې د نروان (فنا) دولت ترلاسه کړو د هغه ټول خواهشات پوره شو."

په دې جملو کې چې د ګوتم د خُلې څه بې اختیاره وتلي دي په هغه کې د خدای د منلو اعتراف دی. لاکن وروسته بیا کله هم د دهٔ په خُله د خدای نوم نهٔ راغلو، او د خدای د ذات او صفاتو په هکله یې کله هم خپل پلویانو ته څه ونهٔ ویل.

بهوپالي صاحب دا ثابتول غوښتل چې ګوتم پخپله د خدای منونکی ؤ، لاکن د دهٔ د ژوند یا تعلیماتو په هغهٔ دور کې نهٔ لیکل کېدل دا سوال مختهراوړي چې کېدای شي ګوتم د خدای په هکله ډېر څه ویلي وي خو د تعلیماتو د نهٔ لیکل کېدو په وجه تر او سه نهٔ دي څرګند شوي. او بیا ټول مؤرخین په دې متفق هم دي چې ګوتم د خدای د تصور او د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ د دهٔ په ژوند کې د دهٔ افکار لیکل شوي وو. د دهٔ د مرګ نه وروسته د دهٔ د پلویانو تر منځ پر بعضو مسئلو باندې جګړې پېل شوې، بیا دوی یو ځای چې نوم یې "راجاګاه" ؤ ټول جمع شول، دا راجاګاه "مګدهـ" ته نزدې ده. د دهٔ پلویانو بودهي تعلیمات بیان کړل، په هغو کې د دهٔ یو شاګرد چې نوم یې کساپاپا kasayapa یا غالباً کساپا ؤ د بودها فلسفیانه اقوال بیان کړل. بیا چې کوم د ابي دهرم پټیکا abhidharma په نامه مشهور شو.

د دهٔ دویم شاګرد او پالي upali د نظم ضبط اصول او قوانین بیان کړل، دا بیا وروسته ونایاپټیکا vinaya په نامه مشهور شو. د ګوتم مشهور شاګرد انند هغهٔ وېناوې خلکو ته وکړې چې ګوتم وخت پر وخت کړې وې. وروستو دا د سُتا sutta په نامه مشهور شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاکن دا ټول مجلس هغۀ وخت هم نۀ ولیکل شو، بیا د اشوک ۲۴۲ ق،م په زمانه کي دا حکم منځ ته راځي چي دا مقدس قوانین دي ولیکل شي. په پیل کي صرف دوه قوانینه ولیکل شول، یعني وِنا پټیکا (vina patika) او سُتا پټیکا (sutta patika).

په وِنا پټیکا کي د راهبانه ژوند اصولونه بیان شوي دي چي معنا یې د "هدایت ټوکری" ده. او په دویم قانون کي د ګوتم وینا وي ولیکل شوې. وروسته د هغې د دریمي حصې اضافه هم وشوه، یعني د ابي دهرم پټیکا. دا درې سره حصې یې یو ځای کړې او نوم یې د "تري پټیکا" کښېښودی.

د ګوتم کتابونه په پالي ژبه کي وو. هغه په دې چي دا ژبه هغۀ وخت عوامي ژبه وه، او د برهمنو د اعلی طبقې د ژبي سنسکرت پر ځای یې په پالي ژبه کي خپل تعلیمات خواره کړل. د هغې نه وروسته دا کتابونه د هندوستان په بېلا بېلو ژبو کي وژباړل شول چي د هغې په وجه ډېر بدلون مخي ته راغی. دا کتابونه نن هم شته خو اختلاف پکښي ډېر دی.

یو بل کتاب چي د هم پد dhammapadas نومېدی د عامو خلګو د پاره دی، چي د پورته ذکر شوو کتابونو خاص خاص نکات په کي رانقل شوي دي. په دې دهم پد کي ۳۷۷ ق،م د راجاګاه د کونسل (غونډي) ذکر شته خو د اشوک د دورې د کونسل ذکر نشته.

د تري پټیکا نه علاوه د ګوتم په ژوند نور کتابونه هم لیکل شوي دي، لکه جهیکا jatkas . د دې نه علاوه للت ستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

lalitvistana هم یو کتاب دی چي په دې کي د ګوتم د لوبو مفصل ذکر موجود دی.

مؤرخین او د مذهب عالمان دا لیکي چي د ګوتم مقدس کتاب تري پټیکا د مذهب د طالب علمانو د پاره ډېر سخت دی. هغه په دې چي په دې کتاب کي دا نهٔ معلومېږي چي کوم اقوال د ګوتم خپل دي او کوم بیا وروسته اضافه شوي دي.

زما په خیال د دې مذهب په خورېدو کي د دې مذهب خوش بختي دا وه چي دا مذهب اشوک باچا ۲۷۳ ق، م څخه تر ۲۳۳ ق، م خپل کړو. کله چي اشوک د خپل سلطنت د ودې د پاره پر کالنګه نومي سیمي چي د هندوستان ختیځ سمندري ساحلي علاقې مهاندي ګوداوري او د کرشاندیو په منځ کي وه، حمله وکړه نو په دې جنګ کي یو نیم لکهـ انسانان قید، یو لکهـ مړهٔ او تر دې زیات له غمه په خپل مرګ مړهٔ شول. د دې جنګ خوني اثراتو پر اشوک باندي ډېره لویه اغېزه وکړه. د دهٔ رجحان د مذهب پر خوا شو، د مرګونو نه یې کرکه پیدا شوه او بیا د جنګ نهٔ کولو لوظ یې وکړو. سم د لاسه یې بدهـ مذهب خپل کړ، دهٔ دا مذهب سرکاري مذهب وګرځاوه او د بودهي مذهب تعلیمات یې په ټول هند کي خواره کړل، پر ډبرو یې کتبې ولیکلې. د دې ډبرلیکونو څخه دا ظاهرېږي چي هغه وخت بدهـ مت ډېر ساده ؤ. اشوک د دهٔ د زوکړي ځای ته ورغی او هلته یې د دهٔ په هکله یو یادګار تعمیر کړ.

د اشوک په دور کي ډېر برهمن دې مذهب ته داخل شول. اشوک درېیم کونسل په ۲۵۰ ق م کي را وغوښت، او د بودها په مذهب کي یې څهٔ نا څهٔ بدلون راوست. اشوک د هند د باندي ډېر مبلغین د بدهـ مت مذهب د خورولو د پاره ولېږل چي په هغو کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دۀ خپل زوی انند، ورور میندر او سکه خور سنګها تر شامل وو.
د اشوک په زمانه کي بدهـ مذهب تر سهېلي هند، لنکا پوري، بيا تر منځنی آسيا او ختيځ آسيا تر هېوادونو پوري خور شو.

د اشوک نه وروسته کنشکا باچا (kanshaka) دې مذهب ته نوره ودۀ ورکړه. دۀ د بودهيانو څلورم کونسل راوغوښت، په کوم کي چي د بودهي مذهب په حواله تشريحي او تفسيري کتابونه وليکل شول. د اتمي صدی عيسوي پوري بودهي مذهب د هند په زياته برخه کي خور شو. تر دې له مخه په پنځمه صدی عيسوي کي چيني سياح فاهيان هند ته راغی. هغه ليکلي دي چي د هندي او بودهي عالمانو تر منځ ډېر فرق دی، خو د دواړو عبادت خانې يو بل ته ډېري نزدې دي.

سلاويه siladis نومي د قنوج راجا يو کونسل راوغوښت کوم چي په ۶۳۴ عيسوي کي جوړ کړل شو. او راجا د ګياه سره نزدې يوه خانقاه جوړه کړه، په کوم کي چي به د بدهـ مذهب عالمان او طالبعلمان په درس او تدريس کي مشغوله وو. کله چي په اوومه صدی عيسوي کي چيني سياح هيون تسنګ د هند دوره وکړه نو په هغه دوره کي د برهمنو څۀ نا څۀ زور زيات وو، خو په سهېلي هند کي بدهـ مت غالب ؤ.

د وخت په تېرېدو سره د هندو مت، جين مت او بدهـ مت تر منځ تعلقات خرابېدل پيل شول. بدهـ مت ته تر ټولو زيات تاوان رسونکی شخص کماريلا بهټ kumarila bhutta ؤ. بيا په اتمي صدی عيسوي کي شنکر آچاريه ۷۸۸ عيسوي څخه تر ۸۲۰ عيسوي پوري په ډېره منظمه توګه د دې مذهب مخالفت وکړ. د دې مذهب پر منونکو باندي يې ظلمونه پيل کړل، هم په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجه د دې مذهب منونکو په نورو بهرني هېوادونو کې پناه اخستلو ته مجبوره شول. او ډېر خلک د ځان د بچ کېدو په خاطر په جین مذهب ورګډ شول. تر یوولسمې صدۍ عیسوي پورې بدهـ مت تر اړیسه او کشمیر پورې محدود شو. او بیا یې په ۱۱۰۲ عیسوي کې په کشمیر کې هم خاتمه وشوه. په مګدهـ (بهار) کې د اسلام تر راتګ پورې لاؤ خو بیا تقریباً دا مذهب د هندوستان د کرامتي خاورې نه کډه وکړه.

آیا ګوتم ذوالکفل دی؟

ما د ګوتم د زوکړې، خاندان، مورو پلار ، ښځې، زوی او د مت په هکله، لنډ جاج واخستو، اوس به را شو هغه خبرې ته چې د دۀ سره په اسلامي تاریخ کې تړلې ده، یعنې د "ذوالکفل" ټکی، چې ډېرو علماؤ کارولی دی. د شلمې صدۍ لیکوال حامد عبدالقادر په خپل کتاب "بدهـ فلسفي، حیات و فلسفه" کې دا خیال ظاهروي چې په قرآن مجید کې دوه ځله (سورة ص او سورة انبیا) کې چې د ذوالکفل یعنې "کفالت کولو والا سړی" نوم راغلی دی، کوم څوک چې د صالحین او صابرین په نامه هم یاد شوی دی، دا په اصل کې د ګوتم بدهـ و خواته اشاره ده. ځینې علماءِ بیا ذوالکفل د بني اسرائیل د قبیلې حزقیل یادوي، لاکن حامد عبدالقادر د دې وضاحت دا سې کړی دی چې کفل د کپلا معرب[3] شکل دی کوم چې د کپیلا وستو مخفف دی. عبدالقادر دا هم لیکي چې په قران مجید کې چې کوم د انجیر (انځر) ذکر دی (والتین،۵-۹۵:۱) هغه هم د بدهـ د فلسفې حواله ده. ځکه چې

[3] معرب: د بلې ژبې هغه ټکی چې د عربي ټکي په ځېني جوړ کړی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم ته "روښان ضميري" د انځر ترونې لاندي تر لاسه شوه. د ډېرو علماؤ له دې دليل سره اتفاق دی او هغو دا دليل هم وړاندي کړو چي په اوومه صدی، عيسوي کي نامتو مسلمان مؤرخ البېروني بدهـ فلسفي ته نبي ويلي دي. لاکن نور اهل فکر بيا دا دليل نهٔ مني او هغه وايي چې، البېروني محض دا خبره کړې وه چي په هندوستان کي خلک و بدهـ فلسفي ته نبي وايي.

د نوموړي محقق سعدالله جان برق صاحب سره په يوه مرکه کي د ګوتم په هکله داسي خبره منځ ته راغله چي ذکر يې ضروري ګڼم. د برق صاحب د وينا مطابق چي ګوتم په اصل کي په سوات کي زېږېدلی دی نهٔ چي په نيپال کي. کپل ټکی په اصل کي "کبل" دی چي د سوات يوه علاقه ده چي اوس هم شته. وستو هم هغه د سنسکرت "سواستو" ټکی دی چي په رېګ وېد کي د سوات د پاره کارولی شوی دی. دی مخ ته زياتوي چي تشدد په دې پښتني غرهٔ ايزه سيمه کي زيات وو چي ګوتم يې مخالفت د عدم تشدد په ناره پيل کړو. (والله العالم)

د ځينو علماؤ بيا دا خيال دی چي بدهيان چي د کوم بدها "متريه بدهـ " (رؤف او رحيم) شخصيت د راتلو ذکر کړی دی هغهٔ حضرت محمدﷺ دی، ولي چي حضرت محمدﷺ ته الله پاک په قرآن کريم کي، د سورة توبه په آيت ۱۲۸ کي رؤف او رحيم ويلي دي.

آيت: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۲۸) سورة توبه

ژباړه: خلکو! تاسو له، له تاسو څخه د الله رسول راغلی دی په کوم چا چي ستاسو تکليف ډېر سخت تېرېږي، څوک چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ښېګړې غوښتونکی دی، څوک چې پر مسلمانانو ډېر شفیق او مهربان(رؤف او رحیم) دی.

اوس د هغه آیات مبارک مفهوم را اخلو د کوم چې حامد عبدالقادر حواله ورکړې وه. په تفسیر ابن کثیر د سورة انبیاء د آیت ۸۵ او ۸۶ په هکله په تفسیر کې امام حافظ عماد الدین ابو الفدا ابن کثیر داسې فرمایلي دي:

آیت: وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ(۸۵) وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ.(۸۶) سورة انبیَاء

ژباړه:-" او اسماعیل او ادریس او ذوالکفل دا ټول صابرین خلک وو. موږ دوی په خپل رحمت کې داخل کړل، دا خلک ټول نېکان وو.

زهٔ د دې دواړو آیاتونو تفسیر د ابن کثیر نه بشپړه را اخلم چې دا ټولي خبري سمي واضح شي.

تفسیر، ژباړه:-" ذوالکفل نبي نهٔ بلکې بزرګ وُ ،حضرت اسماعیلؑ د حضرت ابراهیمؑ زوی وُ. په سورة مریم کې د دوی واقعه بیان شوې ده. د حضرت ادریس علیه السلام ذکر هم تېر شوی دی. ذوالکفل خو بظاهر نبي معلومېږي، ولې چې د نبیانو په ذکر کې یې نوم راغلی دی. او خلک دا وایي چې دی نبي نهٔ وُ بلکې یو صالح سړی وُ او د خپلي زمانې باچا وُ. ډېر عادل او با مروت وُ. امام ابن جریرؒ په دې کې توقف کوي. فاالله عالم. مجاهدؒ فرمایي چې دا یو نېک بزرګ وُ، او د خپلي زمانې د نبي سره یې عهد پیمان (لوظ)کړی وُ او پر هغه قائم ولاړ وُ. په قوم کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـه يې عـدل او انصـاف کولـو. مـروي دی چې کلـه حضـرت يسـع عليـه السـلام ډېر سپين ږيری شـو نـو يې اراده وکړه چې پـه خپـل ژونـد کـي يې خليفـه کړم، او وګـورم چي هغـه څنګـه عمـل پـرې کـوي. خلـک يې را جمـع کـړل او ورتـه يې وويـل؛ درې خبـري چې کـوم سـړی ومنـي زه بـه هغـه ته خلافت سپارم.

تولـه ورځ دي روژې نيسـي، ټولـه شـپه دي پـه ولاړه (قيـام) تېـروي او کلـه دي هـم غصـه نـه کـوي. هيڅـوک نـه ودرېـدو، يـو سـړی چې خلکـو پـر هغـه بانـدي د کمـزوره ګمـان کـوو ودرېـدو او وې ويـل چې زه دا پـوره کـوم. يسع عليـه السـلام پوښتنه ځيني وکړه چې تـه بـه د ورځـي روژې نيسـې، د شـپې بـه تهجـد کـوې او غصـه بـه نـه کـوې؟ ده ورتـه وويـل "هـو". يسـع عليـه السـلام ورتـه وويـل چې ښـه سبا تـه بـه ګورو.

دويمـه ورځ يـې هـم داسـي د خلکـو پـه مجموعـه کـي هغـه سـوال وکـړو او هغـه سـړی ودرېـدو. بيـا ورتـه د سـبا وويـل شـو. درېيمـه ورځ هـم د خلکـو پـه مجموعـه کـي د غسـي سـوال وشـو. بيـا هغـه سـړی ودرېـدو. نـو دی يـې خليفـه جـوړ کـړو. اوس نـو شـيطان واړه واړه شـيطانان د دې بـزرګ د غولولـو د پـاره راليـږل پيـل کـړو. لاکـن د هيچـا هـيڅ اثـر پـرې ونـه شـو. ابلـيس خپلـه راغی، غرمـه دا بـزرګ د قيلـولي (د لـږ ساعت خـوب) د پـاره پرېـوتی لا نـه ؤ چـي د دې خبيـث د دروازې چـټخ (کنـډی) وهـل پيـل کـړو. دې بـزرګ پوښـتنه ځيني وکـړه چي څوک يې؟ شيطان پـه ځواب کـي ورتـه وويـل چې زه مظلـوم يم، فريـادي يم، زمـا د قـوم خلـک مـا تنګوي، لـه ماسره يې دا وکـړو، هغـه يـې وکـړو. يـوه اوږده قصـه يـې پيـل کـړه چـي د ختميـدو وتـې وه. پـه دغـه کـي د آرام وخـت تېرشـو. حضـرت ذوالکفـل پـه شـپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ورځ کـي صـرف دا وخـت بـه لـږ سـات د پـاره پـه آرام ويد يـدلو. دۀ ورتـه وويـل چـي مـا زديګر راشـه، زۀ بـه سـتا انصـاف وکـړم. اوس چـي مـا زديګر د فيصـلې وخـت راغـی نـو چـي ګـوري د هغـه درک هـم نشـته، تـردې چي خپلـه پسـې هلتـه دلتـه وګرځېـدی، خـو يـو ځـای يـې هـم نـۀ کـړو پيـدا. پـر دويـم سـهار هـم نـۀ راغـی. کلـه چـي د غرمـې پـه وخـت کـي د حضـرت د آرام وخـت راغـی نـو دا خبيـث بيـا رابـښکاره شـو او دروازه ټکـول يـې پيـل کـړو. دۀ دروازه خلاصـه کـړه او ورتـه يـې وويـل چـي مـا خـو تاتـه د پـرون مـا زديګر ويلـي ؤ، زۀ سـتا پـه انتظـار وم، تـۀ رانغلـې. دۀ ورتـه وويـل چـي حضـرت څـه درتـه ووايـم، کلـه چـي پـرون غرمـه زۀ سـتا خـوا تـه را روانېـدم نـو هغـوی راتـه وويـل چـي مـۀ ځـه. مـوږ سـتا حـق درکـوو. زۀ پاتـه شـوم او هغـوی اوس انکـار کـړی. نـوري يـې هـم اوږدې قصـې پيـل کـړې او د نـن خـوب هـم ولاړی. مـازديګر يـې بيـا انتظـار وکـړو. لاکـن هغـه بيـا نـۀ راغـی. دريمـه ورځ حضـرت يـو سـړی پـه دروازه کـي ودروی چـي ګـوره يـو سـړی هـم درنـه رانـۀ شي. د نـاخوبۍ پـه وجـه زمـا حالـت وارپـه وار خرابېـږي. حضـرت بـه اوس ويديـدو چـي هغـه مـردود بيـا راغـی او چوکيـدار هغـه راوګرځـوو خـو دی د کړکـۍ نـه دننـه راغـی او د دننـه نـه يـې دروازه ډبـول پيـل کـړه. حضـرت ولاړ شـو او چوکيـدار تـه يـې وويـل چـي ماتاتـه ويلـي وو چـي يـو څـوک هـم مـۀ راپرېـږده بيـا هـم تـا د دروازې نـه څـوک دننـه را پرېښـي دي. چوکيـدار ورتـه وويـل چـي زمـا لـه خـوا خـو هيڅـوک نـۀ دی درغلـی. نـو چـي کلـه حضـرت پـه غـور سـره وکتـو نـو يـې دروازه د دننـي خـوا نـه بنـده وليدلـه. حضـرت وپېژنـدو چـي دا شـيطان دی. هغـه وخـت شـيطان ورتـه وويـل چـي ؛ اې ولـي الله! مـا لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاڅخه وبائله. نهٔ تا د شپې قیام پرېښودو او نهٔ په دې چوکیدار په داسي موقع غصه شوې.

وروسته له دې الله پاک د دهٔ نوم ذوالکفل کېښودو. هغه په دې چي د کومو خبرو دهٔ کفالت اخستی ؤ هغهٔ دهٔ په ځای کړې. (ابن ابي حاتم)

د ابن عباسؓ نه هم لږ په داشان په تفصیل سره دا قصه مروي ده. په هغه کي ده چي د بني اسرائیلو یو قاضي د مرګ پر وخت وویل چي له ما وروسته به زما منصب (سرداري) څوک سنبال کړي؟ دهٔ ورته وویل چي ،زهٔ. هم له دې کبله د دهٔ نوم ذوالکفل شو.

په دې قصه کي دی چي کله به حضرت آرام کوو نو به شیطان راغی. چوکیدارانو به راوګرځوو خو بیا به هم دهٔ شور کاوه. د دې په وجه به حضرت له خوبه راویښ شو. داسي دویمه ورځ ، درېیمه ورځ یې هم وکړو. اوس نو حضرت له دهٔ سره تللو ته آماده شو چي زهٔ له تاسره ځم او ستا حق تاته دراخلم. نو په لاره کي شیطان د حضرت نه لاس خلاص کړو او ځیني منډه یې کړه.

حضرت اشعريؓ پر منبر وفرمایل چي ذوالکفل نبي نهٔ ؤ. هغه د بني اسرائیل صالح سړی ؤ. کوم چي به هره ورځ سل لمونځونه کول. د هغې نه وروسته هغهٔ د داسي عباداتو ذمه واخسته. په دې هغه ته ذوالکفل وویل شو. په یوه منقطع روایت کي د ابو موسی اشعريؓ نه هم دا رانقل شوې ده. په یوه ضعیف حدیث مسند امام بن حنبل کي دی چي په هغه کي د کفل واقعه بیان شوې ده. ذوالکفل نهٔ دي ویل شوي. ډېره ممکنه ده چي دا یو بل څوک وي. په هغه حدیث کي واقعه داسي ده چي کفل نومي سړی ؤ چي د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه نـه یـې هـم مـخ نـهٔ اړوو. یـو وار دهٔ یـوې ښـځې تـه شـپېته دینـاره ورکـړو او هغـه یـې پـر بـد کاری (زنـا) بانـدي راضـي کـړه. کلـه چـي دهٔ خپلـه اراده پـوره کولـو تـه تیـاري ونیولـه نـو ښـځه پـه کـپ او پـه ژړا شـوه. دهٔ ورتـه وویـل چـي مـاخو بـه پـر تـا څـه زور زبردسـتي نـهٔ وي کـړي نـو بیـا د دې ژړا څـهٔ معنـا ؟ هغـې ورتـه وویـل چـي مـا تـر ننـه د الله یـوه داسـي نافرمـاني نـهٔ دې کـړې، هغـه وخـت ماتـه زمـا محتـاجي دا ورځ را ښـکاره کـړه. کفـل ورتـه وویـل چـي تـهٔ پـر یـوه ګنـاه دومـره پرېشـانه یـې؟ حـالانکې د دې لـه مخـه تـا داسـي هـیڅ نـهٔ دي کـړي. پـه هغـه وخـت یـې هغـهٔ ښـځه پرېښـوده او ځینـي جـلا شـو. او ورتـه یـې وویـل چـې؛ ورشـه دا دینـار ماتاتـه بخښـلي دي. قسـم مـي دي پـه الله وي چـي زهٔ بـه د نـن نـه وروسـته د الله یـوه نافرمـاني هـم ونـهٔ وکـړم. د الله شـان تـه ګـوره چـي پـه هغـه شـپه هغـهٔ مـړ شـي. سـهار چـي خلـګ ګـوري نـو د دهٔ د کـور پـر دروازه پـه قـدرتي توګـه دا ټکـي لیکلـي شـوي وي چـي؛ الله کفل و بخښلو. "

دویـم ځـل د قـرآن کـریم پـه سـورة ص ۴۸م آیـت کـي د ذوالکفـل ذکـر راغلـی دی. الله تعـالی پـه دې آیـت مبـارک کـي فرمایي :

آیــت: وَاذْكُـرْ إِسْمَاعِ يـلَ وَالْيَسَـعَ وَذَا الْكِفْـلِ وَكُـلٌّ مِـنَ الْأَخيار(۴۸)سورة ص

ژبـاړه:- د اسـماعیل، یسـع او د ذوالکفـل ذکـر وکـړئ، دا ټول بهترینه خلګ وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفسیر، ژباړه: -په ابن کثیر کي د دې آیت تفسیر صرف دومره راغلی دی چي "اسماعیل، یسع او ذوالکفل صلوة سلامه علیهم اجمعین د الله تعالی خوښ او په خاصو بندګانو کي وو".

د قرآن کریم د دې دواړو آیاتو نه دا څرګندېږي چي ذوالکفل د الله یو صالح او تقوی داره بنده ؤ. په یو آیت کي یې ذکر د اسماعیل او ادریس علیه السلام سره راغلی او په یو بل آیت کي یې بیا د اسماعیل علیه السلام سره څو دویم ځل ورسره د یسع علیه السلام ذکر راغلی دی. هیڅ یوه داسي اشاره چي ځیني ثابته شي چي ګوتم ذوالکفل دی نهٔ څرګندېږي. دلته د قصص الانبیاء(ابن کثیر) یوه حواله هم را اخلم چي خبره بنه واضح شي.

د قصص الانبیاء په یو روایت کي راځي چي ذوالکفل د لیا (لیه) علیه السلامي زوی ؤ. هغهٔ د یعقوب علیه السلام لور، د یوسف علیه السلام خور او د ایوب علیه السلام کورودانه وه. یعني ذوالکفل د ایوب علیه السلام زوی ؤ.

د قرآن د مبارک آیاتونو د تفسیرونو او د قصص الانبیاء د یوې واقعې نه دا څرګندېږي چي ذوالکفل د الله یو نېک صالح او تقوی داره بنده ؤ چي د بني اسرائیلو څخه ؤ. یواځي د هندوستان بهوپالي صاحب چي ګوتم خدای منونکی مني، نور ټول مؤرخین یې د خدای او د روح نهٔ منونکی او د تخلیق کائنات په هکله یې چُپ ګڼي. د دې پورته ذکر شوو خبرو او اسنادو څخه څرګندېږي چي ګوتم بدهـ ذوالکفل نهٔ شي کېدای. هان دا کېدای شي چي د هند خلګو ګوتم بدهـ ته نبي ویلي وي. (والله العالم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر دې لـه مخـه چـي د ګـوتم بدهـ پـه اړه خپلي خبـري پـای تـه ورسـوم، د بـودهي مـذهب پـه هکلـه پـه افغانسـتان کـي د مونـدل شـوو مجسـمو او پـه دې خـاوره کـي د بـودهي مـذهب د خوربـدو پـه هکلـه د پوهنـوال محمـد رسـول بـاوري پـه زړهٔ پـوري معلومـات لـه تاسـو سـره شـریکوم، هغـه پـه خپـل کتـاب "زمـوږ لرغونپوهنـه" کـي لیکـي چـي مشـهور چینـي سیاح هیـون تسـنګ د بودهـا د حقیقـي آثـارو پـه لټـون دافغانسـتان تـر ننګرهـار ولایـت جـلال آبـاد (هـډه) پـوري راغلـی ؤ. دهٔ د دې د پـاره پـه هنـد کـي څـو میاشـتي تېـري کـړي وې. بیـا پـه ۶۳۰م کـال پـه کندز کـي د څه وخت تېرولـو وروسته د بلخ، بامیـان، کاپیسـا او لغمـان ولایتونـو تـه هـم راغلـی. پـه جـلال آبـاد کـي یـې ډېـر وخـت تېـر کـړی، او هم د ګندهارا له لاري هند ته رسېدلی دی.دی وایي:

"هیـون تسـنګ چـي پـه خپلـو لیکنـو کـي یادونـه کـړې ده، وروسـته بیـا بـل چینـي سـېلاني پـه شـپږمه پېـړۍ عیسـوي کـي د زیبـا[4] نـومي ځـای یادونـه کـړې ده، چـي و دروتـټې تـه نـږدې د سـیاه کـوه (تـورغـر) رود پـه غـاړه واقـع دی. (د دروتـټې د برېښـنا بند سـهېل لـورتـه پـه دوه کلـومیټره کـي واقـع دی) هیـون تسـنګ یادونـه کـوي چـي سـهېل لوېدیځ خـوا تـه (۱۲۰) پـه شـاو خـوا کـي د ناګـاګو پالـه پـه نـوم سـمڅي موجـودي وې چـي بودهـا د خپلـو لارویـانو د پـاره پرېښـي وې. فاهیان هم د دغو سمڅو یادونه کړې ده."

د لرغونپوهـانو د پـاره چـي کـوم څیـز زړهٔ راښـکون پیـدا کـوي هغـه د بودهـا شـکل دی. د بودهـا د لـومړي شـکل پـه هکلـه د پوهـانو تـر مـنځ چـي کـوم شـهادتونه را مـخ تـه شـوي چـي د ګریـک بودیـک لـومړۍ مجسـمه یـې بـولي چـي" دا پـه ۱۸۳۴م کـال کـي د

[4] په دې نامه په بدخشان کي یوه سیمه او دره شته "زیباک دره"

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژرار د gacrad لخوا د کابل په شاوخوا کي تر لاسه شوې ده. او د هغه نه وروسته د ګندهارا په ټولو برخو کي د کيندنو په ترڅ کي دا مجسمې يا په دا شکل د بودها انځورونه لاس ته راغلي دي."

پر مخ ليکي چي "هغه څه چي په هند کي روښانه دی د ګريک بوديک د هنر نه مخ کي د بودها مجسمه د انسان په شکل نه ده جوړه شوې، او هر وخت د ليتوس (د لمر ګل په شان يو ګل) د ګل په شکل چي د خپلي غوړېدو ځالي حالت ته د رسېدو په حالت کي ليدل کېږي. او يا د دې په ځېر د يوې بلي وني په واسطه سره يې تېرې پاڼي درلودې (اشجار سوزني برګ) سره ښودل کېده. او د بودها مرګ يې د يوې عبادت خانې (معبد) کي ښودلی دی. او ځيني وختونه يې د دې پاره چي بودها په يو صحنهٔ[5] کي موجود وښايي د هغهٔ يې يو اويا دواړه پښې جوړې کړې. د بودها دغه شکل نهٔ يواځي د ګندهارا بلکې د متورا په حوضه کي هم ليدل شوی دی. د بودهايي هنر او مذهب ځيني څېړونکي په دې عقيده دي چي په ګندهارا او په متورا کي هندي هنر دغه ستونزه تر ډېره بريده هواره کړې او دغهٔ مسئله د ځانګړي علامو لاندي روښانه کړې. دغه دواړو مکتبونو د لومړي ځل د پاره د بودها شکل په رښتني انساني بڼه رسم کړ. خو د يو شي يادونه ضروري ده چي په متورا سبک کي د بودها په مجسمه کي کومي علامې او جزيات ليدل کېږي، په هندي سبک کي ښودنه کوي. هغهٔ چي د هندي سبک د هنرمندانو ځانګړتيا وه."

دردی فياويدانه حکايت کوي چي "شهزاده بمبسار غوښت چي د شاه را روکا (قطب لوېديځ هند باچا) د پاره د بودها

[5] هغه ځای چي بازاري هنرمندان نڅېږي او يا کومه ننداره ښيي، سټېج، تماشه، سټېج

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو انځور ولیږي، او د دې د پاره یې څو تنه هنرمندان (سنګ تراش، یا انځورګر) وګومارل چې د بودها یو ښکلې مجسمه جوړه کړي. د غو هنرمندانو چې هر څومره وس وکړ خو مقصد ته نه رسېدل، تر څو بودها خپله د هغو په وړاندي (مخ کښې) نه ودرېدی. او وروسته یې دا تشریح ورته وکړه چې لید د رسم وړ نه دی، نو خپل سوری یې په یو تکیه شوي تخته واچوو. د هغه وروسته یې هنرمندانو ته لارښوونه وکړه چې رنګ یې کړئ. او د دې رسم لاندي دا درې اساسي مطالب د (بودها افکار) ولیکل چې عبارت یې دا ؤ، (بودها، قانون او جماعت) ".

یوه بله واقعه هیون تسنګ د دې موضوع سره تړلې داسې بیانوي چې " په ننګرهار کي بودها په یوه غار کي په یوه تیږه باندي خپل سوری واچوو چې وروسته د هغه منونکو د دې سوري څخه یو شکل جوړ کړو او د هغې نه یې وروسته د مجسمې په شکل کي رامنځ ته کړو"[6].

د افغانستان په لوګر ولایت کي د چینایانو له خوا د مِس عینک د کان د کیندني په ترڅ کي د بودهي دور یو ښار مخې ته راغی چې پکښې بودهي مجسمې، لوښي، د بودها رنګین عکسونه تر لاسه شول. چې له دې دا څرګندېږي چې بودهي مذهب په لوګر ولایت کي څومره خور ؤ. د ډېره اسماعیل خان او بنو پر لویه لاره په رحمان ډېري کي هم بودهي اثار موندل شوي دي. د سوات په جان آباد سیمه کي دغرۀ په یوه لویه پرشه ۲۰ فټه لویه بودهي مجسمه کنده ده. د ضلع مردان په بیلوبیلو سیمو کي یې ډېر

[6] د جلال آباد اوسنۍ هډې سیمه د هغه مهال " هیلو " د دوی تر ټولو مقدس ښار ګڼل کېدی نو ځکه " فاهیان " او " هیوان تسنګ " دلته راغلي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثـار اوس هـم لیـدل کیـږي خـو لـه بـده مرغـه هغـهٔ لرغـوني مجسـمې او نـورد کـار ځیزونـه خلکـو تـرې وړي دي او تشـي کنـډوالې پاتـه دي. دغسي په ټېکسلا کي هم ګڼ شمېر بودهي اثار موندل شوي دي.

پـه دې توګـه ډېـر بـودهي اثـار پـه پېښـور ښـار کـي هـم مونـدل شـوي دي چـي پـه هغـه کـي د شـاه جـي ډهيـرۍ ډېـره د اهميـت وړ ده. د دې شـاه جـي ډهيـرۍ پـه هکلـه پـه ۵م فـروري ۲۰۱۷ "آج" ورځپـاڼې" سـنډې میګـزین" کـي همـایون خـان اخونـد ډېـر پـه زړهٔ پـوري راپـور خپـور کـړی ؤ. اخونـد صـاحب د ډاکټـر سـید امجد حسـین پـه هکلـه لیکي چي "پـه شاه جي ډهيرۍ کي چي کومـه سټوپه موندل شوې وه پـه هغـه کـي د مهاتمـه ګـوتم بدهـ د وجـود هـډونو ايرې (سـکاره) موجـودې وې کـوم چـي پـه دويمـه صـدۍ عيسـوي کـي کنشـکا باچـا تعمیـر کـړې وه. د دې سـټوپې پـه هکلـه درو چینـائي سـیلانیانو فاهیـان ۳۹۹ عیسـوي څخـه تـر ۴۱۲ عیسـوي پـوري، سـنګ یـوان ۵۱۸ عیسـوي او هیـوان تسـنګ ۶۳۰ عیسـوي پـه خپلـو لیکنـو کـي د دې پـه هکلـه لیکلـي دي. د هیـوان تسـنګ مطـابق چـي دا سـټوپه ۴۰۰ فټـه جـګ والـی درلـود کومـه چـي د مهاتمـه بدهـ د هـډونو د ایـرو د ښـخولو د پـاره جـوړه شـوې وه. کـوم د مسـو (تـانبې) ډبلـی چـي د دې سټوپه نـه تـر لاسـه شـوی دی دا د هغـه وخـت حکومـت یعنـي پـه ۱۹۰۸ کـال کـي د برمـا و حکومـت تـه ورکـړی. څـه مـوده دا ډبلـی پـه شِـمله (هندوسـتان) کـي پـروت ؤ. اوس د دې ډبلـي يـو نقـل (Copy) پـه عجائـب ګهـر کـي پـروت دی. د برمـا حکومـت پـه "مامانـډلې" کـي يـوه نـوې سـټوپه جـوړه کـړه او دا ایـرې یـې پکښـي خونـدي کـړې. پـه ۱۹۳۹ دويم نړيوال جنګ کي لا دا ډبلی هلته پروت ؤ."

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سټوپه څخه ترلاسه شوي ډبلي یوه عجیبه واقعه ده، چې کله په کال ۱۹۰۸ عیسوي کې ډاکټر سپونر د شاه جي ډهیرۍ کیندنه پیل کړه نو دۀ ته د کیندنې په ترڅ کې یو بلوري د مسو ډبلې چې پکښې د ګوتم بدهـ باقیات (سېځلې هډونه) وو ترلاسه شوه. دۀ د هغه وخت سرکار ته د دې ډبلې په هکله څه داسې ولیکل.

" جناب!

مطابق قوانین دقیقه ۱۸۷۸ عیسوی پیراگراف (دفعه) نمبر ۴ کے تحت (سال ۱۸۷۸) میں جناب کی خدمت میں ایک کیس کٹ (ڈبہ) جس کے اندر ایک صندوقچہ ہے تبرکات ملا ہے۔ جس کے اندر آثار قدیمہ ہے۔ میں نے بحثیت سر مینڈیٹ آرکیالوجیکل سروے دریافت کیا ہے۔ تانبے کے ڈبے پر کندے لکھائی کے مطابق کہ اس کو کشان بادشاہ (کنشکا) نے (اندازاً پہلی صدی عیسوی) دفن کیا ہے۔ اور ابتدائی چینی سیاحوں کے شہادت سے ثابت ہوتا ہے کہ اس بلوری ڈبے میں جلی ہوئی ہڈیاں مہاتما گوتم بدھ کی ہیں۔ اس دریافت کے آثار قدیمہ کے حوالے سے جڑی تعلق سے یہ تمنا کی جاتی ہے کہ اس کو حکومت کیلئے (دفینہ ایکٹ) دفعہ نمبر ۱۶ کے تحت حاصل کیا جائے۔ اور میں آپ کا ممنون رہونگا کہ اگر آپ اس سلسلے میں اقدام اٹھائیں۔ اور سرکاری نوٹس شائع کرائیں۔ جیسا کہ دفعہ نمبر ۵ (مذکورہ ایکٹ) کے تحت ضروری ہے۔"

دا ډهیرۍ په اصل کې هغه وخت د ساداتو کورنۍ وه. د کیندنې په حواله د سرکار او د دې کورنۍ ترمنځ یو لاس لیک شوی ؤ چې که د دې کیندنې په ترڅ کې هره خزانه یا آثار قدیمه ترلاسه شوه نو د دې نیم حاصل به د ساداتو کورنۍ وي. که بتان وغیره و موندل شو نو هغه به بلامعاوضه و سرکار ته ورکوي. سرکار دا کورنۍ راوغوښته او د هغه وخت زرګرانو خپل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیمتونه وویل چي په پای کي ډ پټهي کمشنر د دې بلوري ډبلي قیمت ۴۵ روپۍ ولګوو. سادات کورنۍ ته یې ۱۳ روپۍ او ۸ آنې ورکړې او دا ډبلی یې سرکاري ملکیت وګرځاوه.

له بده مرغه هغه وخت سرکار دا ډهیری له سادات کورنۍ څخه نهٔ واخسته، چي کله ورته د آثار قدیمه له خوا وویل شو چي دا ډېره مهمه آثار قدیمه ده نو دوی د سادات کورنۍ څخه دا ډهیری په پیسو اخستلو فېصله وکړه، خو سادات کورنۍ دا نهٔ کړه پر خرڅه.نن سبا د دې ډهیری نوم اخون آباد نمبر ۱،۲ دی".

د دې نه دا واضح کېږي چي د بودهي مذهب منونکي خپله د پښتانه قام و لوی ټاټوبي ته د خپل مذهب د تبلیغاتو په هکله راغلي وو. په کومو پښتني سیمو کي چي په لویه کچه بودهي آثار تر لاسه شوي دي په هغو کي لوګر، ټېکسلا، ننګرهار، کابل،پېښور، بامیان، مردان، چارسده، سوات، بونېر او نوري پښتني سیمي شاملي دي.

کله چي بدهـمت د هندوستان نه کډه وکړه نو خلګو ته ثرګنده شوه چي په دې مذهب کي ډېري خامیاني وې. یعني د خدای تصور، الهام و وحي بالکل نهٔ وو. او په خاصه توګه د تخلیق کائنات په هکله د بدهـمت مذهب خاموشي یو ډېر لوی سوال ؤ. برهمنو د دې مذهب د ختمولو د پاره هره جائزه او ناجائزه لاره خپله کړه، لاکن بدهیانو د دوی مخ نیوی او مخالفت ونهٔ کړ. هغه په دې چي د بدهـ مذهب بنسټ پر عدم تشدد ولاړ ؤ.

د عدم تشدد پیرو کارګوتم بدهـ د اتیا کالو په عمر کي غالباً ۴۸۰ ق،م یا ۴۸۸ ق،م د پیردا په سیمه کي مړ شو. د دهٔ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجـود سـکاره (ایـرې) یـې په بېلا بېلـو هېوادونـو کـې پـه بـېلا بېلـو ستوپو (د منارو په شان لویو ګنبدو) کې پټې کړل شوې.

یـو مهمـه خبـره دلتـه پـه دې ضـروري ګڼم چې د ګـوتم بدهـ او د بدهـ مـذهب بنیـادي مقصـد عـدم تشـدد او د انسـانیت سـره مینـه وه خـو پـه اوسـني وختونـو کـې د ګـوتم او د بدهـ مـذهب د عـدم تشـدد فلسـفه پـر تشـدد بدلـه شوې ده. تاسو وینئ چې لـه څو کلونـو راهیسـې پـه روهنګیـا (برمـا) کـې د تشـدد یـوه خـونړې څهـره د بدهـ مـذهب منونکـو خـوره کـړې ده. د مـذهب پـه نامـه انسـان وژنـه یـې د سوشـل میډیا، پرنټ میډیا او لـه مسـتندو رسنیو لـه لارې پـه ټولـه نـړۍ کـې خـوره ده او د نـړۍ هغـو بشر دوسـتو هېوادونـو چـې د انسـانیت او بشـر دوستۍ دعوېدار دي پـر دا ظلـم او بربریـت سـترګې پټـې کـړې دي. نـهٔ پـوهېږم چـې هغـهٔ کـوم مقاصـد دي چـې د انسـانیت نـه بـالاتر دي، او دغه حال له تېرو څو لسیزو راهیسې د پښتون افغان اولس هم دی.

مـا چـې کلـه دا کتـاب (*گوتم بدھ، زندگی اور افکار*) ولیـدو او بیـا مـې ولوسـتو نـو مـې و یـوه، دوو مشـرانو لیکوالانـو تـه دا کتـاب ښـکاره کـړو، هغـو زهٔ دې تـه وهڅـولم چې دا کتـاب و پښـتو تـه وژبـاړم. ولـې چـې تـر اوسـه زمـا پـه فکـر پـه پښـتو کـې ماسـوای د پروفېسـر محمـد پرویش شـاهین صـاحب، پـر ګـوتم بدهـ بانـدې کـار د نیسـت پـه معنـا دی. او ورسـره ورسـره د مـذاهبو پـه حوالـه زمـا د قـام د تـاریخ طالـب علمـان بـه د یـوه لرغـوني غیرسـامي نړیـوال مـذهب د عقیـدې او افکارو څخه خبر شي.

د هغـو ملګـرو پښـتنو نومونـه دلتـه پـه دې ضـروري ګڼم چـې د دوی پـه ډاډ او مرسـته دا کتـاب تـر چـاپ ورسـېدی. لکـه د نومـوړي څېړونکـي شـوکت تـرین صـاحب، رئیس ریحـان منګـل صـاحب. مشـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال او څېړونکي اروابناد عبدالعلي غورغشتي صاحب،(دا وخت لا ژوندی ؤ، پر ګوریې نُورشه) د کالم نګار محترم عمرګل عسکر صاحب، د مشر لیکوال سلیم بنګش صاحب، د محترم لیکوال فدا محمد لېوال نورزي صاحب،پروفېسر مولانا عبدالخالق مندوخېل صاحب، د همځولي لیکوال ښاغلي حبیب الله کاکړ صاحب، مولانا محمد فرید صاحب او میر حسن خان اتل صاحب ډېره زیاته مننه کوم. د خلیل الله تصمیم او د محمود رشي صاحب هم کورودانی کوم چي د دې کتاب په ترتیب او ښائست کي ډېر ستړي شو.

ژباړه یو ګران هنر او ستړی کار دی ځکه که له ما لږ و ډېري تېروتني شوي وي او شوي به هم وي، ولي چي په دې تاریخي اثر کي ډېر داسي د هندي او پالي ژبو لغتونه وو چي مایې لغوي معنې په یوه قاموس کي هم نهٔ وموندل، هیله لرم چي تاسو به زما دا نیمګړتیاوي په زړهٔ درنې نهٔ اخلئ.

ستاسو د روښانه او سوکاله سباوون په هیله، په درنښت

زړګی علیخېل

سهېلي پښتونخوا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخذ لیکونه

کتاب	مصنف	مخ
بدھ مت، تاریخ عقائد و فلسفه	رابرٹ وین ڈی ویئر، اردو ترجمه، ملک اشفاق	9،10،11
تاریخ مذاهب	رشید احمد، ۱۹۶۸ چاپ	154،155
ایضاً	ایضاً	332،330،331
ایضاً	ایضاً	334،335
ایضاً	ایضاً	342،343
ایضاً	ایضاً	،348 345،346،347
زموږ لرغونپوهنه	پوهنوال محمد رسول باوري	152،156،157 158،
تاریخ عالم پر ایک نظر	پنڈت جواہر لال نہرو	105،106،107
د نور مظهرونه	عبدالرحیم مجزوب	184
ہندوستان سے اپجے دیگر دہرم، بدھ، جین۔	محمد اسماعیل ہاتف بھوپالی، دسمبر ۱۹۲۳	1,2
بدھ مت اور اسلام	الیگزنڈر برزن، ترجمہ، ڈاکٹر امجد علی بھٹی	112
تفسیر ابن کثیر، سورة انبیاء آیت ، ۸۶،۸۵، جلد ، جلد سوئم	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر، ترجمہ، خطیب الھند مولانا محمد جوناگڑھی،	420,421,422
تفسیر ابن کثیر، سورة، ص آیت، ۴۸ جلد چہارم	ایضاً	407,408
تفسیر ابن کثیر، سورة توبہ، آیت ۱۲۸ جلد دوئم	ایضاً	416
قصص النبیاء۔	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر	
د ویب له لاري د بدھ ایزم په هکله بیلي بیلي ویډیوګاني، ډاکومنټریاني او قاموسونه		
آج ورځپاڼه، شاه جي ډهیری، سنډې میګزین، ۵ فروري ۲۰۱۷	همایو خان اخوند	21
زاهد پښتو، پښتو سیند	عبدالقیوم زاهد مشوانی	
ظفراللغات	بهادر شاه ظفر کاکاخېل	
تذکرہ، جلد اول	علامہ محمد عنایت اللہ المشرقی	61
سو عظیم انسان	مائیکل هارټ، ژباړه؛ عاصم بټ	41
دینیات	سید ابوالاعلی مودودیؒ	9,46

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکسونه

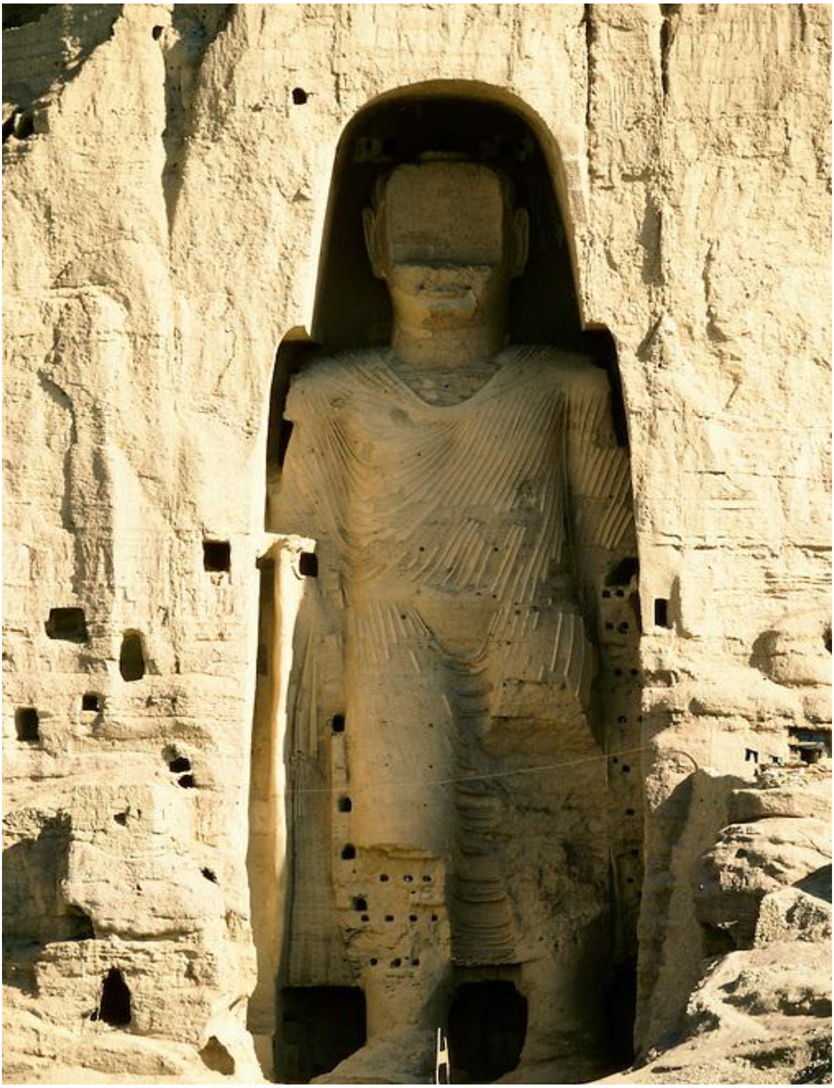

د افغانستان په باميان ولايت کي د بدها تر ټولو لويه مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټېکسلا کي تر لاسه شوي بودهي دورۀ بريني مجسمې

په کابل ميوزيم کي پروت په لوګر کښي موندل شوې بودهي مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې موندل شوی یو رنګین بودهي عکس

په میوزیم کې پرته د ګوتم بدهـ لرغوني مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

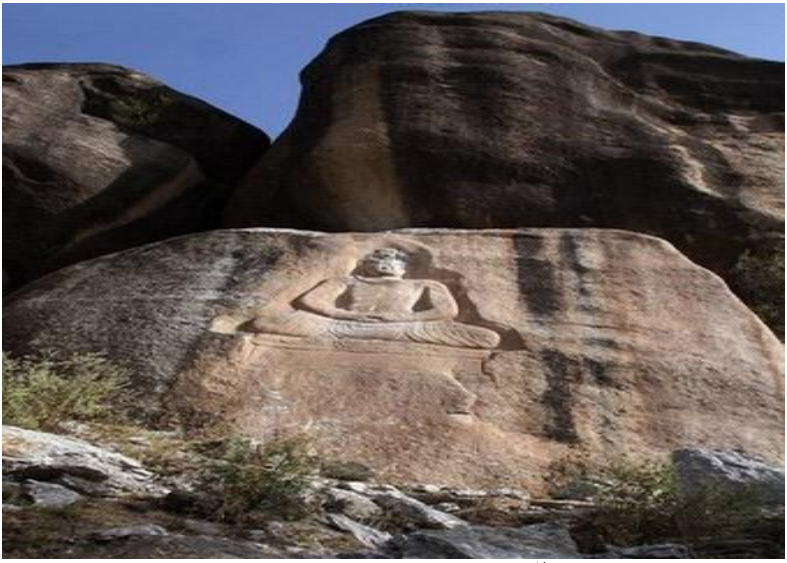

د سوات په جان آباد کې پر يوه پرشه د بدها لرغونې مجسمه

په کابل ميوزيم کې پروت په لوګر کې موندل شوی رنګين بودهي عکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په لوګر ولایت کې د مس عینک په کیندني کې موندل شوې د بدها لرغونې خاورینه مجسمه

د افغانستان په لوګر ولایت کې د مس عینک په کیندني کې موندل شوي د بدها لرغوني خاوریني مجسمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم، نوټ

د سراوستي[7] د اوبو شورد اوربدلو او پرشګه باندي د باد څخه ورک شوو نخښو (پلو) لوستولو والا په دې خبر دي چي هند او سندهـ د خپل زراؤ کلونو په ارتقائي سفر کي رشي (هندي عالمان) ست ګرو (ويدي عالمان) او وليان زيږولي دي. د کوم چا چي د علم او عرفان او د پوهني څخه د دې سيمي خاوره دومره سېرابه شوې ده چي د تېرو سلګونو کلونو څخه روانه نظرياتي او غير نظرياتي يرغلګري او فرقه پرستي باوجود د مينې او عدم تشدد څخه د معطري خاوري ډېره پُر لذته خوشبو د دې په ذره ذره کي اوس هم جذب ده.

دا هغهٔ خوږ بوی دی چي د وربځو سره يې خپل سفر جاري ساتلی او په ځمکه کي خوارهٔ غرونه، ځنګلونه، صحراوي او د دريابونو برخه جوړ شوی دی. له هم دې خوږ بوی څخه مهرګړهـ، ګجرات او د کاټهياوار غوندي ښاري رياستونه جوړ بدل پيل شول، کوم چي زموږ د عهد قديم افتخار ګڼل کېږي او د قبل از آريه سماج ورثه هم ده. نن هم هغه څېړونکي چي د دې ښارونو نهٔ ورکېدونکي د خاورو په رنګو کي د دې سماج د معلومولو په هڅه دي، پوهېږي چي سياسي، معاشي او د روحاني اقدارو په اړه دا خطه پر ځان د عهد قديم ناز کوي. لاکن دا ښاري رياستونه د آرياؤ د راتګ سره سره لېږ د خپلو کمزوريانو او تر ډېره حده د بهرني حمله آورو د يرغلګري په وجه خپل دا سفر جاري نهٔ وساتلو. د منځنی آسيا د لاري، د لوېديځي او سهېلي

---

[7] په هندوستان کي يوه لرغونې سيمه چي اوس د يو سيند په نامه موجوديت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسیا پر دې ښاري ریاستونو باندې د آریاؤ حملې، د طوفان نوح نه هم زیات وېرونکي اثرات واچول. په سمندري طوفان کې د هرڅه بایللو والا خو صرف د اوبو د شوه کېدو په انتظار وي، او څنګه چې اوبه د خپلو پخوانیو لارو خوا ته برابري شي نو دوی د ژوند د تېرولو هڅې بېرته د پخوا په شان پیل کړي، لاکن د آریاؤ دې خطې ته راتګ یو داسې نهٔ ختمېدونکی طوفان ؤ چې د دې ځای په تهذیب کې داسې ونښت چې د مینې او عدم تشدد برخلاف، خوف او تشدد ته یې وده ورکړه. انتقام او د جنګي جنون په هکله د شاعرۍ څخه را واخله د انسان او ځناورو مذهبي او قانوني قتل، کلتوریې د دې سیمې نهٔ بېلېدونکې برخه وګرځوله. لکه څرنګه چې د سېلاب نه ځمکه سېرابه شي، هم دغه شان د آریاؤ راتګ او د یلغار مثبت اړخونه نهٔ شي نظر انداز کېدلای. لاکن دا یو ویرجن حقیقت دی چې د نفسا نفسۍ او د مهاجرت کوم کلتور چې د آریاؤ د راتګ نه په دې سیمه کې وده وکړه، دغه د نفرت او انتقام رویې تر ډېره حده د مضبوط نه هم مظبوط کولو په اړه د یو معاون کردار ادا کړی. سپین، تور، او ږد ، ګردی، ځایي، غیر ځایي او مارشل ریس (جګړن قام یا نسل) غوندې فاشستي نظریات یې زموږ په وینو کې شامل کړو.

زموږ پر سیمه هندي دیو مالا (هندي خیالي کیسې) هم د دې نظریاتو په وجه وده وکړه. یعنې په ویدونو او ویدک کلتور کې جګړن آریائي قبیلو ماسوا ځایي قبیلې یې د هندي دیو مالا برخه وګرځولې. لاکن هندي دیو مالا په یو ځای کې هم د آریاؤ د برترۍ اصول نهٔ کړو هېر. هم دا وجه ده چې هندومت او د هغه څخه متاثر ټولو مذاهبو کې آریائي برتري په څه نا څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل کې موجوده ده. باوجود د دې چې مسلمانان په هند او سندھ کې د هندوانو سره براه راست د تصادم په شکل کې داخل شول. په هندوستاني مسلمانانو کې آریائي برتري تر ډېره حده موجوده ده. ګوا د هړپه، موهنجو داړو او نور قبل از هړپه ښاري ریاستونو د سیاسي و معاشي نظام په هکله موږ ته تر ډېره حده معلومات نشته. لاکن د دې ځای په کنډوالو کې تر لاسه شوې علمي رڼا ثڅخه دا خو په اسانۍ ویلای شو د دې ځای په تهذیبو کې اعلی شکلونه لیدل کېدل. د دې باوجود موږ ته په دې خپله سیمه کې د دې قدیم ښاري ریاستو او په دوی کې خور تهذیب و تمدن تسلسل په نظر نهٔ راځي. په سپت سندهو کې یې د فتح نغارې د ویلو وروسته آریاؤ د مذهب د کرهنې د پاره په شمالي هندوستان کې د ګنګا او جمنا غاړې خوښې کړې او هلته یې د خور ځنګله د ختمولو وروسته د ویدک ادب د بنسټ سره یې اړیکې جوړول لګیا کړل.

یو دلچسپه امر دا دی چې دوی په دې کې ځای پر ځای دیسي (کورني) رنګونه هم خور کړو. دا دیسي رنګونه که چرته د قبل از آریا نمائندګي یې هم کوله نو د مسلسل مزاحمت امین هم وو، د کوم مخ نیوی چې د آریاؤ د ګنګا و جمنا تر ناوې پورې د را رسېدو پر وخت وشو. د کوم په وجه چې د نوي مکتبه فکر بنیاد ایښوونکو او د هغو خپل مت (مذهب) د مقبولیت او د خپل هم پلویانو په تعداد کې د اضافې د پاره د تورو خدایانو او قبل از آریائي بهجن (منتر) یې د ویدک ادب مستقل برخه وګرځول. لهذا د نوي مذهب پیروکارانو له دوی ثڅخه مخ کې خور شوي علم و فکر سره یې مخامخ د جنګ ثڅخه پرته دا د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـذهب د وجـود یـوه ماتـه برخـه وګرځولـه. لاکـن پـه حقیقـت کـې دا داسې برخـه وه د کـوم مقـام چـې د جاهلـه، بـې علمـه او شـودر ثخـه عبـارت ؤ . دې نـوي مـذهب چـې و بـراهمن تـه کومـه بزرګـي او مقـام ورکـړو، هغـه بـالاخر د دۀ د غـاړې تـوک جـوړ شـو. دا صـحیح وه چـې پـه فکـري اعتبـار بـرهمن د کـوم مقـام او مرتبـې مسـتحق ؤ چـې دۀ تـر لاسه کـړو، لاکـن پـه عملـي ژونـد کـې بـراهمن یـو داسـې بـلا جـوړ شـو کـوم یـو وې چـې ټـول هنـدومت پـه کـراره کـراره تـر حلقـه تېـر کـړی. اوس تـر پربهـو (لـوی براهمنـي عـالم) تـه د رسـېدلو د پـاره لاره بـراهمن وګرځېـدی. ویدونـه یـې پـه داسـې ژبـه ولیکـل چـې د دې سـیمې د خلګو د پاره نا پېژندونکې وه.

مـورنۍ ژبـې یـې د ځنـاورو ژبـې او سنسـکرت یـې د علـم او عرفـان ژبـه وګرځولـه. دا هغـۀ لسـاني روایـت دی د کـوم تسلسـل چـې بیـا وروسـته هنـدي مسـلمانانو، عربـي او فارسـي د علـم او قـانون ژبـه وګرځولـه، او مـورنۍ ژبـې یـې تـر ټولـو کـم تـره او نـا مکملـه وګرځـولې. دا د بـرهمن مـت ابتـداء وه کـوم چـا چـې پـه دې مـور ځمکـې بانـدې د خـوف او جانبـدارۍ بنسـټونه کېښـېښـول، لامحالـه د دې طوفـانونو ردعمـل فطـري ؤ. د زرنـه بیـا تـر پنځـه سـوه کالـه قبـل از مسـیح زمانـه د داسـې بـې شـمېره هنګاموثخـه عبـارت ده. دا خبـره د خوشـحالۍ ده چـې د دې ځمکـې زامنـو د ازادۍ د پـاره د هیڅ یـو مقـدس یـا غیـر مقـدس فکـر، پلویـان نـۀ شـول جـوړ او د دوی خـلاف یـې مسلسـل د ازادۍ بیـرغ جـګ وسـاتلو. پـه دې عمـل کـې داسـې هـم ؤ چـې پـه دویمـه لاره یـې د بـرهمن مـت مقابلـه وکـړه، دا هـم یـو منطقـي ردعمـل ؤ چـې داسـې صـورتحال هیڅ کله هم د یـو ازیت نا کـه حقیقـت نـه کـم نـۀ وي. لاکـن پـه داسـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال کي هغهٔ کوم چي د منځ لاره باسي، هغهٔ دي کوم چي د حالاتو خبر مسلسل پخلپه موجودګی کي داسي ثابتوي لکه د شپې په خاموشی کي د مسو د پاولیو شرنګار. د منځنی لاري بې شمېره پلټونکي د دې ګونجلي معمې د حل کولو په هڅه کي کلي په کلي د کوڅو خاوري يې په سر بادولې او د دا معلومولو په کرب کي مسلسل د يوې انتها څخه تر بلي انتها پوري روان وو.

بیا په دې بهیدونکو خلګو کي د مایا ښاغلی ګوتم هم شامل شو او د دې نالیدلو او لا متناعي لارو د سلسلو برخه جوړ شو. د فکر په خولو لوند کله به د سمندر په غاړه د شګو سره شو او کله به د سمندر څپو دی د سمندر په تل کي تر تله ورسوو. او بیا چي کله دهٔ د مراقبې (تیاګ) په وسعت کي لیدل وغوښتنو هغه د ګیان (فکر) و هغه منازلو ته ورسېدو د کوم د خواهش په لاره کي چي بې شمېره مسافران کچکول په لاس کي په تیارو لارو کي روان د مرګ سره ملهٔ شو. هم دغه هغه لمحه وه چي ګوتم د بدهپوري سفر مکمل کړو.

د بدهـ مذهب په دومره تېزی د خورېدو وجه نهٔ خو فتوحات دي او نهٔ قبضې. بلکې د دې حقیقي وجه دا ده چي بدهـ مت په کوم هېواد کي خور مذهب د علم تردید کولو پرته د هغهٔ څخه مدد اخستو. او د هغوی هم خیال او روحاني و فکري عظمت غندني څخه پرته يې خپل سفر پیل کړ. په دې هکله دهٔ له مخه خور شوي فکر تذلیل نهٔ وکړو نو د دهٔ هم تذلیل نهٔ شو وه. د مناظرو په مقابله کي يې مزاکرې، د ټکراؤ په مقابله کي يې جوړښت، د مسکا په مقابله کي يې خندا، فتح او شکست په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابله کې یې د مینې او امن فضا جوړه کړه. په دې وجه د بدهـ مذهب (علم پوهنه) خورشو. د بدهـ د نظریاتو مقبولیت د دهٔ د پېروکارانو (پلویانو، امت) وو. خو د نورو مذاهبو په پېروکارانو کې دا افکار په ډېر عزت او احترام لیدل کېږي.

د هغهٔ حقیقت ژوندی اظهار موږ دلته نسهٔ لیدلای شو. د دې باوجود چې د بدهـ د پېروکارانو شمېر په وړو کې د مالګې په شان کم دی، او بدهـ د خپل ټاټوبي څخه شړنه په برخه شوې وه. لاکن دلته نن هم عیسائیان، هندوان، مسلمانان، سکهان او په نورو مذاهبو کې په ډېر مشکل سره داسې نومونه لیدل کېږي د کوم چا چې خلاف نهٔ به تعصب وي او نهٔ نفرت. هم په دې نومونو کې د ګوتم نوم یو ممتاز حېثیت لري. د ګوتم د یو ژوندي علامت په څېر نن هم زموږ په ټولنه کې موجود دی. د دې باوجود چې د بدهمت پېروکاران او مبلغین د نشته په معنا دي.

د ګوتم روحاني وجود و هر انسان ته په مني کې د بخملي کمبلي تود ش وربخښي او ورسره د دهٔ درس د نسلي برترۍ او مذهبي برترۍ برخلاف د ټولو انسانانو د پاره یو برابر دی. دهٔ برهمن، شودر، سید، غیر سید، ځایي، غیر ځایي څخه پرته و هر انسان ته د خپلې ازادۍ احساس او درس ورکړی. او دهٔ وویل چې نهٔ خو د چا، ګرو (استاد)، پیر یا مسیحا شته او نهٔ د چا مجاور، مرید یا امت. د دې برعکس کوم انسان چې د خپلو خواهشاتو پر ګنجلي نفسیاتي جال باندې د کره کتنې نظر وکړي او هغه رد کړي نو هغهٔ حقیقي ازادي ترلاسه کړي. او په دې توګه هر انسان ته یې دا زېری ورکړی چې هغه د خپل تقدیر خپله خالق دی، او د خپل ښهٔ او بد خپله ذمه واره دی. د ازادۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذمه واري پر بنا دا یوه داسي نقطه وه چي له دې سره د بني نوع انسان تړون لازمي ؤ.

نو د دې پرېکړه شوې ده چي د هند او سندهـ په تاریخ کي تر منو منو خاورو لاندي اوس هم یو ژوندی مثال دی. او دې ته منتظر دی چي د بحیره عرب په اوبو کي یوه غوټه ووهي او د دې تر تله پوري ځان ورسوي. بیا بېرته د راستنېدو په دې سفر کي په خپلو لاسو دا خاوره را واخلي او په دې ځمکي یې خوره کړي تا چي د دې خاوري په خوشبو سره زموږ نن ته د میني او امن غسل په نصیب شي. په دې کي هیڅ شک نشته چي زموږ "نن "د درندګۍ، خوف، فرقه پرستۍ او د جهنم څخه عبارت دی او دا دردناکه روان وخت زموږ د تېري ورځي تسلسل دی. هغه تېره ورځ چي د پردیو د راتلو پر وخت زموږ تر منځه جګړې او زموږ د خپل تاریخ سره د غدارۍ سوب.

کله چي مېندي د خپلو زامنو او خاوره د خپلو بناغلو د لاسه بې عزته شي نو بهرني خلګو ته زخم ورکول هیڅ معنا نهٔ لري. هم د غه هغه مقام دی چي انسان پخپله په خپل عدالت کي ودرېږي. خپله ملزم، خپله قاضي، د دهٔ خوښه ده چي عدالت له منځه یوسي یا ځان ازاد کړي. او نن موږ هم د دې حالاتو سره مخامخ یو.

موږ چي په تېر زراؤ کلونو کي و کومي بڅرکي ته پُوک ورکړی دی که هغه نن زموږ په مخ خپل تودش پرېښی دی نو پکار دی چي موږ خپل بانهٔ د سېځېدلو سره ځان ستي (ژوندی په اور ورګډېدل) کولو ته تیار کړو. د بدلون او ترقۍ ټولي لوړي استعارې کومي چي موږ د خپلو حکمرانانو نه مستعار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستي دي، يو يو د دې اور نه سکاره تړې جوړيږي او موږ يو چي دې ته د بل لګولی اور وايو. هو، که موږ خپله ګناه قبوله کړو او دې زندان ته ځان وسپارو نو کېدای شي چي زموږ راتلونکي نسل ته يوه ښه لاره پرېږدو. هغهٔ لومړی ګام چي په اخستلو يې د فرش نه تر عرشه پوري ټول قلفونه خلاصيږي، او تياري ختميږي. دا هغهٔ لومړی ګام دی چي د دې په اخستلو کله نا کله پر موږ ډېر زيات کلونه بې نخلستانه په يوه ناتمامه صحرا کي تېر شي او کله موږ د هغه او بو په څېر شو چي د هغې پر سر ولاړه زومې (لوخه، د ګند يو پوستکی) ورځ په ورځ توربخوني اوړي. په پيل کي چي دا کتاب تر ما را ورسېدی نو ما فکر وکړی چي پر ګوتم باندي زموږ سره هيڅ داسي مواد نشته، نو مي د خورولو نيت وکړی او د ځان سره مي دا عهد وکړی چي زهٔ به دا ضرور خوروم.

دا کتاب موږ ته د طاهر اصغر د کتابتون نه د زاړهٔ کتابونو څخه تر لاسه شو. کله چي موږ دا کتاب وليدو نو د پوښتې (ټائټل) پر ځای يو سپين کاغذ پر لګېدلی ؤ. د کتاب دننه د سرليک مضامينو پورته چا ليکلي وو (ګوتم بدهـ) ډاکټر محمد حفيظ سيد، ايم،اې - پي، ايچ، ډي.ډي لټ.

طاهر اصغر نه پوښتنه وکړه نو د محمد حفيظ سيد په هکله دهٔ ته هيڅ معلومات نهٔ ؤ. موږ د ډېرو خلګو نه پوښتنه وکړه، يو بنګالي ملګري نه دا معلومه شوه چي ډاکټر صاحب پر هندوستاني فلسفه باندي يو کتاب ليکلی ؤ، لاکن هغهٔ ملګري ته هغه کتاب نهٔ شو تر لاسه. خدای بخښلي صفدر مير هم د لاعلمۍ اظهار وکړو. هم په دې وجه موږ دا کتاب بغير د مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعرف خپوروو. که په تاسو کي څوک زموږ په دې هکله کومک کولای شي نو موږ به په را روان ایډیشن کي دا کمي پوره کړو.

دا نوټ په جون ۱۹۹۶ کي لیکل شوی ؤ، لاکن د کتاب په مکملېدو او خورېدو کي دوه کاله نور ولګېدو، دې نه مخ کي یو ملګري دا نوټ ولیدو او د هغه په مشوره په دې نوټ کي نور کار هم وشو او د هغې په رڼا کي دا تر خورېدو ورسېدو. زهٔ د هغه ملګري ډېره مننه کوم چي پر وخت یې کومک را کړو.

مننه

عامر ریاض ستمبر ۱۹۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

د قبل مسیح پنځمه او شپږمه صدۍ د نړۍ د پاره یادګاري دي. په دې کې هیڅ طوفان نوح نهٔ وُ راغلی، او نهٔ کوم قیصر ټوله نړۍ فتح کړې وه. لاکن په انساني ذهن، اخلاق او په ټولنیز ژوند کې داسې انقلابونه راښکاره شول چې تر قیامته به یې اثرات وي. په یونان کې فیثاغورث، په ایران کې زرتښت، چین کې کنفوشس او په هندوستان کې ګوتم او مهاویر غوندې د مذاهبو بنسټ ایښوونکو د زوکړې تاج هم د دې صدیانو پر سر دی. په دوی کې دهر یوه اثرات د دوی تر هېوادو پورې محدود نهٔ وو، بلکې په نړۍ کې په بېل بېل نومونو او څهرو ورسېدل. لاکن په دې لوړه مرتبه لرونکو شخصیتونو کې ګوتم یوازنی حېثیت درلود. د دهٔ مذهب چې کوم عالمګیر حېثیت وموند هغه د هیڅ یو مذهب په هغهٔ وخت کې په نصیب نهٔ شو. تر دې انده چې نن هم په دا بحث کېږي چې په نړۍ کې د بودهیانو تعداد زیات دی که د عیسائیانو.

موږ په دې ورکوټي کتاب کې د دې جلیل القدر بزرګ ژوند، د دهٔ تعلیمات، په هغه کې ردوبدل او په مختلفو هېوادو کې د هغه د اشاعت په هکله خبره څېړلې ده. لاکن ستونزه دا ده چې د همالیه غوندې لوړ شخصیت د عقیدت او مبلاغې په داسې ګرد کې پټ دی د کوم چې هیڅ صحیح خدوخال په نظر نهٔ راځي. یا چې پر کومو وسائلو زموږ تکیه ده هغه له سره غائب دي. د ګوتم بدهـ خپل هم عصر یا د هغه خپل لیکلي کتابونه موجود نشته، کوم معلومات چې دا وخت له موږ سره شته هغه قریباً د دروسوو کلونو نه وروسته دي. کوم چې په ضبط تحریر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـي تـر رارسـېدو پـوري د دهٔ د عقيـدت منـدانو پـه حـافظو کـي محفـوظ وو. هـم پـه دې سـوب د تـري پټـک د دې عقيـدې بـاوجود چې ګـوتم بدهـ د خـدای پـه هکلـه بحـث کـول بې سـود ګڼلـی دی، او د روح نـه يـې انکـار کـړی دی. مـوږ د ماهيـان فرقـې د دې بيـان سـره اتفـاق کـوو چـې ګـوتم د خـدای پـه هکلـه اقـرار کـړی او هغـهٔ يـې واجـب الوجـود او مختار ګـل ګرځـولی دی، او د روح پـه وجـود يـې هم يقين درلود.

د دې تفصـيلات بـه پـه کتـاب کـي مخـي تـه راځـي، البتـه لوسـتونکو تـه دا يـاد سـاتل پکـار دی چـې د ګـوتم بدهـ د مـرګ نـه وروسـته قريبـاً درې سـوه کالـه وروسـته لـه مـوږ سـره د دهٔ د ژونـد حـالات ، تعليمـات او د پېژنـد ګلو پـه هکلـه مـواد تـر لاسـه شـوی دی، ګـوا د دې مـواد پـه هکلـه يـوه برخـه پـه تـاريخي اعتبـار مـوزو نـهٔ شـو ګـڼلای. بيـا هـم د محقـق د پـاره پـه دې انبـار کـي تـر ډېـره حده لعـل و جـواهر تـر لاسـه کېـدای شـي او د سـالک د پـاره دا لازمـه ده چـي د حـق پـه لټـون کـي او د صـداقت پـه هڅـه کـي د هـر قسـم مـواد پـوري ځـان ورسـوي. هغـه کتابونـه چـي د بدهـ مـت او د هغـه د بـاني پـه هکله څه مواد تر لاسه کېدای شي ،په دا ډول دي.

1 . **تري پټک:[8] يعني درې ټوکرياني**

۱: پـه ويلـو کـي خـو دا درې دي لاکـن پـه هـري ټـوکرۍ کـي ځـان ځان ته کتابونه دي. په دې د دوی تفصيل وړاندي کول ضروري ګڼم.

لـومړی پټـک (ټـوکرۍ): د دې نـوم ونيـا پټـک[9] دی، يعنـي د سنګهـ د پـاره احکامـات. پـه دې کـي درې کتابونـه شـامل

[8] Tripatika 1,11,111

[9] Vinaya pitaka

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (ا) د مـرګ بهنـګ[10] يعنـي پتـي موکهـ (خاونـد) بمـع شـرح او حواشــي (ب) کهنـډک[11] (ج) پريــوار (کهــول)[12] پاتهــ. پــه دې کتــابونو کــي د پتــي موکهــا او د ګنــډهک پــه انګرېــزۍ کــي رائــس ډيوډس venaya terts په نامه ژباړه کړې ده.

ســوت[13] پتهــک (تهــوکرۍ): يعنــي د بدهــ مــذهب عـــام منونکـو خلګـو د پـاره زريـن اصـول. پـه دې کـي د ډېـرو سـرليکونو سره ډېر کتابونه شامل دي. هغه سرليکونه دا دي.

(۱) ډګهـ نکايـه[14] : دا د څلـور دېـرش کتـابونو مجموعـه ده. پـه کـوم کـي چـي مهـا پرنـي بهـان[15] ډېـر مشـهور دی. پـه دې کـي د ، اوو ژباړه برنوف او ګوګرلي کړې ده.

(۲) مجهـم نکايـه[16]: پــه دې کــي يوســلو دو پنځــوس ۱۵۲ کتابونه دي او دا ډاکټر ټرمکز ترتيب کړي دي.

(۳) سموت نکايه[17] : دا مسلسل نظمونه دي.

(۴) آم ګتـر نکايـه[18]: پـه پټکـو کـي لويـه مجموعـه ده، پـه دې کي کهډک نکايه[19] هم شته، په کوم کي چي (الف) کهډک پاتهـ[20] دی، د کـوم چـي چلـډرس ژبـاړه کـړې ده. (ب) دهـمپـد[21] دی، د

---

[10] Sutta Vibanga
[11] Khandaka
[12] Privara path
[13] Sutta Pitaka
[14] Digha Nikaya
[15] Maha Parini Bhana
[16] Majjhima Nikaya
[17] Sumyitta Nikaya
[18] Amguttara Nikaya
[19] Khuddaka Nikaya
[20] Khuddak Patha

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم چي میکس مولر ژباړه کړې ده.(ج) اداڼ[22] یا هغهٔ غزلي دي چي ګوتم ډېر په شوق سره ویلي دي. د هري غزلي سره د نزول د موقع وخت هم درج دی.(د) اتي وتک[23]: یوسلو لس ۱۱۰ اقتباسات دي کوم چي د ګوتم د بېلابېلو خطبو نه اخذ شوي دي.

(ر) سوت نپټ[24]: دا نظمونه دي، د دې ژباړه پروفیسر قوسیولي کړې ده.

(س) ویمان وتهو[25]: د جنت د محلونو په هکله.

(ش) پتوتهو[26]: د ارواح غیر مجسم په هکله.

(ص) تهرا ګاتا[27]: د راهبانو (عابدانو) د پاره نظمونه.

(ض) تهري ګاتا[28]: د راهبي (عابدي ښځي) د پاره نظمونه.

(ط) جتک[29]: کیسې دي، د کومو ژباړه چي رائس ډیوډس د buddish birth stories په نامه کړې ده.

(ظ) ندیس[30]: د سوت نپټ د پای شرح.

(ع) پتي سمدها[31]: د ارهت د باطني قوت په هکله بیان.

(غ) اپداڼ[32]: د بدهـ ارهتو کیسه.

---

[21] Dhmma- Pada
[22] Udana
[23] Ltti Vuthaka
[24] Sutta-Nipata
[25] Vimana Vatthu
[26] Petavatthu
[27] Thera-gatha
[28] Their-gatha
[29] Jataka
[30] Niddesa
[31] Pati sambhida
[32] Apadana

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ف) بدهـ بنش[33]: د بدهیانو حالات.

(ق) کاریه پټک[34]: هغه نظمونه دي په کوم کي چي د ګوتم د تیر ژوند یعني د زوکړي د مخه د ژوند (لومړي جنم) کرامتونه بیان شوي دي.

(۳) ابهي دهم: په دې دریم پټک کي ډیر کتابونه دي، د هغو تفصیل داسي دی.

(الف) دهم سنګني[35]: په بېلا بېلو نړیو کي د ژوند کیسې.

(ب) وي بهنګ[36]: د اتلسو ۱۸ کتابونو مجموعه.

(ج) کتها وتهو[37]: یو زر بحث طلب ستونزي .

(د) پګل پناتي[38]: د ځانګړي خصوصیاتو تشریح.

(ر) دهاتو کتها[39]: د عناصرو په هکله.

(س) ایمک[40]: د ظاهري ښیزونو په هکله.

(ش) پتهن:[41] د حیات (ژوند) اسباب.

دې ټولو کتابي مجموعو ته تري پټک، (وینا پټک، سوت پټک او ابي دهم) دري ټوکریاني ویل کېږي، او د

[33] Buddha Vansa
[34] Cariya Pitaka
[35] Dhamma Sangani
[36] Vibhanga
[37] Katha Vatthu
[38] Puggala-Paunati
[39] Dhatu Katha
[40] Yamaka
[41] Patthan

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودهیانو تر ټولو مقدس او قدیم کتابونه بلل کېږي، دا ټول په پالي ژبه کي دي.

(۲) د پټک شرحي

دا بودهیانو په پنځمه صدی عیسوي کي هغه وخت ولیکل کله چي دوی تري پټک د سنګهالي ژبي نه پالي ژبي ته وژباړلو. په دې کي چي کوم دا وخت موجود دي هغه په دا شان دي.

۱، سماند پاسدکا: د نړۍ شرح.
sammanata, pasadika
۲، کنکهـ وتراني: د پتي موکهـ شرح.
Kankha vitarani
۳، سمنګل ویلاسني: د دګهـ نکایه شرح.
summangala vilasini
۴،پکپکا سدني: د مجهم نکایه شرح.
papancha sudani
۵، سرتهـ پرکاشني: د سمت نکایه شرح.
sarattha ppakasini
۶، منورتهـ پورني: د انګوت نکایه شرح.
monoratha purani
۷، پرمتهـ جونکا: د کدک پاټ او د سوت نپټ شرح.
Paramatha katha
۸، دهم پراتهـ کتها: د دهم پت شرح.
dhammapada atthakatha
۹، پرمت دیپني: د ادان، دمان واتهو، پتاوت تهراګاتها او تهري ګاتها شرح.
paramatha dipam
۱۰، ابهي دهمت دپني: د اتي وتک شرح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Abhidhamimatha dipani

۱۱،جاتک اتهاکتها : د جاتک شرح.

jataka attha katha

۱۲،سدهم پجوتکا : د ندیس شرح.

saddhamma Ppajjotika

۱۳، سدهم پکاسني: د پتم بدهـ شرح.

Saddhamma Ppakssani

۱۴، ویسدهـ جن ویلاسني: د اپدان شرح.

Visudhajana vidusin

۱۵، مدهورتهـ ویلاسني: د بدهـ ونس شرح.

Maddhurattha vilasini

۱۶، کاریه پټک اتها کتها : د کاریه پټک شرح.

Cariya pitaka attha katha

۱۷، اتها سالني: د دهم سنګتي شرح.

attha salini

۱۸، سموهـ دنودني: د وبهنګ شرح.

sammoha vinodani

۱۹، پنکتاپنکرن اتهـا کتهـا : د ابـي دهـم د پـای د پنځـو کتابو شرح.

Pamcappakarana attha katha

(۳) للت وستارا

دا پـه سنسـکرت ژبـه کـي ؤ. د دې ژبـاړه پـه شـپږمه صـدی عیسـوي کي په تبتي ژبـه کي وشـوه. د دې څه برخه پـه نثر کـي ده، پـه سنسـکرت ژبـه کي لیکـل شـوي اصـل کتـاب هـیڅ درک نشـته چي کلـه لیکـل شـوی دی. پـه دې کـي د ګـوتم سـوانح لیکـل شـوی دی او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې مبالغې څخه کار اخستل شوی دی. د دې ژباړه په بیلابیلو لویدیځو ژبو کې هم شوې ده.

(۴) تبتي بيانات

دا په زیاته توګه پر للت وستارا لیکل شوی دی. دا کتاب سکندر کوسما و انګرېزي ته ژباړلی دی.

(۵) مهابهینشکر رمن سوتر

دا هم په سنسکرت ژبه کې لیکل شوی ؤ. په دې کې د ګوتم د کور د پرېښولو حالات بیان شوي دي. دا په شپږمه صدۍ عیسوي کې چیني ژبې ته وژباړل شو، چې د هغې وروسته و انګرېزي ته یې ژباړه وشوه.

(۶) مالا لنکا راوتو

دا د پالي ژبې څخه په برمي ژبه کې په ۱۷۷۳ عیسوي کال کې وژباړل شو. بیا د هغې نه په انګرېزۍ کې وژباړل شو. دا د لنکا د مقدسو کتابونو په هکله دی.

(۷) دې نه علاوه مختلفې کیسې دي چې اسپنس هارډي د the manual of buddhism په نامه را غونډې کړې دي.

(۸) دهمپد

په سوتاپنت او تري ګاتها کې چې کومې غزلې دي هغه سونډرس د dampadah په نامه ژباړلې دي.

(۹) مجلې و کتب

مشهور کښت ګر راهنما لاهل ساکر تیاین په ۱۹۳۲ کې یو کتاب "بدهـ چریه" ولیکی، دا په هنیان نقطه نظر لیکل شوی دی. د مهایان په نقطه نظر یو کتاب "بهګوان ګوتم بدهـ" ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشـهور دی کـوم چـې محتـرم بـد هنت بود هـا ننـد جـې مهـا اسـتو او پنـډت چنـدکا پرشـاد جګیسـو پـه هنـدي خپـور کـړی. دې نـه عـلاوه مهـا بـودهي سوسـائټي کـالج سـکول کلکتـې نـه يـوه مياشـتنۍ مجله هـم خپرېږي پـه کـوم کـې چـې د دې مـذهب پـه اړه نـوي څېړنـې مخـې تـه راځـي. پـه دا توګـه د لنکـا نـه "بدهسـټ کرانيکـل، سـيلون" په ذريعه د دې مذهب په هکله خلکو ته معلومات ورکول کېږي.

پـه سارناتهـ (بنـارس) کـې هـم پـه دې هکلـه کـار پيـل شـوی دی چې د هغې نه هم ډېر معلومات تر لاسه کېدلای شي.

(۱۰) په اردو کښې

تر دې وخته چې کوم کار پرې شوی دی هغه دا دی.

(الـف) پـه ۱۹۹۰ کـې شـيونرائن شـميم د ګـوتم بدهـ سـوانح ليکلې وه، چې بيا دويم ځل هغه تر چاپه نۀ ورسېده.

(ب) مولـوي اميـر احمـد علـوي صـاحب بـې، اې جـج نـيمچ د "ګـوتم بدهـ" پـه نامـه يـوه مختصـره کتابچـه وليکلـه چـې بيـا النـاظر لکهنو هغه خپره کړه.

(ج) يـو مسـلمان اديـب " د بدهـ کيسـه د ډېـرو پـه خُلـه " وليکله چې اوس نۀ تر لاسه کېږي.

(د) يـو برهمـو سـماج مشـنري هـم د ګـوتم بدهـ مختصـره سـوانح عمـري پـه اردو کـې ليکلـې وه چـې د کـوم ذکـر شـيو نـرائن شميم صاحب کړی ؤ، خو اوس يو ځای هم نۀ تر لاسه کېږي.

(ر) شـيو نـرائن شـميم صـاحب يـو کتـاب " بدهـ " پـه دوو ټوکـه کـې ليکلـی ؤ، يـوه برخـه يـې د مسـټر اسـټراس د انګرېـزي کتـاب ژبـاړه وه او دويمـه برخـه يـې خپلـه شـيو نـرائن شـميم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه په توګه وړاندي کړې وه. په دې کتاب کي ډېر نوي معلومات دي چي په ویلو ارزي.

(۱۱) دریافتونه

استوپ، متهه، بتان،انځرونه، څرخ، ظروف او نور بېل بودهي یادګارونه ورځ په ورځ موندل کېږي او د دې نه ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(الف) په نزدې وختونو کي د جاوا عظیم الشان بودهي مندر په ځمکه کي دریافت شو، د کوم په وجه چي د دې مذهب د فروغ په هکله ډېر مفید معلومات تر لاسه کېږي.

(ب) د بودهي دور فن مصوري او سنګ تراشي بې نظیره نموني په چین، جاپان، تبت او هندوستان کي موندل شوي دي.

(ج) د کپل وستو او لمبیني باغ درک ولګېدو، او د دې کنډوالو نه ډېر ظروف (خاورین لوښي) او زېورات تر لاسه شوي دي.

(د) هغه ځای هم د ګیا سره نزدې درک ولګېدو چېري چي پر بودها د نوراني کېفیت انکشاف شوی ؤ. هلته مندر هم شته او هغه ونه هم.

(ر) په سارناتهـ کي هم کیندني شوي دي، هم دغه دشت غزالا ده، هم دلته تر ټولو له مخه بدهـ خپله مذهبي وینا کړې ده. د کوسي نګر (کسیا) کمبهي او سراوستي هم درک ولګېدو. راج ګړهـ هم دریافت شو او هغه غار هم وموندلې شوه چېري چي بدها استوګنه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(س) د نالنـد پوهنتـون محـل وقـوع هـم معلومـه شـوه او کنډوالې هم.

(ش) پـه حیـدراباد دکـن کـې د اشـوک د دور کتبـه هـم وموندل شـوه او د الـورا اجنتـا غارونـه هـم. علـي الحضـرت نظـام دکـن د دې د انتظـام د پـاره یـوه محکمـه اثـار قدیمـه هـم قائمـه کـړه د کوم په راپورتاژ کې ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(ص) پـه بهوپـال کـې سـانچي ټـوپ هـم وموندل شـو او مرحـومې هزهـائینس بـیګم صـاحبې د دې مرمـت وروکـړ او د دې په هکله یې اطلاعات هم خپاره کړل.

(ض) پـه کـارلي، ناسـک، کهنـري او اورنـګ ابـاد کـې هـم د بدهـ مـذهب (سـمځي) غاري ومونـدل شـوې. پـه کـوم کـې چـې د بدهـ مجسمې تر لاسه شوې. د دې ټولو نه ډېر معلومات تر لاسه شول.

(ط) افغانسـتان، مصـر، او امریکـه کـې هـم د بدهـ کنـډوالې مونـدل شـوي دي او پـه ډېـر تعـداد بـودهي خـاوریني او ډبرنـي مجسـمې او انځرونـه ترلاسـه شـوي دي، د کـوم پـه وجـه چـې د دې مذهب د عالمګیریت څهره را برسېره کېږي.

غرض د دې ټولو په ذریعه مونږ د ګوتم بدهـ سوانح، د دهٔ تعلیمات او د هغه اشاعت او د بدلون په هکله معلومات تر لاسه کولای شو.

دې نه علاوه کوم کتابونه چې په بالاسطور کې ذکر شول یا هغه کتبو، پټکو، کنډوالو او بتانو نه چې کوم مواد تر لاسه کېږي که لوستونکي د دې په هکله معلومات تر لاسه کول غواړي نو د دوی د پاره ذیل کتابونه ډېر مفید دي، لاکن دا یاد ساتل پکار دی چې پر دې موضوع تر ۱۹۴۲ پوري په بېل بېل لوېدیځ هېوادونو کې تقریباً په بېلو بېلو ژبو پنځه زره کتابونه لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Nallnakaha dutt Early History And Spread of Buddism
()E. Hopkins The Religions of India
()E.H Brew The life of buddha in the pali canon
()Geigeroli The mahavamsa
()E.B Cowell The jatak
()J.Barth History of religions in india
()C.Elliot hinduism and buddhism
()R.F.Johnstone Buddhist China
()J.Legge Travels of fahien
()S.Beal Buddhist Records of the western world
()T Wattera On Yuan Chwang
()I.T.sing A record of Buddhist religion as practsed in india and malaya Archipelago
()S.Beat Life of hiven Tsiang by Huin Li
()PN.Bose Indian teachers in china
()A.Cunningham Ancient Geography of india
()S.Beal Cataiogue of buddhist Tripitaka as known in china and japan
()Raiston Tibetan taies
()Hodgson Eeeays on the language, Literatuer and Religion of Nepal and Tibbet
()Edkins Religion in china
()R.C.Ddouglas Confucianism and taxism Literature in china and the far east
()P.K.Mooker jee India
()K.J.Saunders Heart of buddhism
()A.B.Kaith Karma Mimamasa
()K.J.Saunders Gautama Buddha
()K.J.Saunders Buddhist Ideals
()H.Olddenberg The Buddha
()T.W.Rhys Davids Early Buddhism
()Bishop Bigandet Gaudam the Burmesa Buddha
()H.Kren Manual of buddhism

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Bishop Copleston Buddhism,Primitive and Present
()H.Hackmann Buddhism as a religion
()H.Werren Buddhism in Translation
()Bhikkhu N.Janatilaka Word of the Buddha
()Paul Dhalke Buddhist Eassays
()Lakehmi Narayan Essence of Buddhism
()A.Lioyd Creed of Half Japan
()T.Herada Faith of Japan
()Col.Waddell Lamaism
()Shive Zen Aung A Compendiam of Buddhism
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhist Psychology
()J.A.Graham On the tresh-hold of three closed lands
()H.G.Moule Spirit of Japan
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhism

ظاهره ده چي د پالي ژبي سره ناواقفيت په وجه مصنف صرف د ژباړو څخه کار اخستی دی، په دې وجه د دهٔ د رائې په خواهش کي کېدای شي چي قسم قسم غلطياني شوي وي.

علم دوست خلګو نه امید دی چي داسي مسائل بايد هېر کړل شي او د دې مختصر کتاب نه بايد چي يو جامع کتاب هم په دغه موضوع وليکلی شي او د ادب لمن دي د دې الزامه بچ کړي. مصنف د ټولو مننـدوی دی چي د دې کتاب په تیاری کي يې کومک يا د بدهـ مت مذهب په حواله يې کتابونه راکړل او دا کار ته يې څه نا څه اساتياوي وروبخښلې.

محمد حفيظ سيد

۱۹۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۱

د ګوتم نه مخ کي هندوستان

زمـوږ دا هېـوا د چـي مـوږ ورتــه هندوسـتان وايــو د يــوه بـراعظم حېثيـت لـري. دا ډېـر ويـر، زرخېـزا و د بـې شـمېره قومونـو اسـتوګن ځـاى دى. د دې اصـل ځـايي خلـګ څـوک وو ؟ هــيڅ معلومـا ت نشـته. لاكـن د آرينـو د راتـګ نـه مـخ كـي دلتـه د دراوړي نسـل خلـګ اسـتوګن وو. دا خلـګ نـۀ وحشـي وو، او نـۀ ځنګلـي. بلكـې دوى خپـل تهـذيب، خپـل تمـدن او خپلـه ژبـه درلـوده. اوسـني تحقيـق[42] داسـي اثـار راڅرګنـد كـړي دي چـي دراوړ يــو مهـذب او متمـدن ژونـد كـاوه. او د داسـي صنعتونو نـه واقـف وو چـي پـه روان مترقي دور كي د حيرت خبره معلومېږي.

آريا د كوم ځاى نه راغلل ؟

د دې دراوړو د سـهېل خـوا تـه پـوري وهلـو پـه وخـت د قطـب لوېديځ نـه هغـه قـوم راغـى چـي د آريـه پـه نـوم ونومـول شـو او د كـوم د نسـل نـه چـي د هندوسـتان يـوه لويـه آبـادي دا وخـت دعـوه كـوي. دا خلـګ د كـوم ځايـه او پـه كـوم وخـت كـي راغلـل؟ د دې پـه هكلـه هـم د مؤرخينـو تـر منـځ اخـتلاف دى. يعنـي د نـاروې، سـويډن او ډنمـارک نـه راغلـل، او پـه يـورپ كـي د خورېـدو سـره سـره د قـاف غـرۀ (كـوه قـاف) تـه راورسـېدل. بيـا يـې پـه ايـران (فـارس) كـي اسـتوګنه خپلـه كـړه، او بيـا وروسـته هندوسـتان تـه يـې مخـه وكـړه. ډېـر داسـي مـؤرخين شـته چـي هغـوى وايـي چـي د دوى لـومړى ټـاټوبي منځنـۍ آسـيا ده او دوى هـم د هغـه ځايـه څخـه تـر يـورپ او آسـيا خورشـول.

---

[42] تاريخ فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرشته[43] صفت داسي هم اهل تاریخ شته چي هغوی لنکا (سري لنکا) د آدمؑ د ژوند مرکز بولي، او د نسل انساني بنسټ یا ابتداء د غه ځای ښیي او آریه د دې ځای نه تر منځنی آسیا بیا بېرته د خپل لومړي ټاټوبي وخوا ته پوري وهي. ننني تحقیق دا ښیي چي د دوی اصل ټاټوبی هغه سیمه ده چي نن سبا د بوهیمیه او د اسټریا په نامه بلل کېږي او د دوی دا دعوه ده چي آریه هم د دې ځای نه په منځنی آسیا او یورپ کي خواره شول. دې ټولو مؤرخینو چي د خپلو بیاناتو ثبوت پېښ کړی دی د هغه په تفصیل کي د تلو هیڅ ضرورت نشته. په دې خبره ټول متفق دي چي آریه د قطب لوېدیځ نه راغلل او قریباً تر دري زرو کالو قبل مسیح راروان وو. دا خبره هم ثرګنده ده چي دوی په یو وار نهٔ بلکې په بېلو بېلو ډلو او بېلو بېلو وختونو کي راتلل به او لکه څنګه چي په آبادۍ کي زیاتوب راتلی او بیا په نوو نوو هېوادو کي د استوګني ضرورت پېښېدی، دوی د هند شمال ختیځ خوا ته غزېدل. تر دا انده چي پنجاب، یو پي (اتر پردیش) او د بهار لوېدیځي سیمي د دوی استوګن ځای شوې. او د "آریه ورت" په نامه ونومول شول.

مقدس کتابونه

د هغې زمانې د حالاتو کره درک لګېږي نو هغه د هغهٔ وخت مقدس کتابونه دي چي (وید) ورته ویل کېږي.

[43] یورپي (لوېدیځ) تاریخ پوهان دا نهٔ مني، هغوی په بېلو بېلو دلائلو د ویدونو زمانه اټکلوي. دوی رګ وید تر ټولو زوړ بولي او د دې زمانه د عیسیٰ تر زوکړي دوه نیم یا دري زره کاله له مخه وایي. او دوی دا خبره هم کوي چي د ویدونو بېلي بېلي برخي په بېلو بېلو وختونو کي لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الـف) ویدونـه څلـور دي،[44] رګ ویـد.[45] یجـر ویـد.
[46]سام وید.[47] اتهر وید

د دې لرغــونې ژبــه سنســکرت ده، کومــه چــې د اوســنۍ سنســکرت نــه ډېــره بېلــه ده. د هنــدوانو دا خیــال دی چــې ویدونــه ســامي کتابونــه دي او د دې ابتدایــه د نازلېــدو یــې ۱۹۵۵۸۸۵۴۴ کلونـه شـوي دي. د خـدای لـه اړخـه د دهٔ و خـاص بنـدګانو تـه رالېـږل کېدل.

ویدونـه پـه زیاتـه توګـه د نظـم پـه شـکل کـې دي چـې د هغـو و شـعرونو تـه منتـر ویـل کېـږي. د دې منتـرو ټـولګي تـه سـنتها یـا سـنګهیتا ویـل کېـږي. د ویـد د ټولـو اشـعارو یـا منتـرو هـیڅ تفسـیر نشـته، د کـوم پـه وجـه چـې د سنسـکرت د پوهـانو تـر مـنځ ډېـر لـوی اختلافـات دي. یـا هـم د ویـدونو نـه وروسـته پـه لرغـونو کتـابونو کـې د تفسـیر داسـې سلسـله شـته چـې پکښـې د منترنـو څـهٔنـا څـهٔ معنـا تـر لاسـه کېـدای شـي. د دې سلسـه تفسـیر تـه بـرهمن ویـل کېـږي. پـه دا توګـه د رګ وید پـه هکله دوه برهمنه (تفسیر) دي، (۱) آتیترے (۲) کوشیکي
د یجر وید دوه برهمنه (۱) شت پتهـ (۲) تیترے

---

[44] د ویدي ادب په هکله چې کوم معلومات لیکل شوي دي هغه د لاله لاجپت رائۍ د تاریخ هند حصه اول نه اخذ شوي دي.

[45] رائس ډیوډس

[46] لاجپت رائۍ

[47] د کـارونو پـه لحـاظ داسـې تقسـیم د رګ ویـد پـه دې منتـر کـې موجـود دی، د کوم ژباړه چې دا ده.

" برهمن د دهٔ (لاشعور) خُله ده. چهتري (لاسونه) ویش (ورنونه) او شودر (پښې) لاکن دا نهٔ شي تسلیمېدای چې د ذات پات سختۍ او پابندۍ د هغې زمانې نه رائجې وې. دا پابندۍ په خاصه توګه د منو شاستر نه وروسته زیاتې شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سـام ویـد د ري برهمنـه (۱) تانـډیا (۲) سـدویش (۳) چهاندوګیه او د اتهر وید په هکله هیڅ برهمن نشته.

(ب) د ویـدونو او برهمنـو ماسـوا لـس نـور مقـدس کتابونـه شـته، کـوم تـه چـي انپشـد ویـل کېـږي. د دې نومونـه پـه دا ډول دي. کـین، هرشـن، سـنډک، مانډوکیـه، ایـش، ایتـرے ، چهانډوکیـه، تیتـرے، برهـدار، نیـک. د اپنشـد لفظـي معنـا د بهیـد (راز) ده، یعنـي د هغـه اسـرار الهـي دی د کـوم پـه واسـطه چـي د ذات جل جلاله په هکله علم تر لاسه کېږي.

(ج) د دې ماسـوا پـه ویـدي ادب کـي اپ ویـد هـم شـامل دی چي هغه څلور دي.

(۱) دهر وید........... فن حرب.

(۲) ګاندهرو وید.......... فن علم و موسیقي.

(۳) ارتهـ وید........... فن صنعت و حرفت.

(۴) آیور وید........... علم طب.

(د) د دې ویـدي علومـو پـه ویلـو او ځـان پوهولـو د پـاره دا علوم ډېر ضروري دي. دې علومو ته ویدانګ ویل کېږي.

(۱) مکهشا....... علم تلفظ یا قرآت

(۲) چهند........ عروض

(۳) ویا کرن........ صرف و نحو

(۴) تیرو کتا....... لغت، تشریح و الفاظ

(۵) جیو تش........ علم هئیت

(۶) کلپ یا دهرم شاستر....... احکام مذهب

د دې کتـابو د کتلـو وروسـته چـي کـوم اصـولي حېثیـت رامنځ ته کېږي هغه دا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویدونو مذهب

دا خلک ډېر مذهبي وو، لاکن د اولس د حقوقو یې خیال نهٔ کاوه. د غېر آریه وژل[48] یا وهل د دوی د پاره هیڅ جرم نهٔ ؤ. فاتح پر مفتوح باندي حاکمانه یا مالکانه تصرف کولای شو. دوی په بیلو بیلو قبایلو کي وېشل شوي وو، او دا قبایل بیا په خاندانو کي، د دولت او عمارت په لحاظ هیڅ اختلاف نهٔ ؤ. یعني نهٔ څوک ډېر امیر ؤ او نهٔ څوک ډېر غریب. هغوی پر بېلا بېلو دیوتاګانو یقین درلود. د دوی دا عقیده وه چي اکثره کارونه د فطرت او د قدرت د دې دیوتاګانو اظهار دی. د بېلګي په توګه اګني (اور) اندر (باران) ورن (باد، هوا، شمال) وغیره. د دې علاوه تر ټولو لوړ او پر اعلی ذات یې هم یقین ؤ، کوم ته چي دوی برهما ویلو. په آریه سماج او په سناتن (غیر سامي) مذاهبو کي هم په دې خبره اختلاف ؤ چي د دیوتاګانو چي کوم بېلا بېل نومونه دي، دا د برهما صفات دي. یا د دهٔ یوه ځانته بیله هستي ده. آریه سماج بېلي هستۍ نهٔ مني، بلکې دا نومونه د برهما صفات ګڼي. په دې خبره ټول متفق دي چي د ویدونو په زمانه کي نهٔ خو بتان وو او نهٔ مندرونه او دا دواړه څیزونه ډېر وخت وروسته جوړ کړل شول. ټول برهما ازلي او ابدي ګڼي، دا دوه منترونه د ثبوت د پاره د دې ګواهي ورکوي.

(۱) "په هغه وخت کي نهٔ است ؤ نهٔ ست. نهٔ ځمکه وه نهٔ اسمان، هیڅ یو څیز پر دهٔ غالب نهٔ ؤ، او د چا د پاره څهٔ ؤ؟ دا سمندر هغهٔ وخت چېري ؤ؟"

---

[48] رامائن او مهابهارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲) "دا نړۍ چې د څه پيدا ده هغه يو د دې دهارن (چلولو) والا دی. کوم چې په دې لوی ويړ اسمان کې دی، او کوم چې پر دې قادر دی هغۀ په دې خبر دی."

ويدي آريه پر روح هم يقين درلود، او د دوی خيال ؤ چې روح د وجود نه بېل شی دی، کوم چې د وجود د فنا کېدو نه وروسته هم پاته وي. لاکن د ويديانو په دې ساده مذهب کې د څه موده وروسته بدلون راغی، بېلا بېلو رسوماتو خپل ځای جوړ کړ، برهمن (تفسيرات ويد) هم په دغه رسوماتو جوړ دی. په دې کې يګيه يا يجن (قرباني) کولو ډېر زور دی.هون هر ځای ضروري جز دی. په هون کې د ديوتاګانو د خوشحالۍ د پاره بېلا بېل خوشبو لرونکي شيان سوځل کېږي او خاص منترونه ويل کېږي.

په انپشدو کې د مرګ او ژوند پر بېلا بېلو مسئلو فلسفيانه او عالمانه بحث شوی دی. او د دوی رجحان صرف او صرف د ويدانت (تصوف) خوا ته دی. هم د دې څخه په هندوانو کې " همه اوست " او د " همه ازوست " نظريه منځ ته راځي.

په ويدي مذهب کي بدلون

د حالاتو د بدلون، د بهرني تمدن راتلل او د تني نسلي اختلافاتو اثرات پر دې مذهب پرېوتل، او په دوی کې بت پرستي خوره شوله. مندرونه جوړ شول او د ذات پات [49] فرق منځ ته

[49] د جين مذهب اصل باني پارس ناتھ ؤ. کوم چې په اتمه صدۍ ق، م کې زېږېدلی ؤ. لاکن د دې خاص تنظيم مهاوير دردھمان کړی ؤ. دی په ۵۹۹ ق،م کې زېږېدلی ؤ او د سالي د حاکمانو له نسله ؤ. دی په ۵۷۲ ق، م کې مړ شوی دی. جين ماده او روح دواړه ازلي بولي. او د خدای د موجوديت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغـی. مـذهبي پېشـوا بـرهمن، حاکمـان، د جنـګ کولـو والا چهتـري او تجـارت او کښـت کولـو والا وېـش وبلـل شـول او غيـر آريـه قومونـه د مريـي او د شـودر پـه نامـه ونومـول شـول. رامـائن او مهابهـارت چـې د کومـو ژبـو ذکـر کـوي پـه هغـو کـي د آريـاؤ پـه ساده ژونـد کـې د تصنع او تکلـف اضـافه شـوې وه. د ويـد پـه دور کـې ښـارونه نـهٔ ول، پـه وړو وړو قبـايلو کـي تقسـيم وو او پـه کليـو کـي اوسـېدل. د دوی پـه سياسـي ژونـد کـي ماسـوا د بـزرګ کهـول د عـام اولـس تعريـف نـهٔ ؤ. لاکـن د رزميـه [50] نظمونو پـه زمانـه کـي ښـارونه جـوړ شـوي وو. د جـامو، خوراک د ټولني د روزګار ژوند، په سادګۍ کي اولس وو.

د حـاکم او رعايـه فـرق څرګنـد ؤ. د راجـا د مـرګ نـه وروسـته حاکميـت د اولـس نـهٔ بلـل کېـدی، بلکـې د هغـه د وارثـانو حـق بلـل کېـدی. هغـه خپـل ولـي عهـد خپلـه ټاکـل پيـل کـړو، او تـر دهٔ راچاپېره يـو لښـکر جـوړ شـو. پـه مـذهبي توګـه هـم بقـول لالـه راجپت رائ د " ويـدونو پـر ايشـور پرسـتۍ (خـدای پرسـتۍ) بانـدي د

بالـذات د منلـو منـونکي نـهٔ دي. دا څلرويشـت ۲۴ تيرتهنکـرو (هـادي) منـونکي دي. پـه دوی کـي مهـاوير اخـري تيرتهنکـر ؤ. پـه دوی کـي دوې فرقـې دي. ۱، ډيګمبر ۲، سوتمبر

ډيګمبر لوڅ ګرځي او سوتمبر په سپين رخت ځان پټوي. د دوی په نزد اهنسا (هيڅ يو جاندار نهٔ تنګول)، رښتيا ويل، غلا نهٔ کول، توهم پرستي پرېښول، او پاک ژوند تېرولو کي سوکش (نجات، سوکالي) تر لاسه کېږي. دوی خودکشي (ځان وژنه) تر ټولو غوره مرګ بولي او خپل وجود ته آزار (سختي) ورکول ښه کار بولي. جين لفظ د جن نه اخذ شوی يا اخستل شوی دی. مهاوير ته د جن (پېري) درجه حاصله وه. هم په دې وجه د دهٔ منونکي جيني وبلل شول.

[50] رائس ډيوډس، امريکي تقريرونه، بدهـ مذهب د هغه تاريخ او د هغه ادب. (مخ، ۳۱،۳۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوتـا پرسـتۍ رنـګ لوېـدلی ؤ. د ویـدک دیوتاګـانو پـر ځـای "وشـنو" او "شـیو" د هرچـا زړۀ تـه نـزدې وو. او د یګیـانو سلسـله هـم کړکېچنـه شـوې وه. پـه رامـائن کـې د "مهـاراج رام چنـدر جـي" پـه مهابهـارت کـې "شـري کرشـن" تـه د وشـنو لـه اړخـه اوتـار (پېغمبر) وویل شو. دا د اوتار خیال هم د ویدک خیال نۀ دی."

هـم د دې ټولیـو او روحـانینو تـر څنـګ یـو څـو فلسـفیان هـم ول کـوم چـې د خـدای د تصـور قائـل نـۀ وو. روح او مـاده یـې ازلـي او ابدي ګڼله. هم د دې ټولیو نه وروسته بیا جین مذهب جوړ شو.

د دې بېلا بېلـو نظریـو دا نتیجـه را ووتـه چـې د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت پـه آریـه ورت، دانسـاني ژونـد پـه هکلـه ۶۲ دوشـپېته نظریـې رائجـې وې. چنـانچې پـه ویـګ او مجهـم نکایـه کـې د دغـو نظریـو ذکـر شـوی دی او هـره نظریـه یـې د باطـل ګرځولـو هڅـه شـوې او دا ویـل شـوي چـې بدهـ چـې کومـه نظریـه او د دې د امـورو پـه هکلـه وړانـدي کـړې وه هغـه صـحیح ده. د دې لـړ لیـک پـه واضح توګه دا دی.

د ۱ نه تر ۴ پوري

ششـتـ واد: هغـۀ خلـګ چـې د درو فکرونـو پـه ذریعـه او منطقـي اسـتدلال پـه وجـه دا یقـین کـوي چـې د دنیـا ظـاهري او انفرادي ارواحوي غیر فاني دي.

د ۵ نه تر ۸ پوري

الـګ سـتیکا: هغـۀ خلـګ چـې پـر څلـورو طریقـو دا فکـر کوي چې بعضي ارواحوي فاني او بعضي غیر فاني دي.

(الـف) هغـۀ خلـګ چـې دا یقـین لـري چـې خـدای ازلـي او ابدي دی لاکن انفرادي ارواحوي داسي نۀ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) هغـهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي ټـول ديوتـا ګـان ازلي او ابدي دي خو انفرادي ارواحوي داسي نهٔ دي.

(ج) هغـهٔ خلـګ چـي صـرف دا يقـين لـري چـي لـوی ديوتاګان ازلي او ابدي دي.

(د) هغـهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي د وجـود شـکلونه فـاني دي ، لاکـن داسـي يـو شـی شـته چـي هغـه تـه زړهٔ، دمـاغ او شعور (پوهه) ويل کېږي، او هغه ازلي او ابدي دي.

د ۹ نه‌تر ۱۲ پوري

انـت نيتکـا : هغـهٔ خلـګ چـي د محـدود او لامحـدود پـه هکله بحث کوي.

(الف) هغهٔ څوک چي نړۍ محدوده ګڼي.

(ب) هغهٔ څوک چي نړۍ لامحدوده ګڼي.

(ج) هغهٔ څوک چي نړۍ دواړه ګڼي.

(د) هغهٔ څوک چي نړۍ دواړه نهٔ ګڼي.

د ۱۳ نه‌تر ۱۶ پوري.

امـرود کهيپکـا : هغـهٔ خلـګ چـي د نېکـۍ اوبـدۍ پـه هکلـه تاؤ راتاؤ خبري په دې کوي چي هغوی وېرېږي.

(الـف) داسـي نـهٔ چـي پـه صـفا ويلـو دوی تـه څـهٔ ضـرر ورسي.

(ب) هغـوی وېرېږي چـي داسـي نـهٔ چـي د داسـي شـيانو نـه دوی متاثره شي او وروسته له دې دوی ته تکليف ورسي.

(ج) هغـوی پـه دې وېرېـږي چـي داسـي نـهٔ يـوه بنـکلې منظره دوی قائله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د) یا محض په دا یې مني چې د هغوی ذهنونه خام او هغوی ناپوهه دي.

د ۱۷ نه‌تر ۱۸ پوري

ادهک سمپشنیکا: دا سي خلک چې دوی ګمان کوي چې د څیزونو اصل بغیر د څه علت نه هم پرې پوهېدای شي.

د ۱۹ نه‌تر ۵۰ پوري

ادهم رګهتکا: هغهٔ څوک چې وایي چې روح به په مستقبل کې هم وي.

(الف) شپاړس دا سي نظریات دي چې پردې خبره دعوه کوي چې د مرګ نه وروسته یو شعوري وجود به پاته وي.

(ب) اتهٔ قسمه دا سي نظریات دي چې په کوم کې د یوه غیر شعوري وجود دعوه کېږي.

(ج) اتهٔ قسمه دا سي نظریات هم شته چې دا دعوه یې کړې چې د شعور او غیر شعور تر منځ وي.

د ۵۱ نه‌تر ۵۷ پوري

اچهیدواد: هغهٔ خلک دي دا ښيي چې په اوو قسمه ارواحو کې یو قسم دا سي روح هم شته چې د مرګ نه وروستو هغه فنا شي. دا خلک د ابدي مرګ معتقد دي.

د ۵۸ نه‌تر ۶۴ پوري

دتهـ دهم سنهبان داد: هغه خلک دي چې د دې مدعیان دي چې روح شته، که په دې دنیا کې وي او که هر چېرې وي، په ښه خوشحالۍ سره په دې طریقو تر لاسه کېدای شي.

(الف) د حواس خمسه د پوره او مکمل استفادې او لذت په ذریعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د یــو پلټــونکي محویــت (پــه خیــال کــي ډوب) یــا استغراق په ذریعه.

(ج) د یــوه غیــر انتشــاري ذهنــي لــذت بغیــره پــه کــوم کــي چي هیڅ تجسس او څېړنه نۀ وي. (دویم، جهان یا دهیان)

(د) یــوه ذهنــي اسـودګي (بــې غمــي) پــه کــوم کــي چــي نــۀ خوشحالي وي ، نۀ درد وي او نۀ تجسس (درییم دهیان)

(ه) یــوه داســي ذهنــي اســودګي پــه کــوم کــي چــي د پاکوالي احساس هم شریک وي. (څلورم جهان ، دهیان)

دا لـږ لیـک ګـوا ډېـر اوږد دی ، لاکـن د لـږ غـور کولـو نـه وروسـته بـه دا څرګنـده شـي چـي دې تـه مبالغـه امیـز نشـو ویـلای. خبره دا ده چـي آریـه ، بوهیمیـا ، اسټریا او د هنګـري نـه دلتـه آسیا تـه راغلـل، د د غــه ځایــه ایـران، افغانســتان او د کشـمیر نــه هندوسـتان تــه راغلــل چېــري چــي یــو مهــذب او متمــدن قــوم لــه ســره وجــود درلـود. هغـوی چـي ځنګـه ځنګـه مـخ تـه تـګ کـاوه ، هغـو د نـوو نـوو خیـالاتو او نـوو نـوو نظریـاتو سـره مخـه کېدلـه. تـر دا چـي هغـوی د بنګـال تـر سـرحده پـه ختـیځ کـي او همالیـه تـر لمنـو و قطـب تـه ورسـېدل نــو دوی تــه د بېلابېلــو مــا بعــد الطبعیــاتي او اخلاقــي مسـائلو پـه هکلـه بېلابېـل نظریـات مخـي تـه راغلـل او هغـوی و هـر قسمه نظریاتو ته پخپله فلسفه کي ځای ورکړی.

هـم پـه دې توګـه چـي ګـوتم بدهـ د روح پـه هکلـه کـوم ۶۲ دوشـپېته نظریــات بیــان کــړي دي، ټـول هغــه وخــت موجـود وو. د عصـري علومـو پـه وجـه د خلګـو د اسـانۍ د پـاره دا ټـول نظریـات پـه اختصار سره د نن سبا په اصطلاح کي بیان کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) Animasm (.........) داسي ټولنه چي پر روح يې يقين درلود او د هغو دا عقيده وه چي په بې ځان شيزونو کي هم روح وي. په دې وجه بت پرستي ، د ستورو پرستش او د اور پرستش غوندي عقيدې را منځ ته شوې. هم دغه خلګ د بلاګانو ، د ديوي، ديوتا وغيره قائله شول.

(۲) Polythiesm (کثرت پرستي) داسي ټولنه چي د قدرت په مظاهرو کي به يې د روح تصور منی ، (لکه څنګه چي د ويدونو د ديوتاګانو په هکله منل دي) يا چي د يو خدای ماسوا د ډېرو خدايانو منونکي وو.

(۳)Ponthiesm (د وحدت الوجود او متوسطو عقيده) هغه ټولنه چي د يو سبب العلل روح منونکي وو او دا خبره يې منله چي ټول د دې مظاهر دي . د ويدانت فلسفه د تصوف غوندي هم د دې نظريې دي.

(۴) Dualiesm : هغه ټولنه چي روح او ماده يې دوه مستقله جوهر ګڼل، (لکه د جين مذهب منونکي) د دوی سره هغه خلګ هم ول کوم ته چي موږ ماديئين او لذتئين ويلای شو. په دې ټولو کي چي کوم امر مشترک ؤ هغهٔ دا ؤ چي د وجود او مادې نه بغير روح يو شيز ضرور دی. او د دې روح د خوشحالۍ، اسودګۍ او سکون په هکله دوی بېلابېلي طريقې ښودلي کېدلې. چا پر هون باندي زور کاوه، چا پر قربانۍ باندي، چا د بتانو پر عبادت، څوک د ارواح خبيثه د خوشحالۍ د پاره، څوک پر مراقبو باندي او چا خو پر وجود (جسم) باندي سختۍ تېرولو يا خودکشيو (ځان وژني) باندي لګيا وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم زوکړه

غــرض د ګــوتم بد هــد زوکــړي پــر وخــت مــاحول داســي ؤ چي د خلګو پــر ویـدونو بانـدي د کتب الهي یقین ؤ. سنکسـرت یـې د دیوتاګـانو ژبـه ګڼلـه. د "منـو" د قـانون مطـابق اولـس تـه د دې د تـرلاسـه کولـو اجـازت نـهٔ ؤ. د ورځنـۍ ژونـد د تېرولـو د پـاره یـوه نـوې داسـي ژبـه کاربدلـه چي هغـې تـه "پراکـرت" ویـل کېـده. دا پراکتونـه د هري اولـس والـۍ ځـان ځـان تـه وو. پـه بهـار او د همـالیې پـه لمـن کـي پـالي ژبـه رواج وه. پـه مـذهب کـي د رسـم غلبـه وه. د قربـانۍ، هـون او یګیـه کثـرت ؤ. د نسـل پـه سـوچه والـي کـي شـدت ؤ. د ذات پـات بندیځونـه ډېـر سـخت وو. روزګـار خانـداني شـوی ؤ. مـذهبي پیشـواؤ د بـرهمن لقـب خپـل کـړی ؤ او د نجـات او آخـرت یې ځان یواځیني مالک او اختیار کل (ټهېکدار) ګڼلی ؤ.

راهـب (عابـد)، سـادهو (چي سـوړ انګـار پـر ځـان مـږي،لڅ ګرځي) جـوګي (پـاڼو ګـر) رشـي (مراقبـه کولـو والا) ځنګلونـو تـه د اسـتوګني او عبـادات د پـاره سـتانه شـوي وو. پـر روح بانـدي عقیـده عامـه شوې وه. د تناسـخ هـر سـړی قائلـه شـوی ؤ. د کلیوالـو ژونـد هـم هغسـي سـاده ؤ، او پـولي پټـي پـه زیاتـه توګـه سره ګـډ وو. لاکـن د ښـارونو پـه ژونـد کـي تصـنع او تکلـف ؤ. هېـواد پـه بېلابېلـو برخـو کـي وېشـل شـوی ؤ. واړه واړه راجاګـان وو کـوم چـي بـه هـر وخـت د یـو بـل سره پـه جنګونـو بوخـت وو، او د یـوه لـوی سـلطنت د قـائمولو هڅـي یـې کـولې. د عـام اولـس او حـاکم فـرق واضـح شـوی ؤ او اولـس چـي پـه کـي بـه وېـش او شـودر (د متوسـطي طبقـې خلـګ) وو خپلـي بـې وسـۍ او لاچـارګي بـه یـې محسوسـوله. پـه داسـي حـالاتو کـي ګـوتم بدهـ یـو داسـي بې مثالـه او روښـانه فلسـفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کړه چي د حاکمانه فکر کولو والا خلګو په سترګو کي خیره شوه. په هندوستاني ژوند کي یو لوی انقلاب خور شو، د کوم په وجه چي په هېواد کي د بدلون او برابری باد راوالوتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ، ۲

سوانح عمري

د هغـه وخـت د هندوسـتان پـه کپـل وسـتو سـيمه کـي کومـه چـي د بنـارس نـه سـل کلـو ميټره لېـري د قطـب (شـمال) ختـيځ د دريـاب روهنـي [51] يـا رومنـي پـر غـاړه واقـع وه ، د حضـرت عيسـیؑ تـر زېږېـدني پنځـه سـوه کالـه پخـوا يـوه آريـائي قبيلـه "سـاکهيه"[52] اوسـېدله ، د دې قبيلـې پـه ختـيځ کـي يـوه قبيلـه "لچـاوي" اسـتوګنه وه. دا هغـه سـلطنتۇ چـي بيـا وروسـته د "مګدهـ"پـه نـوم سـره خـوره او مشـهوره کېدلـه. د سـاکهيه قبيلـې پـه قطـب کـي د مغـل قـوم بنجاريـان او سـېدل او پـه پچهـم (لوېـديځ) کـي آريـه ورت ابـاد وو. لوېـديځ چـي د سـاکهيه نـزدې ګاونـډي ووکـي سراوسـتي راجـا اوسـېدی. د دۀاو د مګدهـ د راجـا تـر مـنځ بـه هـر وخـت جنـګ وجـدل روانۇ. پـه دې توګـه سـاکهيه قبيلـه د منځنـي دېـوال پـه حيـث ازاده وه. د دې قبيلـې زيـاتره خلګـو مالـداري او کښـت وکرونـده کولـه. دوی بـه د دې مځکـو د اوبولـو د پـاره د يـوې بلـي غـښـي ويـالې نـه اوبه تر لاسه کولې کوم ته چي هان ويل کېدو.

د دې غښـي ويـالې پـه ابلـي خـوا يـوه بلـه قبيلـه اوسـېدله چـي "کولين "نومېده.

[51] نن سبا سرهاندي بلل کېږي.

[52] څه مؤرخين دا خيال کوي چي د ساکهيه لفظ د شک نه مشتق دی، او په دې توګه دا قبيله د شاک قوم غونډي مغل وو. لاکن د جمهور د مؤرخينو له دې سره اختلاف دی او دوی دغه ساکهيه قبيله په کوم کي چي ګوتم زوکړی ۇ آريه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړه

د دې قبیلې د راجا د دوو لوڼو ودونه د ساکهیه قبیلې د راجا شدودهن سره شوي وو. له بده مرغه له دې دواړو نه تر ډېره موده یو اولاد هم ونهٔ شو.

بیا د ډېرو دعاؤ، قربانیو او منتونو وروسته د غتې خور چې کله هغهٔ د ۴۵ کالو وه، حمل ونیو.[53] کله چې د ماشوم د زوکړې وخت رانزدې شو نو دا په دې نیت د پلار کورته ولاړه چې ماشوم هلته وزېږوي. نو چې کله راښې لمبیني[54] باغ ته ورسېده نو دردونه پرې راغلل، او هغه مجبوراً د یوې ونې لاندې پرېوته، په دې توګه هغهٔ ماشوم چې مخته به ګوتم بدهـ په نامه مشهوره کېدی تر شین اسمان لاندې وزوکېدو. راجا شدودهن ته خبر ورکول شو، جشنونه جوړ شول، مور او زوی دواړه بېرته کپل وستو ته راوستل شو.

د بدهـ مور "مایا" د بدهـ د زوکړې پر اوومه ورځ له دې نړۍ سترګې پټې کړې، او د ماشوم ذمه واري د میرې یعنې د دهٔ د خاله (ترور) په ذمه شو. دا زوکړه غالباً ۶۳۴ ق،م یا ۵۶۸ ق،م کې وشوه.[55]

---

[53] د هغې نوم مهایا ؤ. هغې ته په بودهیانو کې هغهٔ مقام حاصل ؤ کوم چې په عیسائیانو کې و حضرت مریمؑ ته حاصل دی.

[54] دا وخت دا مقام د رامندیي په نامه دی. دا په نېپال هېواد کې په ځنګلونو کې واقع دی. دې ته چې کوم دریاب دا وخت نزدې دی هغې ته "تیل دریاب" ویل کېږي. دغه نوم په پخوانیو مذهبي کتابونو کې هم دی. وګورئ ضمیمه (۳)

[55] "بدهـ اور اس کا مت" شیو نارائن شمیم، کې ۶۲۴ ق،م لیکل شوی دی. لاکن که د اشوک د تاج پوشی نه حساب ولګول شي نو دا ۵۶۵ ق،م کې پیدا شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې امر او روایت کې ډېر اختلاف دی چې آیا د دهٔ لومړی نوم ګوتم وُ که سدهارتهـ. لاکن اوسنی تحقیق موږ ته دا ښيي چې د سدهارتهـ په نامه کې د شک ګنجائش دی، او د ګوتم په هکله واضح ثبوت شته چې له ماشومتوب نه په دغه نامه بلل کېدی. البته سدهارتهـ خطاب کېدای شي. دا خطاب هم هغسې کېدای شي چې وروسته د دهٔ منونکو دهٔ ته نور ډېر خطابات ورکړل. د بېلګې په توګه ساکهیه، سنها، سیګتهـ وستها، جن بهاګوا، لوک ناتهـ او دهم راج وغیره. په دې توګه باید چې دې جلیل القدر هستۍ ته د ګوتم په نوم وویل شي مناسب به وي.

وادهٔ

د ګوتم بدهـ د ماشومتوب مستند حالات په یوه کتاب کې هم نهٔ تر لاسه کېږي. کوم حیرت انګیز حالات چې د هغې زماني تر لاسه شوي دي هغه یا وروسته د عقیدت مندۍ نتیجه ده. بهرحال دومره ضرور معلوم شوي دي چې په ځوانۍ کې یې د یوې شهزادګۍ چې ډېره حسینه و ماه جبینه وه ورسره وادهٔ وکړ. چې غالباً د دهٔ د ماما لور وه. د دې ښځې په نامه کې هم اختلاف دی، لاکن ډېر په دې متفق دي چې هغه سوبهدرا، کنکنا یا یشودهرا نومېدله. د کهنې بودهې کتابونه پر یوې ښځې اکتفا کوي او چیني بودهیان یې درې ښځې بولي. یشودهرا، ګوتمي، او منوهرا. د تبت خلک هم د دهٔ درې ښځې ښيي، لاکن د هغو نومونه لږ بېل دي، یشودهرا، ګوپیا او اتپاللنا یا مرګاجا. دې نه بظاهره دا څرګندېږي چې یشودهرا ته د بدهـ شهرت او د دې د خپلې نېکۍ په وجه مختلف خطابات ورکړل شوي وو او وروسته له هغې دې خطاباتو د بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیتونو صورت اختیار کړ. هم په دې وجه د نن سبا مؤرخین صرف یشودهرا کومه چې په هر روایت کې راغلې ده ، د ګوتم کورودانه بولي. او دا ګومان کوي چې د ګوتم بدهـ زوی "راهل" د دې له بطنه زېږېدلی دی. د وادهٔ نه بیا تر نولس کلونو پورې د ګوتم بدهـ حالات صرف د یوه مبالغه آمیز حکایت ماسوا هیڅ معلومات نشته. د لوستونکو د دلچسپۍ د پاره هغه کیسه داسې ده.

فنون جنګ

د بدهـ مذهب د راویانو بیان دی چې کله ګوتم ځوان شو نو دهٔ د هغې زمانې ټول فنون او علم تر لاسه کولو اراده پرېښوله. د کوم چې د یو شهزاده د پاره ډېر ضروري وي. دهٔ خپل ټول وخت د حسیني ماه جبیني یشودهرا د حسن په پرستارۍ کې تېر و و. هغه د محل په دننې رونق کې دومره ورک ؤ چې د باندې له محل څخه وتل یې پرېښې ؤ. دا خبره د خاندان په نرانو ډېره بده ولګېده نو د شکایت کولو په توګه و راجا شدودهن ته راغلل چې که "د شهزاده صاحب دغه حال ؤ نو به ډېر ښه حکومت وکړي."

کله چې دا خبره د ګوتم تر غوږو ورسېده نو دهٔ یوه ورځ خاص د دې د پاره وټاکله چې خپل ټول هنر ښکاره کړي. او په ټوله سیمه کې یې نغاره ووهله چې د ګوتم شهزاده سره چې څوک په کوم هنر کې مقابله کولای شي هغه دې په ټاکلي ورځ راشي. په دې توګه خلک ډلې ډلې راغلل او د شهزاده ګوتم سره یې مقابله وکړه. لاکن د راتلونکې وخت بدهـ ټول عسکري هنرونه، کوم چې په هغه وخت کې ۱۶ یا ۱۸ وو په ټولو بریالی شو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا و منله چي په دې سيمه کي که څوک په هر هنر کي پیاوړی دی نو هغه ګوتم دی.[56]

د دې واقعې وروسته تر نهه د یرش ۲۹ کلو پوري د دهٔ د ژوند هیڅ معلومات نشته، په دې کال کي په ګوتم کي هغه ذهني انقلاب ځای جوړ کړی د کوم په وجه چي د دهٔ ژوند بدل شو. د دهٔ د عقیدت مندانو دا دعوه ده چي په دې کال یوه دیوي په څلورو بېلو بېلو شکلونو کي د دهٔ مخي ته راغله. لومړی د یوه سپین ږیري کښت ګر په شکل کښي، بیا د یو ناروغه سړي په شکل کښي، دریم ځل دیو بوی ناکه مړي په ډیر او څلورم وار د یوه سادهو (چي پر ځان سوړ انکار مڅي، لوڅ ګرځي او ځان ته د علم الغیب عالم وايي) په شکل کښي. د بدهـ مذهب منونکو دا یو انتهائي او عجیبه بیان دی چي ګوتم په هغه وخت کي دا نهٔ و لیدلي، یعني د دغو سره یې په ژوند کي هیڅ واسطه نهٔ وه شوې یا تر دې له مخه یې داسي واقعات نهٔ ؤ لیدلي. او اوس چي هم دهٔ دا اولیدل نو پرته له دهٔ او د دهٔ د مصاحب خاص "چنا" نه هیچا نهٔ اولیدل.

---

[56] لوېدیځ تاریخپوهانو دا کیسه په دوو وجو غلطه ګڼي. یوه خو دا چي د کني روایات دا د وادهٔ نه وروسته بولي او شمالي راوایات دا د وادهٔ نه مخ کي بولي. دویم دا چي د دې په مقابل کي په اوسني وختو کي تر ډېره حده مبالغه امیز الفاظ لیکل شوي دي. لاکن انصاف پسندي د دې د رښتوني په هکله هیڅ مشکلات نهٔ محسوسوي. مبالغه امیز برخو د ویستلو څخه دا بالکل ممکنه ده چي په دواړو مواقعو مقابله شوې وي او ګوتم په خپله قبیله کي ښه جګړن عسکر ثابته شوی وي. د هر مذهب بانیان د غیر معمولي شخصیت مالکان ول او د ګوتم په هکله د غیر معمولي کېدو هیڅ شک نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظاهره خبره ده چي د نن سبا په ترقیافته نړۍ کي چي کوم خلک پر دیوي ، دیوتا یقین نهٔ لري نو هغو ته داسي بیانات هیڅ اهمیت نهٔ لري. لاکن د دې نه دا ثرګندېږي چي ګوتم د محل په تماشو کي ورک نهٔ ؤ بلکي هغه ته د ژوند او د هغه پر مسائلو ډېر فکرمند ؤ او د خپل مصاحب چنا سره به یې پر دا مسائلو بحث کوو. ممکنه ده چي دهٔ په دې هکله یوه ورځ مړی، ناروغه، سپین ږیری او سادهو لیدلی وي، او دهٔ ته د ژوند څهره نوره هم ترخه ایسېدلې وي. اتفاقاً دا هغه زمانه وه چي د دهٔ ښځه حمل داره وه، او د ګوتم په کور کي د یوه نوي ژوند پیل کېدی. بهرحال د ژوند او د ژوند د مسائلو خوا ته د ګوتم فکر کول یو فطري عمل دی.بیا وروسته د عنفوان(تازه، نوی) وادهٔ او د ځوانۍ د ګرمي سړېدل او دې نه وروسته په دهٔ کي متانت (دروند والی، سنجیدګي) راتلل او د فکر زیاتوب یقیني ؤ. غرض دا چي دهٔ فکر کاوه چي څهٔ کول پکار دی؟ په دې لړ کي د دهٔ لیدنه د یوه جوګي (پاڼو ګر) سره هم وشوه او تر خبرو نوبت ورسېدی. د داسي بزرګ نه نوره څهٔ توقع کېدای شي چي هغه پر ګوتم باندي د دنیا ټوله بې ثباتي (دوام، بقاء، پوختوب) ښکاره کړه. کېدای شي چي دهٔ ته یې د مایا (جوړ) جال ورښودلی وي. دغه ترغیب به یې ورکړی وي چي له دې دامو ځان خلاص کړي، او چېري ځنګلونو ته ورشي عبادت وکړي او د ابدي خوشحالیانو تر لاسه کولو هڅه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راهل (د ګوتم د زوی) زوکړه

لهـذا د راویـانو بیـان دی چـې ګـوتم د دې فقیـر سـره د خبـره کولـو وروسـته خپـل بـاغ تـه راغی،هلتـه کښېنسـتی او د ژونـد پـر مسـائلو د هغـو نـه د خلاصـون پـه هکلـه یـې غـور کـوو چـې زېـری وربانـدې وشـو چـې د دهٔ د ښـځې د امیـد پـه بـاغ کـې مېـوه شـوې ده او هغـه هلـک دی. پـه ګـوتم چـې د دې خبـرې اثـر وکـړی د هغـې انـدازه لـه دوو خبـرو څـه کېـږي. یـوه خـو دا چـې د دې خبـرې د اورېـدلو سـره چـې کومـه جملـه د دهٔ د خُلـې نـه ووتـه هغـه دا وه چـې "زهٔ بـه دا نـوې او مظبوطه رشته هم پرېکوم".

دویـم دا چـې کلـه دی کورتـه راغـی نـو خوشـحاله نهٔ ؤ، ډېـر غمـزده او متفکـر ؤ. پـه ښـار کـې ښراغونـه بـل وو، د محـل پـه دروازه کـې سـاز غږېـدی، خلګـو د خوشـحالۍ نـه یـو بـل تـه مبـارکي ورکولـه. لاکـن نـوی پـلار پرېشـان ؤ، پـه سـتونزو کـې راګیـر ؤ، کلـه چـې دی زنانـه خـانې تـه ننـوتی نـو یـوې خینې(خوښـینې، د ښـځې خـور) یـې پـه یـوه سـندره د دهٔ هـر کلـی وکـړ چـې پـه هغـه کـې داسـې ذکر ؤ.

"تهـول خوشـحاله دي، پـلار خوشـحال، مـور خوشـحاله او هغـهٔ ښـځې د هغـې خاونـد فردفریـد (بـې مثـال) دی او زوی یـې د سپوږمۍ یوه ټوټه ده".

پر ګـوتم تـه د" خوشـحالۍ "ټکـی ډېـر پـه زړهٔ پـوري ولګېـدی او هغـه د خپـل غـاړې هـار دې نـازنیني خینـې تـه ورکـړی. د هغې خـو دا خیـال ؤ چې زهٔ یې منظور نظر شوم، هم په دغه سوچ کې مخ په وړاندې ولاړی چې ربنتونې خوشحالۍ تر لاسه کېدای هم شي که نهٔ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک دنیا

په هم دغه شپه د وولس ۱۲ بجې ګوتم و چنا ته د بګۍ د تیارولو وویل او خپله پر ښځې او زوی آخري نظر اچولو د پاره و کوټې ته ورغی. دواړه په خواږه خوب ویده وو. زړه یې وغوښت د زړه ټوټه د مور د غېږ نه راواخلي او ښه په مینه یې ښکل کړي. لاکن د استقامت په وجه یې خپل لاسونه راوګرځول او پر دواړو محبوبو یې د مینې نظر واچوه او ټول دولت، جاه و حشمت، تخت و تاج یې په پښه ووهل او د محل نه ووتو. هلته چنا د بګۍ سره د ده په انتظار ؤ. بس سمندن باد پا (د آس ټانګه، بګۍ) یې ښه په تېزه د خپل ریاست نه وباسله. د خپل د خسر ګنۍ د راج حدودنه هم ووتو او د "انو ماندي" پر غاړه راغی ودرېدی. هلته ده خپل ټول زیورات او شاهي جامه و چنا ته ورکړه، چې دا او بګۍ بېرته ورسوه. هغه وفادار چنا (ټانګه وال) دی ډېر پوهه کړی، ډېر کوشش یې وکړی چې دا مه کوه. لاکن ده تر زړه تېره کړې وه، هغه چېرې د چا اورېدلی شو. چنا ورته وویل چې نو بیا ما خپل لو مړی مرید جوړ کړه. لاکن ده نه ومنله. مور، پلار خبرول ضروري ؤ او هغه د چنا په وجه کېدای شو. نو بیا مجبوراً د حکم منلو لوظ وشو. ده خپل اوږده وېښتان پرې کړل. د یوه لاروي نه یې خپلې جامې بدلې کړې، چنا یې پرېښودی او خپله د راج ګړهـ د لویو لویو کندو په خوا روان شو.

شعر:

نه یې د سود بود و منله او نه د منګل
ووتی له کوره په لوري د ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياضت (پر ځان سختي تېرول)

راج ګړهـ[57] هغـه وخـت د مګدهـ دارالسـلطنت ؤ. دا پـه داسـي نـاوه (وادی) کـي اباد ؤ چي څلور خـوا تـه يـې غونـډۍ وې. پـه دې غونـډيو کـي هغـه وخـت لـوی لـوی دروېشـان او راهبـان اوسـېدل. او ددوی د علـم و فضـل شـهرت تـر لېـري لېـري خـور ؤ. ګـوتم هم پـه دغـو بزرګـانو کـي ويـوه بـزرګ چي نـوم يـې "نـامي الاره" ؤ پـه خدمت کـي حاضـر شـو، او د هغـه نـه يـې تعليم حاصـلول پيـل کـړه. لکـه چي د نـامي الاره نظريـې دی مطمـئن نـه کـړو نـو دی دويـم فلسـفي "ادرک" نـه يـې درس اخسـتو او هنـدي يـا هنـدو، د ژونـد فلسـفه زده کولـه يـا يـې ځـان پـه پوهولـو. هغـه وخـت د دې فلسـفې درې مدرسـې وې او پـه دوی کـي تـر ټولـو زيـات رياضـت او وجـود تـه ضـرر رسـول يـا پـر وجـود سـختۍ راوسـتل ډېـر مقبـول ؤ. نـو پـه دې توګـه ګـوتم حلقـه درس او د اروله ځنګـل چـي د "بدهـ هو ګيـا" نـزدې دی تـر شـپږو کلـو پـوري د پنځـه پلويـانو (بهکشـو، چېلـې) سـره پـه بېلا بېلـو قسـم رياضـتو نـو او وجـود تـه ضـرر رسـول يـې وکـړ. نوبـت تـر دې راورسـېدی چـي لـه ډېـره جسـماني کمـزورۍ دوی د ډکـي پـه شـان شـول. کلـه چـي دوی يـوه ورځ د مابعـد الطبيعات (الهايات، فـوق الفطـرت) پـر مسـائلو غور کـوی او ورو ورو روانوو نـو د کمـزورۍ او ډنګروالي په وجه ګوتم وغورځېدی او بې سوده شو.

کلـه چـي شـاګردانو دی يعنـي ګـوتم پـه سـود کـي راوسـتو نـو بدهـ د جسـماني رياضـت اراده پرېښـودله او هـم د هغـې ورځـي نـه يـې خـوړل، څښـل پيـل کـړل او دا اعـلان يـې وکـړو چـي لـوږه او

---

[57] راج ګړهـ دا وخت راج ګیند بلل کېږي. بمبسار (۸۹۸ق،م څخه تر ۲۷۳ق،م پوري) چي کوم ښار دلته اباد کړی ؤ اوس يې هم اثار ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاضت د دې مسائلو حل نه دی. پنځه واړه شاګردان د ده په دې خبره ډېر خفه شول او دی یې د لارې چپ وبولی او دوی بېرته ځیني بنارس ته راغلل.

دماغي انتشار

د شاګردانو د تللو نه وروسته ګوتم تر ډېره حده د دماغي، روحاني او په جذباتي بې اطمینانۍ کې راګېر شو. دغه حالت ته د بدهـ مذهب کتابونه د رنها او د تیارې د قوتو د مقابلې نوم ورکوي. د هغو بیان دی چې کله د نجات دهنده عالم او د خبائث شهزاده په منځ کې جنګ وشېړل شو نو په زرګونو ستورې را وغورځېدل، وریځې راغلې او تیارې خورې شوې، سمندر د زلزلو په وجه پورته شو. د دریابونو مخه بېرته په شا وګرځېده. د غرونو هغه څوکې چې د زرونو کلونو راهیسې پر هغه باندې بې شمېره ونې ولاړې وې پر ځمکه را وغورځېدې. یو طوفان عظیم په ټول عالم کې تباهي جوړه کړه، د تصادم په وجه یو آفت خیزه شور جوړ شو، لمر ځان په تیاره کې پټ کړی، او د بې سُرو بهتنو (ساز) د کثرت په وجه ټوله فضا خرابه شوه.[58]

د دې مبالغې نه د سترګو په ټولو کې هم باید چې دا و منو چې کله ګوتم د ریاضت او وجود ازارۍ نه څه ترلاسه نه کړل او ده ته هغه د زړه سکون په نصیب نه شو د کوم په لټون کې چې ده تخت و تاج، ښځه او زوی یې پرېښي وو نو تر ډېره حده مایوسه او زړه یې مات شو او په فطري توګه به یې زړه غوښتی وي چې د رواقیت Epicurianism پر ځای لذتیت Stokism باندې عمل وکړي. او د ده په زړه او دماغ کې به یو هنګامه جوړه شوې وي. د دې کیفیت د زیاتوب یوه وجه د ده وفاداره شاګردان، چې دی یې پرېښی ؤ هم کېدای شي.

---

[58] رائس ډېوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرحال دی تر ډېره حده مضطرب او پرېشان شو. په هغه ورځ یا دوو ورځو وروسته د رنجارا د دریاب د غاړې خوا ته روان شو. د ورځې ډوډۍ د نږدې کلي یوې جینۍ چې نوم یې "سنجاتا" ؤ وراوړله[59]. هغه د پیپل (بړ) د ونې لاندې کښېنستی، د ډوډۍ خوړلو وروسته هم هلته ناست غورېږي کوی.

بدهـ جوړېدل

ذهني هیجان او روحاني کشمکش برابر روان ؤ، تر دا چې ورځ په تمامېدو شوه او لمر په پرېوتو شو. نا بېره د لمر د پای د وړانګو سره د ګوتم په ذهن کې یوه رڼا خوره شوه او دهٔ په باطن کې د دې رڼا نه هغه حل تر لاسه کړی چې دهٔ د څو ورځو راهیسې د هغه د پاره دومره ریاضتونه او سختی پر ځان تېری کړي وې. دهٔ معلومه کړه لکه چې دهٔ ته څوک وایي چې صرف د باطن په پاکوالي او د خلګو په مینه کې د فلاح ابدي راز پټ دی، او د انساني تکلیفونو نه د خلاصون هم دا دوې ذریعې دي.

د دې نوري کېفیت او ارتقاء یا انکشاف نه وروسته هغه بدهـ یا روښانه ضمیر لرونکی وبلل شو او دا و نه بودهي و نه وبلل شوه.

د دې نه د وروستو حالت د ګوتم په الفاظو کې داسې بیان شوی دی. "کله چې ما دا ولیدو نو زما روح د خواهش د بدو نه د دنیاوي ژوند نه د غلطۍ او د ناپوهي د مسائلو نه ازاده شو. نو دې ازاد ته د خپلې ازادۍ علم و شو، د بیا ژوندي کېدو نه خلاصون پیدا شو.

---

[59] د دې واقعې سره مربوطه یوه بله واقعه هم شته په کوم کې چې حضور بنت شعیب و حضرت موسیٰؑ ته دعوت ورکړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بزرګ دور پای ته ورسېدی او فرض پر خپل ځای شو. زهٔ به بیا دې نړۍ ته نهٔ راځم، دا ما معلومه کړه.[60]

اوس د ګوتم و مخ ته دا سوال پیدا شو چې دی دا حل تر ځان پورې محدوده وساتي، که دا د پیغام په شکل کې تر ټول عالم پورې ورسوي؟

هغهٔ په دې پوهېدی چې په "آریه ورت" کې د برهمنو ډېر اثر دی او د هغوی نظریات په اولس کې عام او مقبول دي. هغهٔ په دې پوهېدی چې د وجود ازارې او سختی په منځ کې پرېښودلو، دی په اولس کې ډېر بدنام شوی دی او په دې ډېر ښه پوهېدی چې دی په خپل هدف کې په اسانۍ نهٔ شي بریالی کېدی، د دهٔ په زړهٔ کې چې د ټول عالم مینې پټ ځای موندلی وُ دهٔ د هغې سخته غندنه وکړه او په دې اراده راپورته شو چې دی به خپل دا حل "خپله نظریه" د نړۍ د فائدې د پاره ضرور وړاندې کوي، چې د دهٔ رنګه هر څوک د بیا پیدا کېدو نه خلاصون و مومي، او هر یو ابدي سکون او راحت تر لاسه کړي.

غرض د دهٔ دې هدف دی متحرک کړو، او دی د دې د اشاعت د پاره روان شو. د دهٔ اراده وه چې تر ټولو له مخه به دی خپل پیغام خپلو استادانو (الاره، او ادرک) ته رسوي[61]. لاکن کله چې دی د هغو و دېرو ته ورسېدو نو معلومه شوه چې هغوی له دې دنیا سترګې پټې کړې دي. اوس نو هغه د خپل بې وفا پلویانو خوا ته مخه کړه کوم چې په بنارس کې وو. په تلو تلو کې ورته په لاره کې د یو پېژندګلو برهمن "اوپک" سره ملاقات

[60] استوري آف بدهدهرم. کې،جې سونډرس مخ ۲۳
[61] جګیسو جي د دهٔ نوم "ارز کلم" ښودلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشو. کله چې دې برهمن د بدهـ ځلېدلی مخ ولید و نو یې پوښتنه ځیني وکړه " خوشحاله خوشحاله چېري روان یې "؟

بدهـ ورته وویل چې زهٔ د اعلی ترین قانون د "پیّې" د چلولو د پاره روان یم [62]. برهمن د بدهـ په ځواب نهٔ شو خوشحاله. هغه په دې چې هغهٔ د جپ تپ منونکی ؤ نو بدهـ یې په دې خیال بد مذهب بللی. لاکن پر ګوتم باندې د دهٔ د خبري هیڅ اثر نهٔ واخستو او مخته روان شو.

نو د روښان ضمیري د وه میاشتي وروسته یوه ورځ د لمر د لوېدو پر وخت د بنارس نه درې میله په شمال کې د مګاویه مقام [63] ته ورسېدی دلته یوه دشت غزالا وه او د دهٔ بې وفا پلویان هم دلته دېره وو.

کمزوره عقیده لرونکي شاګردان [64] د استاد د راتلو په تعظیم کې نهٔ ودرېدل، او په خپلو کې یې سره وویل چې کهٔ دا بد مذهب فقیر زموږ خواته راغی نو باید چې دی موږ په خپل

---

[62] چرخ حیات: دلته د چرخ یا پیّې څه مراد د داسي شهنشاه سوارلي یا پیّه ده کوم چي به د ټولي نړۍ فاتح وي. د بدهـ مطلب دا ؤ چي ما یو داسي رواج یا مذهب ته د ودهٔ ورکولو تابیا کړې ده چي په ټوله نړۍ کي به خور شي. د بدهـ د دې ویلو پر بنا پیّه د بدهـ مذهب هم داسي نخښنه جوړه شوه څرنګه چي صلیب د عیسائیانو او هلال (میاشته) د مسلمانانو (د تفصیل د پاره وګورئ ضمیمه ۱،)

[63] دا مقام وروسته بیا د "دهمک" په نوم ونومول شو. اشوک دلته په درېیمه صدۍ ق،م کي یو یادګار جوړ کړی ؤ چي بیا چیني سېلانیانو لیدلی ؤ. د دې اثار اوس هم موجود دي. د دې مقام معلومات په ۱۸۶۲ عیسوي کي معلوم شول. او د دې سنه د اثارقدیمه په راپورټ کي د دې ډېرراپورونه موجود دي. دا هغهٔ مقام دی کوم چي په اوسني وختونو کي د بدهـ مذهب پوهنتون درجه تر لاسه کوي.

[64] د دوی نومان دا وو. کونډینه، دپ، بهدري، مهانام او اشوجت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت کي شریک نهٔ کړو، بلکي دهٔ ته به د ناستي هم نهٔ وایو. ګوتم دا محسوسه کړه چي دی د دوی په نظر کي د سختی پرېښولو په وجه قابل احترام نهٔ دی، په دې یې دوی مخاطب کړل چي تاسو تر اوسه د مرګ د دام نه نهٔ یاست خلاص شوي؟ غم، ستونزو او تکلیفونو تر اوسه تاسو نهٔ یاست پرېیښي؟ لاکن ما داسي لاره موندلې ده چي د ټول عالم خلاصون په کي کولای شم.

دې خام عقیده لرونکو په دې یقین نهٔ کولو، ګوتم هغه وخت دوی په ټوله نظریه پوهه کړل. څرنګه چي بدهـ په دا خپل نوي مذهب باندي شاګردان پوهه کړي وو هغه په " دهم کرتي پوتن سوت " کي موجود دي. او د هغې انګرېزي ژباړه رائس ډیوډس د Buddist Suttras په نامه کړې ده. د دې تفصیل بحث به د بدها په تعلیماتو کي راځي. لاکن د داستان د تسلسل د پاره د منشي امیر احمد علوي صاحب بې مثاله لیک واورئ.

د وعظ خلاصه (تشریح)

کوم څیز چي وجود لري هغه د مادې نه جوړ شوی دی. ماده غیر مستقله او فاني ده. په دې په هر وجود لرونکي څیز کي د فنا جراثیم (میکروب، چینجی) موجود وي. انسان حیات وجودي لري او دهٔ ته د فنا نه چاره نشته. غم، کمزورتیا، ناروغي او مرګ د فنا مدارج (رتبه، درجه) دي. تر څو چي ناپاکه خواهشات پاته دي، حرص، فکر او آرزو به ورسره وي. یعني غم او کمزوري به یې نصیب وي. وجود ته ضرر رسول او د خواهش د ختمولو کوشش خطرناک دی. که په دې کار کي ژوند ختم شونو دا مرګ به ډېر ناقراره وي او د آواګون نه به نجات نهٔ مومي. په کوم څیز چي انسان د مادي نړۍ سره تعلق لري هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړهٔ بـدوالی دی. تـر څـو چـي زړه مقـدار بـد پاتـه وي، نـړۍ نـه بـه تـړون پـاتي وي. د زړهٔ د بـدو سره د نېکـو اعمـالو هـیڅ فائـده نشـته. پـه دې چـي د نېکـۍ مېوه خو بـه ترلاسـه شـي لاکـن د بدۍ پـه وجـه بـه د دویـم ځـل زېږېدنـه او د مـرګ مصـیبت پـر ځـان تېـروي. او پـه دې دوزخ کـي هـیڅ نـهٔ ده معلومـه چـي د نېکـۍ توفیـق بـه وي او کـه نـهٔ؟ پـه دې، بغیـر د وجـودي سـختۍ خپـل خواهشـات لېـري کـول، زړهٔ د تمـامو عیبـو څخـه پـاکول د خلاصـون د پـاره ضـروري دی. د عـدم وجـود خـواهش هـم دومـره خطرنـاک دی لکـه د وجـود. لهـذا نېکـه عقیـده، نېـک نیـت، نېکـه خبـره، نېـک فعـل، نېـک ژونـد، نېکـه هڅـه، نېـک خیـال او د نېکـي مراقبې نـه نـروان (فنـا) تـر لاسـه کـول دي. یعنـي ټـول اعضـا د وجـود دي بـې حسـه کـړل شـي. او ځـان دي د مړي په شان جوړ کړل شي.

مندرجـه بـالا دا اتـهٔ نېکـۍ پـه عمـل کـي راوسـتل او د نروان و بام ته د ختلو د پاره څلور پایې دي.

لـو مړۍ پایـه د زړهٔ بیـداري ده، یعنـي د غـم او د بنـادۍ د راز طلب، کله چي په لټون کي د حق، مرشـد کامـل تـه رسېدل پـوره شي نو دا درجه تر سره شوه.

دویمـه پایـه د ناپـاکو، غلیظـو شـهوتو پرېښـودل او د خپلولـو خیـال د زړهٔ څخـه ایسـتل دي. کلـه چـي پـر دې عمـل ثابـت قدمه شوې نو دا درجه هم تر سره شوه.

درېیمـه پایـه جهالـت، شـک، غصـه، حـرص او ټـول کمینـه خصـلتونه لېـري کـول دي. کلـه چـي د دې نقائصـو نـه پـاک شـوې نـو د زړهٔ لوح به پاک شي او درېیمه درجه تر سره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخري پايه عشق و محبت په سينه کي چي کينه نهٔ وي نقش کول دي. لکه څرنګه چي مور خپل ځان په خطر کي واچوي او د خپل يوازني زوی پالنه او څارنه کوي، هم داسي د خلاصون طالب دي د هر جاندار د پاره ځان قربانۍ ته تيار ساتي. کوم دښمن باندي چي لو مړی غلبه تر لاسه کول ده هغه د نفس خواهشات دي او اخري مهم د عالمګيرعشق و الفت په ويښه او په خوب کي دهيان ساتل دي. نهٔ د قربانۍ ضرورت شته او نهٔ د برهمنو د کومک. د هر انسان خلاصون د دهٔ په خپل لاس کي دی.

تر پنځو ورځو پوري دا بيان جاري ؤ. د شاګردانو شک لېري شو. هغو پر ګوتم ايمان راوړو او هغوی په حلقه عقيدت کي د ګډون باقاعده خواهش ظاهر کړی. بدهـ ګهوش د دوی خواهش يا درخواست ومنلی، يو ورکوتی رسم ادا شو او باقاعده هغوی په سنګهـ (انجمن) کي داخل کړل شو. او په دې کي د داخلېدو پر وخت هر يو کس به دا وايي چي " زهٔ په بدهـ کي پناه اخلم ، زهٔ په شريعت کي پناه اخلم، زهٔ په سنګهـ کي پناه اخلم.

ګوتم په دې دشت غزالا کي درې مياشتي قيام وکړ او دهٔ د هري ورځي ژوند په خپل تفسير کي داسي بيان کړی دی.

د هري ورځي ژوند

" ګوتم سحار وختي (تقريباً پنځه بجې) پاڅېدو، او خپل ذاتي خدمت ګارانو ته به يې تکليف نهٔ ورکوو. خپله به يې لاس ، مخ مينځلو او جامې به يې بدلولې. د خير غوښتني د دورې له مخه به هغهٔ يو ځای په تنهائي کي کښېنستی او مراقبه به يې کوله. کله چي به بيا هغه وخت راغی نو بيا به درو سرو خپلي مخصوصي جامې (کومي چي به په اولس کي د سنګهـ هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فـرد اغوسـتې) واغوسـتې. او د خیـر غوښـتو کاسـه (د کچکـول پـه شـان) کلـه یـوائي او کلـه د شـاګردانو سـره د نـزدې کلـي تـه د خیـر غوښتلو یـا کرامـات ښکاره کولـو د پـاره یـا دغسـي بـه تلـی. پـه لاره کـي بـه یـخ یـخ شـمال د دهٔ لاره صـفا کولـه، د اوبـو ځـاڅکي بـه د اسـمان نـه د دهٔ څخـه د ګرد د لیـري کیـدو د پـاره وریـدل، وریځـو بـه د دهٔ پـر سـر سـوری جـوړ کـړی ؤ، ګـوا دی بـه یـې د لمـر د ګرمـۍ څخـه د کیـږدی پـه څیـر بـچ کـوی. نـورو بـادونو بـه د اسـمان نـه د دهٔ پـه لار کـي ګـلان شـیندل چـي قـدم پـر نـرم ځـای کښـیږدي او دی پـر نـازکو ګلانـو قـدم روان وي او کلـه چـي بـه هغـه د کورونـو ور تـه ودریـدی نـو بـه یـې د وجـود نـه شـپږ قسـمه رنګـین" نـور" خارجیـدو. د کـوم نـه چـي بـه یـو زریـن او شـوخ رنـګ د کورونـو، دالانونـه او چهجـې بـه روښـانه شـول. مرغیـو او نـورو حیوانـاتو بـه پـر خپلـو خپلـو ځـایو پـه نـرم او شـیرین غـږ کـي د دهٔ هـر کلـی کولـو. اسـماني نغمـه بـه پـه فضـا کـي خـوره شـوه او د انسـانانو پـه وجـود چـي بـه کـوم زیـورات وو خپلـه شـړنګیدو. کلـه چـي بـه دا علامتونـه ظاهریـدو نـو خلـګ بـه پوهـه شـول چـي نـن مبـارک او بـزرګ بدهـ خپلـه د خیـر غوښـتو د پـاره راغلـی دی. نـو بیـا بـه هغـوی خپلـي شـوخي، بهترینـي، رنګینـي جـامې واغوسـتې او پـه لاسـو کـي بـه یـې ګلدسـتې او هارونـه اخستي پـه کوڅو کـي راووتـل. هغـه بـه یـې و بدهـ تـه پـیش کـړل او د یوبـل نـه بـه یـې سبقت وړلـو کـي داسـي ویـل چـي" سرکار! نـن لـه موږ سـره ډوډۍ وخـوره، مـوږ سـتا د لسـو ملګـرو یـا شـلو ملګـرو یـا سـلو ملګـرو د ډوډۍ بندوبسـت بـه وکـړو." د دې ویلـو سـره بـه یـې د دهٔ د خیـر غوښـتلو کاسـه ځینـي واخسـته، د دهٔ او د دهٔ د ملګـرو د پـاره بـه یـې د مـزرو چټایـاني اواري کـړې او تـر هغـو بـه ورتـه ولاړ وو چـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی بـه ډوډۍ نـهٔ وه ختمـه کـړې. د ډوډۍ خوړلـو وروسـته بدهـ بـه د دوی د پـوهي او عقـل د لحـاظ پـه خـاطر داسـي بيـان وکـړی چـي بعضـي خلګـو تـه بـه د بدهـ مـذهب اختيـارولو ماسـوا بلـه لار نـهٔ وه.لاکـن ډېـرو بـه پـرسيدها لاري د تللـو صـلاحيت پيـدا کـړو او لـوړو مرتبـو تـه بـه ورسېدو. او هغـهٔ بـه پـه دالان کـي تـر هغـه وختـه ناستـۀ تـر څـو چـي د دهٔ ملګـري ډوډۍ نـهٔ کـړي ختمـه. نـو کلـه چـي بـه دوی ډوډۍ ختمـه کـړه نـو بـه يـو حاشيه بـردار غـږ کـړو چـي ، ټولـو ډوډۍ وخـوړه. نـو دی بـه يـوې خاصـي کـوټې تـه ولاړی. د دې وخـت نـه د غرمـې تـر ډوډۍ پـوري بدهـ پـه تنهـائي کـي وخـت تېـروو. د دې نـه وروسـته هغـه بـه د کـوټې پـه ورکـي ودرېـدی او خپلو اخوانو (د سنګهـ ممبرانو) ته به يې داسي نصيحت کاوه.

"زمـا ورونـو ! پـه عمـل کـي هلـي ځلـي او خلـوص ښـکاره کـړئ.د هـيڅ يـوه بدهـ سـره پـه دې دنيـا کـي ملاقـات مشـکل دی، انسـان جوړېـدل هـم مشـکل دی. يـو خـاص صـحيح وخـت مونـدل هـم مشـکل دی. د دنيـا پرېښـول (تـرک دنيـا) هـم مشـکل دی او د رښتيا اورېدو موقع موندل هم ډېر مشکل دی."

بيـا د شـاګردانو لـه خـوا بـه دا خواسـت وشـو چـي داسـي موضـوع دي راوښـودل شـي چـي د دوی د غـورو فکـر د پـاره مـوزو وي او هغـهٔ بـه د هـر يـوه صـلاحيت مطـابق هغـه تـه موضـوع ورښـودله او د مراقبـې د پـاره بـه ګوشـه نشـين کېـدو ځـايو تـه ولاړل او پـر موضـوع بـه يـې غـور او فکـر کـاوه. ګـوتم بـه لـه دې وروسـته خپلـي خاصـي کـوټې تـه چـي پـه کـي ګـلان اواورول پـه اطمينـان او سـکون بـه د لمـر او د لمـر د تـپش نـه د بچ کېـدو د پـاره لـږ سـات ارام کـوی. نـو چـي کلـه بـه د دهٔ ارام پـوره شـو نـو د خپـل کـټ نـه بـه را پورتـه شـو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګېرچاپېره خلګو پر حالاتو به يې غور کاوه چې دوی په کومه توګه د دهٔ سره بنهٔ کوی شي. د زوال پر وخت به د شاوخوا کليو ډېر خلک به د نزر د پاره په لاسو کې ګلان نيولي ورته راغلل او جمع کېدل به. هغه به د بيان کولو والا هال (لويه کوټه، جرګه هال) کې د موقع په مناسبت او د خلګو د مجمع په حساب د اعتقاد حق تبليغ کولو، بيا چې به دهٔ وکتل چې اوس مناسب وخت دی نو به يې دا خلک رخصت کړل او هغوی به دهٔ ته د سلام کولو وروسته بېرته خپلو خپلو کورو ته ستېندل. په دې توګه به دهٔ د ماسپښين وخت تېرولو.

د ورځې په پای کې چې به يې محسوس کړو نو به يې ولامبل او په دې منځ کې به کرئي سنګهي (خدمت ګار) به د دهٔ د کوټې پر کټ د ګلونو سيج اوار کړو [65] او د ورځې په پای کې به يې د لږ سات د پاره جامې اغوستې او مراقبه به يې پيل کړه. تر دې انده چې ټولو شاګردانو به خپله خپله مراقبه پای ته ورسوله او بېرته به راستون شول. نو بيا به په دوی کې يو کس داسې پوښتنې کولې چې د دهٔ په ذهن کې به هغه نهٔ راتلل. چا به د مراقبې حال بيانولو، چا به د شريعت د احکام د تلقين په هکله فرمائش کولو. په دې توګه به د شپې اوله برخه تېره شو. نو چې ګوتم به د هر يوه ځواب ورکړو نو شاګردان به يو يو رخصتېدل. بيا به د شپې پاته برخه دهٔ به د کوټې و مخته په ورو ورو تګ او

---

[65] دا يقيني غلط دی چې د دهٔ د پاره د ګلونو سيج جوړ کړل شوی ؤ. کله چې هغه د سنګهه د خلګو د پاره خوشبو، لاړ (هار) او تيل استعمالول ښه نهٔ بلل نو خپله به يې ولي استعمالولو؟ د بدهـ غوندي د قدر وړ شخصيت نه د داسي قول او فعل اميد نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غور او فکر کولو تېرولـه. يـوه حصه بـه يـې پـه اطمينـان ، سـکون او پـه پرېوتـو تېرولـه. څنګـه چـي بـه سـحار نـزدې کېـدو ، دی بـه پـه کـټ کـي بيـدار ه کښېنسـتی. خپـل پـه ذهـن کـي بـه يـې د ټـول عـالم د خلګو تصـور کـاوه، کـوم چـي د هغـوی پـه تېـر ژونـد (جـنم[66]) کـي وو. او دۀ بـه دا سـوچ کـاوه چـي هغـه څنګـه د دوی د ارزوګـانو د پـوره کولو مدد کولای شي."

د ګـوتم د حقانيـت او تبليـغ دا اثـر وشـو چـي پـه لـږو ورځـو کـي د دې علاقـې عـلاوه پـه دې ځنګلـه کـي د معتقيـدنو تعـداد شـپېتو تـه ورسـېدی. يـوه ورځ ګـوتم دا ټـول خلـګ را جمـع کـړل او دا حکـم يـې ورکـړو چـي د شش[67] ماسـوا ټـول شـاګردان دې نـورو سيمو تـه ولاړ شـي او د دې مـذهب تبليـغ دې وکـړي. ظـاهره ده چـي د ګوتم د دې حکم سره دی بېرته د "ګيا" خوا ته وګرځېدی.

اوس چـي د کـوم کرامـت ذکـر پـه ګوتـه کېـږي هغـه د " اراول" د ځنګلـه واقعـه ده. پـه دې ځنګلـه کـي د "سـينا" پـه نـوم يـو کلـی ؤ چېـري چـي درو ورونـو[68] د علـم او فضـل شـهرت درلـود او مـذهباً آتـش پرسـت وو. ګـوتم د دوی د آتـش کـدې پـه عمـارت کـي د يـوې شـپې تېرولـو اجـازه وغوښـتله، لاکـن "کشـپ" چـي پـه دې ورونـو کـي مشـر ؤ تـه دا خبـره ښـه نـۀ وايسـېدله. هغـۀ وويـل چـي د آتـش کـدې سـره يـو زهـريلا

---

[66] جنم: د هندو مت په عقيده چي انسان اووه واره زېږېدنه کوي. يعني دی پيدا کېږي او مري ، پيدا کېږي او مري، دا رنګه دی اووه واره پوره کوي. که په تېرو جنمو کي يې ښه کارونه کړي وو نو به په راحت کي به وي او که يې بد کارونه کړي وو نو به په ډېر تکليف او پرېشانۍ کي به دا خپل اووم يعني اخري ژوند تېروي.

[67] کوم څوک چي د يوې شتمني کورنۍ نۀ ؤ او د ګوتم په خوا راتښتېدلی ؤ.

[68] امير احمد علوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مار اوسي کوم چې د شپې راوځي او ویده خلک چیچي. پر ګوتم باندې د عشق حقیقي زار خوړېدلي وو هغهٔ چېري د مار نه ډارېدو. خپل په خبره ټینګ ولاړ ؤ ، اخر کشپ هم د دې مسافر مېلمه خاطر پر ځای کړو او اجازت یې ورکړو.

شپه شوه، مار د هري شپې په څېر د خپلې ځوړي راووت ،لاکن ګوتم ته یې هیڅ نهٔ وویل. کله چې سحار شو او ګوتم ژوندی ژاندی په آتش کده کې موجود ؤ نو یې د کرامت شور جوړ شو. اتفاقاً په دې ورځې په دې کلي کې یوه غټه مېله کېدونکې وه، په کوم کې چې د شاو خوا مریدان راتلل او د کشپ تقریر به یې اورېدو. اوس کشپ ته دا وېره ورپېښه شوه چې که چېري دې مجموعې ګوتم ولیدو نو د آتش پرستۍ بازار به ټپ ودرېږي، لاکن مېلمه د کوره ایستل داسي اخلاقي جرم ګڼل کېدو چې دی د دې جوګه نهٔ شو کېدای.

ګوتم ته د دې خطرې احوال وشو او هغهٔ چا ته د اطلاع ورکولو بغیر په دې ورځ د دې کلي نه دباندې ووتو او د مېلې خوا ته نهٔ راغی. کله چې ماښام بېرته راستون شو نو کشپ تپوس ځیني وکړو چې ټوله ورځ چېري وې؟

ځواب یې ورکړو چې ستا د فکر د لېري کولو د پاره پټ شوی وم. کشپ د دهٔ په پښو کې وغورځېدی او د ټول جماعت سره یې ایمان راوړی.

یو بل بیان

هم په دغه ځای کې د قیام پر وخت یوه ورځ ګوتم د خپلو نوو شاګردانو سره ناست ؤ چې مخامخ د غونډۍ په څوکې اور ولګېدی. ګوتم دغه اور موضوع جوړ کړو او یو لوی بیان یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو. کوم چې په پټک د "روت پري پائ سوت" کې موجود دی. د دې خلاصه دا ده چې ګوتم وویل چې! تر کومه چې په خلګو کې جهالت موجود وي تر هغه وخته پوري به داسې اورونه لګېږي. دا هغه اور دی چې د انسان د ننه لګېدلی دی او کوم چې د باندي ځیزونه په بطن کې روښانه کوي. دا خارجي ځیزونه د حواس خمسه او زړۀ په ذریعه اثر کوي لګیا وي. د مثال په توګه سترګه مشاهده کوي او د دې نه د ننه یو رنګه حس پیدا کېږي د کوم نه چې غم یا خوشحالي جوړېږي او دا غم یا خوشحالي شهوت، غصه، جهالت، زوکړه، فکر او اضمحلال (سستي، کمزوري) قوي او د مرګ اورته وده ورکوي. دغه حالت د هغه ټولو احساساتو دی کوم چې د دویم حواس په ذریعه پیدا کېږي. لاکن هغه خلګ چې ځوک د بدهـ د ضبط نفس په اصول عمل کونکي دي یعني د سیدها لاري څلور سره منزل یې تر سره کړي دي د کوم ابتداء چې د پاکۍ نه کېږي او انتها یې پر مینه باندي ده نو په دۀ کې عقل راغلی وي. خارجي احساسات د دۀ د ننني اور نۀ شي تېزولای، په دې چې د دوی سره د شهوت اور پاتي نۀ وي. ربښتوني شاګردان د دې نۀ مړېدونکي اور نه خلاصون تر لاسه کړي، کوم چې د بدو بېخ دی. هغه پوهه یا زدکړه کومه چې دۀ تر لاسه کړې ده یوه ورځ دی و کمال ته ورسوي. دی د هغه تکلیفونو نه هم ازاد وي کوم چې د تېر ژوند نتیجه وي. او په دې ژوند کې دی د قوم قربانۍ او نورو مراسمو او قوانینو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راهنمائي ضرورت نور ورته پاتي نهٔ شي، هغه په دې چې د دهٔ ذات تر هر څه بالاتر شي.[69]

د بمبسار راجا بدهـ مذهب خپلول

دی ځای نه بدهـ د خپل نوي شاګرد کشپ سره راج ګړهـ ته ولاړی. دا هغه ځای دی چې د وولس کاله د مخه دی د کوره د حق په لټون کي راتښتېدلی ؤ. دا ښار د مګدهـ راج سلطنت ؤ او بمبسار د دې ځای راجا ؤ. دا راجا د خپل رعب، دبدبه او ویر سلطنت په هکله ډېر مشهور ؤ. کله چې دهٔ دا واورېدل چې کشپ او ګوتم دواړه راروان دي نو د ښه راغلي د پاره مخته ورا ووتی، او ټول ښار د دواړو بزرګانو د دید د پاره را مات شو. په عام طور دا خیال ؤ چې ګوتم هم آتش پرسته شوی دی او د کشپ شاګرد جوړ شوی دی، نو چې کله نیازمن شاګرد (کشپ) د ګوتم مخي ته خپل سر په تعظیم کي ښکته کړو نو د راج ګړهـ د خلګو حیراني د کتلو وړ وه. راجا په ډېر درب د دې درویشانو دعوت وکړ. او د "ویلوانا" نومي د بانسو په باغ کي يې د دهٔ د استوګني بندوبست وکړ او هغه يې ودهٔ ته وقف کړ. په دې تاریخي باغ کي ګوتم د ژوند ډېر سپرلیان تېر کړل. او دا قائده يې جوړه کړه چې په اوړي او د مني په موسم کي به يې د نورو سیمو دورې کولې او د پشکال د اوړي په بارانو کي به يې په دې باغ کي استوګنه کوله. د لېري لېري نه به خلک راتلل او د دې بزرګ باني (بدهي) مذهب نه به يې د خپلو مسائلو د حل د پاره خبري اتري کولې.

[69] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لـومړي سپرلي نـه وروسـته د کپـل وسـتو (د ګـوتم آبـائي کلـی) نـه هـم خلـک راغلـل او د ځـان سره يـې د شـدودهن پيغـام هـم راوړی، چـې د سـپين ږيـري پـلار د مـرګ نـه مـخ کـي يـو وار خپلـه څهره ښکاره کړي.

د شدودهن سره ملاقات

"د مـور پـلار د حکـم[70] اطاعـت د نېکـو خلګـو فـرض وي. ګـوتم سـم د لاسـه د سـفر تيـاري ونيولـه. د پلويـانو يـو لـوی لښـکر ورسـره روان شـو او دا کـاروان پـر هرمنـزل د هـدايت طالبـان يـې فـيض يـاب کـول او کپـل وسـتو تـه نـزدې ورسـېدی. د ډېـري مـودې وروسـته د همالـيـه د غـرۀ لمنـه ، د نيپـال خونـک بـاد ، زړۀ ښـکونکي غونـډيانې او د راج محـل ښائسـته منظـره چـې يـې پـه سـترګو شـوه نـو د ګـوتم پـر زړۀ بـه څـه تېـر شـوي وي[71]. د دې کېفيـت دي هغـه څـوک بيـان کـړي چـې د بـوډی دتـال(د بـاران نـه وروسـتو پـه اسـمان کـي شـين، زېـړ او سـرۀ ښـکلي رنګونـه) صـحيح عکاسـي کـولای شي. د وطـن ځـوزان (اغـزي) د پـردي وطـن د ګـلاب نـه هـم بهتـر وي او د کنعـان ملنګـي د مصـر پـر بـاچهي ښـه بلـل کېـږي. لاکـن ګـوتم خپـل جـوړ کـړی اصـول پـه دې وخـت کـي هـم نـۀ مـاتولو. و ښـار تـه د ننوتـو پـر ځـای نـزدې د يـوه کلـي پـه بـاغ کـي يـې واړولـه. پـه دغـه ځـای يـې شـپه تېـره کـړه او پـه دا بلـه ورځ يـې د خيرغوښـتني کچکـول پـه لاس کـي پـه کپـل وسـتو کـي يـې قـدم کښېښـودی. دسـتور دا ۆ چـې د

[70] امير احمد علوي

[71] زۀ د مهاتمه لفظ د ګوتم د پاره په استعمالولو کي په دې ډډه کوم ، ولي چي بقول دکني بودهيانو چي دی د روح قائل نۀ ۆ. دلته خو د علوي صاحب قول، منقول دی او نقل راچه عقل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرغوښتونکو دا مجموعه د امراء څخه به خیر نهٔ غوا ړي بلکې د غریبانو پر دروازهٔ به لاهم چپه خُله ولاړ وو، او په ژبه به یې سوال نهٔ کولو. که څه هم ورته ورکړل شو نو ښه، ګنې مخته به روان شول. د دې رسم د پاره په کپل وستو کې هم دهٔ راج محل پرېښودو او د غریبانو کیږدیو ته یې د ګدائي د پاره مخه وکړه. کله چې راجا ته خبر وشو نو د حکومت دبدبه یې پرېښوده او په بې تابۍ یې ځان و خپل زوی ته ورساوه او ګیله یې ورته وکړه چې د رعایا نه خیر غوښتلو پر وخت دا نهٔ شو درپه یاد چې د پلار په تندي دي د بدنامۍ ټیکه ولګوله. ګوتم په ځواب کې ورته وویل چې "مهارج ! تاسو او ستاسو کورنۍ د سلطنت سره تعلق لري او د راجاګانو اولاد یاست، او زهٔ د راتلونکي وخت رشیانو (هندي عالمانو) او دانش مندانو وارث یم. ستا د پاره په محلونو کې اوسېدل زیبا دی او ما ته هغه مناسب دی چې انبیاء سلف یې له وخته کوي را روان دي. د راج د نعمتونو سره زما څهٔ کار؟ زما مورثي پیشه خو خیر غوښتنه ده، او هغهٔ خوړل دي ."

پلار دا منطق نهٔ ومنلو او زوی یې په زوره د شاهي محل خوا ته روان کړو. څنګه چې یې په کور کې قدم کښېښودو د خپلوانو یوه مجموعه باندې راټوله شوه، او ټوله کلا په دې کوټه کې را جمع شوه چېرې چې د ګوتم پېښې راغلي وې.

د دیدار جمال او د خیریت د پوښتنې د پاره ټول راغلل لاکن غم نصیبه یشودهرا د خپل ځای نه هم نهٔ وخوځېده. هغهٔ د قیامت شپه او هغهٔ د خوشحالۍ ورځې کله چې پر دې د مصیبت غر ونړېدی او تر ځانه تېر خاوند بغیر د څه خطا ښوولي یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځيني ولاړې، دې ته نن هم په ياد ؤ. کله چې چنا بګۍ وان دا خبر راوړه چې څښتن جوګ (ترک دنيا) اختيار کړو نو د دنيا عيش و عشرت د دې د پاره ختم شول. سينګار ځيني پاته شو، ژوند يې بې له خاونده (سهاګه) اوږد شو، دا د لېونۍ غوندې پر ځمکه پرېوته، د پانوګري غوندې به يې کفن اغوستو، او د کونډې غوندې به يې يوه يوه ګوله ډوډۍ خوړله. د ګلاب ګل مړاوی شوی ؤ، سره زر، مس شوي ؤ او پر بلور[72] زنګ پرېوتی ؤ. نن خپل او پردي د شهزاده د پاره منډې راوهلې. لاکن د فراق درد خوړلې په خپله کوټه کې سر په ځنګون ناسته وه، او خپل ناقرار زړه يې داسې قرارولو چې "زما خوږ خاوند زه په ځوانۍ کې پرېښودم او نن د دوولس، ديارلسو کلو وروسته خپل ګډ وډ شکل راښکاره کول او د هغه په مخ کې ذليله کېدل ضروري دی؟"

د بې کسو فرياد يې په ياد شو او په مات زړه يې د رحم او به توی شوې. و ګوتم ته يشودهرا په ياد راغله او د خپلوانو په مجموعه کې يې سترګو يو څوک لټول. چې کله يې په سترګو نه شوه برابره نو يې تپوس وکړو چې يشودهرا ژوندۍ ده؟ ځواب ورته ورکړل شو چې ژوندۍ خو ده لاکن د مړي نه بد تره ده. په زړه يې وخوړله او د حال د پوښتنې د پاره خپله د هغې وکوټې ته ورغی. د ځان او ايمان خاوند يې نابېره مخې ته راغی، يشودهرا بې قابو شوه او سم د لاسه يې پښو ته ولوېده او د خاوند پر پښو يې خپلې سترګې کښېښودې او په چيغو چيغو په ژړا شوه. بيا يې سوچ وکړو چې خاوند خو مې ترک دنيا شوی دی او ده ته د ښځې و وجود ته لمس (لاس وروړل) ورکول جائز نه دی.

[72] بلور: د اوسپنې يا استيل په شان يوه تيږه ده چې زنګ يې نه وهي. يوه ځرکېدلې معدني تيږه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان يې په وېره وېره کې سره راټول کړو او بلي خوا ته ودرېده. راجا د نږور سفارش وکړی او د هغې د نفس کشۍ حال يې بيان کړی. ګوتم دا خبري پر زړه وخوړې خو د خپل عهدو پيمان څخه مجبور ؤ، بس که څهٔ يې ورته وويل نو هغه دا چې د صبر کولو تلقين يې ورته وکړو. معشوقي په وېره وېره دا آرزو وکړه چې هغهٔ هم پخپلو پلويانو کې شامله کړي، لاکن عرض قبول نهٔ شو، او ورته وويل شو چې د فقيرانو په لښکر کې ښځه د ځان سره کول خطرناک دی. ستم وهلې ښځه مايوسه شوه او ګوتم د محل نه رخصت شو.

دويمه ورځ د ګوتم د ناسکه ورور د وادهٔ ورځ وه، د عيش نشاط مجلس جوړ ؤ، چې ګوتم دې محفل ته تشريف راوړی او هيڅ نهٔ شو معلوم چې انند ته يې په غوږ کې په کراره څهٔ وويل چې هغهٔ د وادهٔ جامې څري کړې او کچکول يې په لاس کې واخست او د نګروده باغ په خوا روان شو کوم چې د دې جوګيانو (فقيرانو) استوګن ځای ؤ. اوس د ګوتم د هري ورځې دا معمول جوړ شو او دی به محل ته د خوراک د پاره راتلی او لېري په محل کې د خپلو پلويانو سره به يې خوراک کاوه او بيا به بېرته د خرود ګاه (د محل نه دباندي د ګوتم استوګن ځای) ته ستنېدی. يوه ورځ حسب دستور دوه دی يې خوړله، د ديد تږې يشودهرا د لېري نه د جمالِ جهان د ديد زيارت کوی چې د دې زوی "راهل" مخې ته راغی. مور دهٔ ته ښکلي جامې ورپه غاړه کړې چې ورشه د پلار مخې ته او د خپل ميراث دعوه وکړه. هلک د څو ساعتو وو چې پلار پرېښودو، نيکه يې پالنه وکړه او دهٔ هغهٔ خپل پلار ګڼي. مور په اشاره دهٔ ته وروښودل چې ستا بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفـا پـلار هغـه جـوګي دی کـوم چـي د فقیرانـو پـه ټـولۍ کـي د لمـر غوندي ځلېږي.[73]

سـاده هلـک پـه خوشـحالۍ خوشـحالۍ پـلار تـه ورغـی او ګـوتم تـه یـې عـرض وکـړ چـي ! زۀ سـتا زوی یـم او خپـل میـراث غوښـتلو تـه راغلـی یـم. ګـوتم دۀ تـه پـه کـراره دعـا وکـړه خـو ځـواب یـې نـۀ کـړو ور. هغـه میـراث میـراث چیغـي وهلـې او د پـلار سـره د نګـروده بـاغ تـه ورسـېدی. هلتـه دولـت ورکـړل شـو یعنـي دی یـې پـه سنګهـ کي شامل کړو.

کلـه چـي د راجـا شـدودهن نابالغـه لمسـی هـم تـارک الـدنیا شـو نـو دۀ تـه ډېـره صـدمه ورسـېده. لاکـن غشـی د لېنـدۍ نـه وتـی ؤ، او د دۀ بېرتـه راتلـل محـال ؤ. خـو د ګـوتم نـه دا لـوظ واخسـتل شـو چي پـه ائینـده کي بـه یـو نابالغـه هلـک بـه هـم د مـوریا پـلار د اجـازت بغیـر د تـرک الـدنیا خـوا تـه نـۀ شـي مائـل کـولای. ګـوتم دا شـرط ټـول عمـر تـر سـره ورسـاوه او د کپـل وسـتو نـه راج ګـړهـ تـه سـتون شـو. سـوانح نګـاران لیکـي چـي دا وخـت د ګـوتم د حصـولِ کمـال اتلـس میاشتي وتي وې.

څه مخصوصه پلویان

څـــو ورځـــي وروســـته ګـــوتم د دې ځـــای نـــه روان شـــو او د دریـائې انومـا د غـاړي پـه بـاغ کي یـې اسـتوګنځای جـوړ کـړو چېـري چـي دی پـه وړومبـي ځـل د محـل نـه دلتـه د دمـي د پـاره ودرېـدلی ؤ او چنـا یـې بېرتـه محـل تـه لېږلـی ؤ. دلتـه پـه دې مقـام د دۀ ډېـر عزیـزان

[73] رائس ډیوډس دا واقعه غلطه ګڼي. د دۀپه نزد د دې واقعې منل د یشودهرا سپکاوی دی. لاکن دا ولي نۀ منل کېږي چي یشودهرا هم دغه غوښتل چي راهل ته د پلار د دولت، بصیرت میراث ورسېږي. او دۀ ته هم د نروان (فنا) ریاست تر لاسه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلل او په سنګهـ کې شامل شول. په دې خلګو کې انند، دیودت، اپالي او انو رادها په خاصه توګه قابل ذکر دي.

انند د دهٔ د ماما زوی ؤ، او د دهٔ تر ټولو زړهٔ ته نږدې مرید جوړ شو. دیودت د دهٔ تربور ؤ، لاکن وروسته بیا دهٔ د ګوتم بدهـ نه بغاوت وکړو او په مقابل کې یې ودرېدی. اپالي بیا له ذاته نایي ؤ لاکن د خپل محنت او اخلاص په وجه په سنګهـ کې یې ځانګړی حېثیت وموندلو. انو رادها د بدهـ مذهب تر ټولو لوی فلسفي د مابعد الطبیعاتي (الهیات، فوق الفطرت) ستونزو د حل کولو والا جوړ شو.

د دې ځای نه ګوتم بیرته راج ګړهـ ته ستون شو او هلته یې د پشکال[74] په بارانو کې د قیام وروسته سراوستي ته[75] ولاړی، کوم چې د بنارس دغومره لېرې په قطب کې دی، څومره چې راج ګړهـ په ختیځ کې دی.

دا هغه وخت د کوشل راج دارالحکومت ؤ، او د دې ځای راجا پرسناجیت ؤ. د سراوستي یو تاجر ګوتم مېلمه کړی ؤ، او د دهٔ د استوګنې د پاره یې د ښار تر څنګه یو باغ نظر کړی ؤ. هغه به ټول عمر د تبلیغ په سلسله کې دلته راتلی او ارام به یې کولو.

---

[74] د بدهـ مت کال د پشکال د باراني موسم(برسات) نهٔ پیل کېږي. وجه یې دا ده چې ګوتم به په کال کې اتهٔ میاشتې تبلیغ کاوه او د پشکال په باراني موسم (څلور میاشتې) به یې په یو مقام تېرولې. د پشکال باراني موسم ته په پالي ژبه کې "داس" ویل کېږي. کوم چې غالباً د سنسکرت لفظ "ورشا" خراب شکل ګرځېدلی دی. په لنکا کې نن هم د بدهـ مذهب منونکې د پشکال د باراني موسم د پاره د "داس" لفظ کاروي او د کال پیل هم د دې موسم نه کوي.

[75] د جنرل کنګهم خیال دی چې دا هغه مقام دی چې په اوسني وخت کې د ساهت ماهت په نامه په اودهـ کې موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړومبـي دريِ کالـه: د حصـول کمـال د درو کـالو حـالات چـي تـر اوسـه بيـان شـول دا پـه جاتـک تفسـيراتو او چينـي تصـنيفاتو کـي ليـدل کېـږي. وروسـته د درو کـالو حـالاتو تفصـيلات هـيڅ يـو ځـای نشـته. د متفـرق او منتشـر کرامتـو ذکـر پـه "دهـم پـارا" کـي شـته. يـا پـه هغـه کتـابونو کـي کـوم چـي بګينـډت او سـپنس هـارډي راټـول کـړي دي. د غـو دوو مؤرخينـو کلنـي واقعـات بيـان کـړي دي کـوم چـي پـه زيـل کـي ليکـل شـوي دي. دلتـه دا د يـاد وړ خبـره ده چـي لـومړی د پشـکال بـاراني موسـم دهٔ د بنـارس نـزدې پـه د شـت غـزالا کـي تېـر کـړو. دويـم او درېـيم يـې پـه راج ګړهـ کښـې، پـه دې توګـه اوس د ځلورم پشکال باراني موسم حال پيل کېږي.

ځلـورم کـال: ګـوتم اکاسـين نـټ پـه سنګهـ کـي شـامل کـړو، او د ګنګـا دريـاب نـه واوښـتو د وسـالي سـلطنت پـه مهـاون بـاغ کـي يـې استوګنه وکـړه او هلتـه يـې د پشـکال بـاراني موسـم تېـر کـړو. هـم د دې ځـای نـه دی پـه هـوا کـي والـوت او سـاکهيه او کـولين قبـايلو تـه ورسېدو، او د هغوی د منځنۍ دښمنۍ په ودرولو کي بريالی شو.

پـنځم کـال: د پشـکال پـه بـاراني موسـم کـي دهٔ تـه د خپـل پـلار شـدودهن د نـاروغۍ حـال ورسـېدو نـو يـې زرتـر زره د کپـل وسـتو لاره خپلـه کـړه. د پـلار آخـري ديـدار ،د هغـه کريـا کـرم (سـوځولو) او خپلـو خپلوانـو تـه د صـبر تلقـين کولـو وروسـته بېرتـه کـل ګړهـ د هـار کـوم چـي پـه مهـاوت بـاغ کـي ۇ راغـی. هـم دلتـه د دهٔ خالـه (تـرور) ميـره پراجپتـي او کـور ودانـه يشـودهرا او نـوري ښـځي راغلـې. د هغـو پـه اصـرار ګـوتم بدهـ د ښـځينه سنګهـ و خلاصـولو تـه مجبـور شـو او د هغـو د پـاره يـې قائـده او قـوانين جـوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. دې کار نه وروستو دی اله اباد سره متصل سمبهي ته نږدې یوې غونډۍ ته ولاړی.

شپږم کال: د پشکال باراني موسم یې هلته په غرۀ کې تېر کړو او بېرته راج ګرهـ ته راغی،او د بمبسار کورودانه "چهما" ته یې په ښځینه سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړه. دلته د یوه مرید د کرامت نمائي نه خفه شو او د کرامت نۀ ښودلو پرېکړه یې وکړه. لاکن خلګو چي کله لغازونه وویل نو بېرته مجبور شو او کرامتونه ښکاره کول یې پیل کړل او د هغه ځای نه و اسمان ته والوتو او د مور سره یې ملاقات په دې وکړو چي هغې ته د مذهب تلقین وکړي دا په دې چي هغۀ د دۀ د زوکړې په اوومه مړۀ شوې وه او د دې نعمت نه محرومه وه.

اووم کال: په سراوستي کي جتاون وهار ته ولاړی. دلته د دۀ مخالفینو د "چنچا" په نامه ښځه یې د دۀ خلاف په دې خبره راضي کړه چي دا دي ووایي چي بدهـ زما عصمت دري کړې دۀ[76]. لاکن د دې دا تور داسي معلوم شو او داسي مخي ته راغی چي بدهـ بې قصوره ثابت شو. هغه داسي چي دې ښځي چي کوم لرګی پر خپل نس د قمیض لاندي پټ کړی ؤ، هغه لاندي وغورځېدو. او د دې پړسېدلی نس بېرته پر خپل حالت برابر شو.

اتم کال: د پشکال باراني موسم یې کپل وستو ته نږدې د غرۀ په یوه فرشه (تیږه) تېر کړو. دلته یې د "نکل" او "مکالي" مور او پلار نه هم بدهـ جوړ کړو. بیا کوسمبهي اله اباد ته نږدې ستون شو.

[76] دا واقعه د یوسفؑ او د زلېخا د واقعې سره ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم کال: مګالي خلک د بدهـ په خلاف کړل او په سنګهـ کې انتشار جوړ شو. چې کله د ګوتم په پوهولو هم د جګړې خاتمه نهٔ وشوه نو دی خفه شو او پاري لیاک ته نزدې ځنګله ته ولاړی.

لسم کال: دلته کلیوالو د دهٔ د پاره سم د لاسه یوه کیږدۍ تیاره کړه او هغهٔ د پشکال باراني موسم دلته تېر کړو. پښېمان پلویان دلته پسې راغلل او د دهٔ په خدمت کې حاضر شول. ګوتم د دوی قصور ور معاف کړو او هغوی یې د ځان سره کړل. اول سراوستي ته ولاړی او بیا مګدهـ ته ورسېدی.

یوولسم کال: راج ګړهـ ته نزدې په یوه کلي کې "بهاردواج" نومي برهمن نه یې بدهـ جوړ کړو او د پشکال د باران نه وروستو په کوسل کې سیتا بیا نومي یو کلي ته ولاړی.

دوولسم کال: د دې ځای نه ویرنج ته ستون شو او د پشکال باران یې هلته تېر کړو. بیا د هغه ځای نه یې د خپل عمر تر ټولو اوږد سفر او کړو ، د دکن نه تر سنتال پوري ولاړی، بیا بنارس، وسالي او د وسالي نه بېرته سراوستي ته راغی. دلته د رارسېدو وروسته دهٔ خپل زوی راهل ته هغه نصیحتونه وکړل چې وروسته د " مها راهل سوت " په نامه ونومول شو.

دیارلسم کال: ګوتم په چالیه کې د پشکال باراني موسم تېر کړو، او بېرته سراوستي ته ستون شو.

څوارلسم کال: د سراوستي په جتاون وهار کې یې راهل باقاعده خپل خاص بهکشو (مرید خاص) جوړ کړو او هغه وعظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورته ورکړو چې ورته "راهل سوت"[77] ویل کېږي. د دې واقعې نه وروسته کپل وستو ته ستون شو.

پنځلسم کال: دا پشکالي باراني موسم یې په نګرودهـ کې تېر کړو. هم دلته ګوتم خپل تربور ته خپل خیالات بیان کړل، څوک چې دا وخت د دهٔ د پلار پر ځای د ساکهیه راج راجا ؤ. د هغهٔ نوم "مهانام" ؤ او هغهٔ د ګوتم په معتقدینو کې ؤ. د کولي راجا سپرا بدهـ د یشودهرا پلار په عامه مجموعه کې د خپل لور د پرېښولو په هکله و ګوتم ته بد رد وویل، ځمکه وچاوده او هغهٔ په کي غرق شو.[78]

ګوتم د هغه ځایه بېرته جتاون وهار ته راغی او هلته یې دا خبره وکړه چي پر مذهب تلل د خیر ورکولو نه ډېر بهتر دی.

شپاړسم کال: هغهٔ د دې ځای نه الاوي ته ولاړی او هلته یې یو داسي دیو[79] (دېب) نه بدهـ جوړ کړو کوم چي به ماشومان خوړل.

اوولسم کال: د اوولسم پشکال باراني موسم یې په راج ګړهـ کي تېر کړ. هم دلته یې د یوې فاحشې ښځي "سرستي" پر مرګ وعظ وکړ. بیا د هغه ځای نه سراوستي او بیا پسې الاوي ته ولاړی. هلته یې په دې خبره اصرار وکړو چي تر څو یو انسان و یو وږي سړي ته ډوډی نهٔ وي ورکړې زهٔ تر هغو وعظ نهٔ ورته کوم.[80]

---

[77] د دې د یوې حصې ژباړه په انګرېزي ژبه کي سرکانو سوامي د "سوت تپات" په نامه کړې ده.

[78] د قارون د واقعې سره ورته والی لري.

[79] غالباً په وحشي قومونو کي یو آدم خور به ؤ.

[80] د دې نه د لوږي احساس ظاهرېږي، او د فاقې نه ممانعت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم کال: په چالیه کې یې د پشکال باراني موسم تېر کړو او هلته یې ویوې کوري (قاتلي مور) ته د تسکین وعظ وکړو. چا چې په غلطۍ کې خپله لور وژلې وه. بیا راج ګړهـ ته ستون شو.

نولسم کال: په دیودنا ویهار کې د پشکال د باراني موسم تېرولو وروسته د مګدهـ راج په کلي کې یې تبلیغ وکړو او بیا بېرته سراوستي ته روان شو.

شلم کال: د پشکال باراني موسم یې هم هلته تېر کړو، انند ته یې د فقر تهوکرۍ په لاس ورکړه او د ځان سره یې د تګ د پاره روان کړو او ځنګله ته ولاړی. هلته یې د یوه غلهٔ (ډاکو) "رنګو مال" سره ملاقات وکړو او هغه یې په خپلې خوږې ژبې داسي قانع کړو چې هغه هم بدهـ جوړ شو.

ځیني مهم واقعات

د دې څه وروسته هیڅ متوقع واقعه نهٔ تر لاسه کېږي. په دې د کال پسې کال واقعات نهٔ شي بیانېدلای. البته څه مهم واقعات د بیانېدلو شته. هغه به په نمبر سره بیان کړل شي. لاکن په نمبر کې پس و پېش کېدای شي، دا دې نهٔ ګڼي چې دا واقعات د یو د بل پسې، پسې دي. په دې کې خو ځیني داسي شته چې د هغې زماني دي او ځیني د هغې نه وروستو زماني دي. د یوه تاریخي ثبوت له کبله د دې واقعاتو ته ترتیب نهٔ شي ورکول کېدای، صرف دا په وثوق سره ویل کېدای شي چې دا واقعات داسي دي چې د دې په وجه د دې مذهب او د دې مذهب په منونکو یې ډېر اثر وکړ، دا واقعات حسب ذیل دي.

(1) په سراوستي کې یوه مالداره ښځه "ویسیا کها" نومي بدهـ جوړه شوه او دې د سنګهـ د پاره یو باغ وقف کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلتــه يــې يــو ويهــار جــوړ کړوکــوم چــې پوبــا رام (پــوربي (ختيځ) باغ) ونومـول شـو. د دې بـاغ او ويهـار نـه بدهـ مـذهب تـه پـه پېـل کـي ډېـره ګټـه رسـېده. لاکـن وروسـته د دې بـاغـونو پـه وجـه بهکشـو (پلويان) آرام پسنده شول.

(2) د ګـوتم زړۀ تـه نـزدې ملګـرى "ديـودت" د کوسـمبهي د خلګـو خفـه شـو او راج ګړهـ تـه ولاړى. او هلتـه د بمبسـار زوى "اجـات سـترو" د هغـه د پـاره يـو بـاغ ولګـوى، پـه کـوم کـي چـې بـه هغـۀ اسـتوګنوۀ. څـو ورځـې وروسـته ګـوتم د خپـل معمـول پـه دوره راج ګړهـ تـه راغـى نـو ديـودت دا خـواهش وکـړو چـې د دۀ پـه مشـرۍ کـي دې دلتـه د يـوه نـوي سنګهـ بنسـټ د ايښـولو دۀ تـه اجـازه ورکـړې. بدهـ دا خـواهش مسـترد کـړو. ديـودت پـه دې خبـره خفـه شـو او د بدهـ د سنګهـ نـه بېـل شـو. پـه دې زمانـه کـي دۀ د بمبسـار زوى اجـات سـترو د خپـل پـلار خـلاف کـړو او هغـه يـې پـه مـړ کـړو.[81] هـم پـه دې سـازش دۀ د نـورو خلګـو پـه ذريعـه د ګـوتم د قتـل درې واره هڅـه وکـړه. لاکـن څـوک چـې خـداى سـاتي هغـۀ څـوک وژلاى شـي؟ هغـه خلـګ ناکامـه شـول او بيـا ديـودت د ګـوتم و مختـه د سنګهـ پـه هکله دا سي شرطونه کښېښول.

(۱) بهکشـو دې پـه ميـداني علاقـو کـي اسـتوګنه کـوي او ښار ته دې نۀ داخلېږي.

(۲) د نورو خلګو غورځولي څري جامې دې اغوندي.

---

[81] دا واقعه بقول مهاونس بيګندټ او هارډي د بدهد تبليغ د مشن په ۳۷م کال کي وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) همېشــــه دي پــــردروازې، دروازې بانــــدي خيـــر غــوا ړي او خــوري دې او داسـي خــوراک دي نـهٔ خــوري چــي د دوی و آرام ګاه ته راستول شوی وي.

(۴) د غوښو خوړل دي قطعي منع کړل شي.

ګـوتم پـه ځـواب کـي ورتـه وويـل چـي دا رنګـه سـخت قـانون بـلا وجـه او بـلا سـبب نـهٔ شـي جوړېـداى. کـه بهکشـو پـه دې خبـرو خپلـه عمـل کـوي نـو ښـه خبـره ده ګنـې نـو د شـريعت لـه خـوا هـيڅ سـختي نشـته. غوښـه وي کـه نـور د خـوراک څيـز، بهکشـو تـه د هغـه د خوړولـو اجـازت دی کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي پـه عامـه توګـه خــوړل کېــږي. صــرف دو مــره شــرط دی چــي کــوم څيــز دي د خونـدوري ذائقـې پـه وجـه نـهٔ خـوري. هغـهٔ وويـل چـي "د ونـي لانـدي هـم، پـه کـور کـي دننـه هـم، غوښـه خـوړل هـم او د غوښـو خوړلـو ماسـوا هـم. پـاک صـفا اوسـېدل او د شـريعت پابنـدي ممکنـه ده". د يــو قســم قــانون جــوړول د دې خلګوپــه لاره کــي خنــډ اچــول دی. څـوک چـي روحـاني علـوم تـر لاسـه کـول غـواړي زمـا پـه نـزد بايـد چـي زهٔ و هغو ته دا لاره وښايم.[82]

ديــودت پــه دې خفــه شــو او ځينــي ولاړی. هغــه د اجــادت سـترو پـه مرسـته يـو نـوی سنګهـ جـوړ کـړی، لاکـن ديـودت تـر ډېـرو ورځـو ژونـدی نـهٔ شـو پاتـه. د ديـودت د مـرګ نـه وروسـته اجـادت سـترو بظـاهره د بدهـ پيروکـار شـو، لاکـن هغـه د ګـوتم پـه ژونـد کـي د خپـل سـلطنت د وسـعت پـه نيـت کپـل وسـتو بربـاده او لـوټې لـوټې کړه او د بدهـ مذهب پر مرکز سرا وستي باندي يې قبضه وکړه.

[82] رائس ډيوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

(3) د سراوستي ښار ته نږدې د انتهپنډ په باغ کې ګوتم استوګن ؤ. د دۀ زړۀ ته نږدې ملګری انند ښار ته د خیر غوښتنې د پاره تللی ؤ. کله چې هغۀ تندي پر سر و اخستو نو د اوبو و یوه ځاه ته ورغی. یوې چنډلي (د لاندې ذات) پېغلې چې نوم یې "پراکرتي" ؤ د ځاه څخه اوبه را ایستلې. انند د هغې نه اوبه وغوښتې، جینۍ ځواب ورکړو چې هغه چنډله ده. د دې د لاس اوبه هیڅوک نۀ څیښي. انند ورته وویل چې خوري! زۀ له تا ستا ذات نۀ پوښتم، که اوبه راکولای شې نو را یې کړه. جینۍ په دې ځواب مئینه شوه، دې انند ته اوبه ورکړې او په دې هڅه شوه چې څرنګه به د دۀ سره استوګنه په نصیب شي. دې انند په خپل دام کې د راګېرولو ډېره هڅه وکړه خو ناکامه شوه. یوه ورځ دې د انند پسې ښار وکړو او ورپسې روانه شوه، په تلوتلو کې تر ګوتم پورې ورسېده، په خبرو خبرو کې یې زړۀ له دنیا مات شو او دا هم په ښځینه سنګهـ کې شامله شوه.[83]

د چنډالي جینۍ په سنګهـ کې د شاملېدو په وجه برهمنو ته ډېره بده وایسېده. ولې چې د دې حکم نه د ذات په هکله قید پای ته ورسېدی، او هغوی و ګوتم ته د ضرر رسولو په هکله فکر پیل کړی، لاکن د خدای کول ؤ د دوی هره بده پر ښۀ بدلېده او کوم راجا چې دوی د ګوتم خلاف کولو هغه به د ګوتم مرید جوړ شو.

آخرنۍ درې میاشتې

[83] په دې واقعې د لوړ ذات بهکشو (پلویانو) ډېره خوابده کړه. لاکن بدهـ دوی ته هیڅ اهمیت نۀ دی ورکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم ړومبي ځل کپل وستو ته تلل او د دې ښار د بربادۍ حالات چې کوم بیان شول دا ټولې پر کیسو باندې ولاړې دي، لاکن د دهٔ د مرګ نه درې میاشتې مخکې واقعات د پټک په هغه حصه کې چې "مها پري بنان" بلل کېږي ترلاسه کېدای شي.

د دې مطابق ګوتم څلور څلوېښتم د پشکال باراني موسم په جتاون ویهار سراوستي کې تېر کړو. او د هغه ځای نه د راج ګړھ په ناوه کې د ګدھ څوکې ته راغی. اجادت سترو دا وخت پر وجین قبیلې باندې د حمله کولو تیاري نیولې وه. ګوتم د ګنګا دریاب نه په هغه ځای واوښتو کومه چې دا وخت "پټنه" بلل کېږي او هغه وخت اجات سترو هلته یوه کلا جوړوله. دغه کلا وروسته بیا د مګدھ د باچاهانو دارالسلطنت پاټلي پتر جوړه شوه.

ګوتم د هغه ځای نه امبا پالي[84] ته ستون شو. د هغه ځای مشهوري جسم فروشي چې نوم یې "وجین روسا" ؤ، دهٔ ته دعوت وکړو. وجین روسا ته خیال هم نهٔ ؤ چې ګوتم به د هغې دعوت قبول کړي. لهذا یارانو د دې کوچنۍ خُله غټه خبره وکړه، ډېر څه یې ورته وویل. هغهٔ ډېره غمزده او په زړهٔ ماته شوه او چُپ خُله په ژړا کښېنسته. نابېره ګوتم د دې کور ته راغی او بغیر د څه عذر نه یې ډوډۍ وخوړه. نتیجه دا شوه چې هغهٔ په هغه وخت تائبه شوه او په ښځینه سنګهه کې یې شمولیت اختیار کړ. ګوتم تر دې ځای نه تر پیلوګا پوري ولاړی او تر پشکال د باراني موسم پوري هلته استوګن شو. په دې ځای هغهٔ دومره ناروغه شو چې د ژوندې مایوسه شو. او دا ویل یې پیل کړو چې زهٔ زیاته

[84] امیر احمد علوي صاحب په غلطۍ سره امبا پالي د "جسم فروشي ښځې" په نوم بللې وه. دا د مقام نوم ؤ، دا کلی پټنه ته نږدې اوس هم موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځې نور ژوند نهٔ شم کولای، لاکن د پشکال د باراني موسم د ختمېدو سره دی په دغهٔ حالت کې ولاړ شو او په بېلوبېلو کليو کې يې وعظ پيل کړو او هم دغسې يې خپل پلويان او راهبان راټول کړل او هغو ته يې د اتفاق، استقلال او د پاکۍ هدايت وکړو او د هغه ځای نه يې د کوسي نګر خوا ته مخه وکړه. دا مقام هغهٔ وخت په "کسيا" نامه مشهور ؤ، او د ګورکهپور په ضلع کې د يوه تحصيل صدر مقام دی. په هغه زمانه کې دلته د "ملا" قام راج ؤ او د دوی د يو ښاخ دارالسلطنت کوسي نګر او دويم پاوا ؤ.[85]

دې مقام ته ګوتم د پنځه سوه پلويانو سره ورسېدو، او د چندا سنار په باغ کې يې ډېرې واچولې. د دې ځای مشرانو دلته يو نوی سنت کور "سنت ګهر" يا اولسي جرګه هال جوړ کړی ؤ. د دوی په وينا ګوتم په خپلو لاسو د دې پرانسته وکړه. دې نه وروسته ګوتم ښه پُراثر وعظ وکړو. په دويمه ورځ چندا سنار دعوت ورته وکړو او پلويانو ته يې وريځې او کمبهي[86] د جرړي ترکاري وربانـدي وخوړهٔ[87]. د دوی د خوړلو وروستو ګوتم د لـږ

[85] د پاوا متعلق دا خيال دی چې هغه په اوسني دور کې پاوا پوري دی. لاکن پاوا پوري د پټنه په ضلع کې و بهار شريف ته نزدې دی او د هغه ځای نه کيسا تقريباً ۶۰ ميله لېري دی. په دې ناممکنه دی چې ګوتم دومره اوږد سفر په يوه ورځ کې هغه هم ناروغه تر سره کړو. عقل دا وايي چې هغهٔ پاوا د کوم چې په دې سلسله کې ذکر راغلی دی او چېرې چې ګوتم د چندا دعوت وخوړو هغه کيسا ته نزدې يو مقام کېدای شي.

[86] کمبهي: خرېړې ته ويل کېږي.

[87] په اصل پالي کې "سکر مرود" لفظ راځي. لوېديځ ژباړونکي د دې ژباړه د خنځير (سور) د غوښې کړې ده، لاکن دا صحيح نهٔ ده. سکر مرود معنا ده کمبهي، نهٔ چې د خنځير (سور) غوښه. (وګورئ ضميمه ،۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سات د پاره ارام وکړ او ماسپښین یې د کوسي نګر (کسیا) په خوا مخه وکړه. لږ لېري تللی ؤ چي په نس کي یې مروړ پیدا شو او د پېچش اثار ښکاره شو. نږدې د کوکشتا ویاله بهېدله، هلته دمه شو او په انند یې اوبه راوغوښتې او هغه یې وڅښلې، ولامبېدی او په دغه ورځ په ډېر مشکله کوسي نګر نه دباندي یوه باغ ته ورسېدی. دغه یې اخري ارام ګاه وه. د کوکشتا ویالې غاړې ته ګوتم په دې پوهه شو چي دی اوس د څو ساعتو مېلمه دی. هر وخت دا فکر ورسره ؤ چي داسي نهٔ چي خلک چندا ته دا الزام ورنهٔ کړي، ولي چي هغهٔ ګوتم ته داسي څیز په خوراک کي ورکړو چي د ګوتم و ژوند ته خطره شوه یا تمام شو. په دې د خپل زړهٔ ته نږدې خاص مرید انند ته وویل چي "چندا ته وو ایه چي په دویم جنم (ژوند) کي به هغهٔ ته ډېر انعامات ورکړل شي په دې چي د دهٔ راکړي خوراک په وجه زهٔ د دې دنیا نه رخصتېږم". او هغهٔ ته وو ایه چي تا دا خبره زما د خُلې اورېدلې ده. دوه هدیې به تر ټولو زیاته مبارکي وي، یوه هغهٔ چي ماته د بودهي ونې لاندي د بدهـ جوړېدو نه مخ کي تر لاسه شو او دویمه د چندا دا تحفه کومه چي زما د مرګ نه مخ کي ماته راکړل شوه.

د دې وروسته یې انند ته د خپل تجهیز و تکفین په هکله وویل او د بدهـ مذهب د شریعت په هکله یې اخري هدایات ورکول پیل کړل. نو چي کله انند ته دا یقین شو چي د شفیق مشر اخري وخت دی نو په چیغو شو، ګوتم دهٔ ته داسي تسلي ورکړه. "انند! مهٔ پرېشانه کېږه، ژړا مهٔ کوه، آیا ماتاته دا نهٔ ؤ ویلي چي موږ به دا هر څه پرېږدو، د کومو سره چي موږ مینه کوو، یا د کومو په وجه چي موږ خوشحاله کېږو. هیڅ یو شی که هغه هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګـه پیـدا شـوی یـا جـوړ شـوی وي د زوال نـه نـهٔ شـي بـچ کېـدی. کوم چي د دهٔ په ترکیب او ترتیب کي شامل دی.

اننـد ! تـهٔ خپـل نېـک کـردار ، اقـوال او د خیـالاتو پـه وجـه د یـوې اوږدې مـودې نـه راسـره ملګـری یـې ، او تـهٔ همېشـه کامیابـه او سـېدلی یـې. د اسـتقلال نـه کـار واخلـه نـو بیـا بـه تـهٔ هـم د ژونـد د تندي او د جهالت د ځنځیرونو نه به ځان ازاد کړې".

دې نصـیحت نـه وروسـته یـې پـر پلویـانو بانـدې د اننـد فضـیلت ښـکاره کـړو او تاکیـد یـې ورتـه وکـړو چـي هغـوی دې د دهٔ هر وخت قدر و منزلت کوي.

اخري وعظ (بیان)

د شـپې سـوبهدرا بـرهمن د څـو پوښـتنو د پـاره راغـی. ګـوتم دا وخـت د نـیم بـې هوشـۍ پـه حالـت کـي وُ. اننـد هغـهٔ منع کـړو خـو ګـوتم د هغـهٔ غـږ واوریـدو نـو یـې سـتر ګي خلاصـي کـړې او ځنـګ تـه یـې را وغوښـتو. هغـهٔ څـه د مابعـد الطبیعـاتي مسـئلو پـه هکلـه پوښـتنه ځینـي کولـه. ګـوتم بدهـ ورتـه وویـل چـي پـه مـا کـي دومـره طاقـت نشـته چـي سـتا د پوښـتنو ځواب درکړمـه ، البتـه پـه خپـل مسـلک دې پوهـولی شـم. نـو پـه دې عـالم نـزع کـي یـې خپـل اصـول داسي ورته بیان کړل چي سوبهدرا ایمان راوړو او بدهـ جوړ شو.

بیـا یـې بهکشـوان خپـل ځـان تـه نـږدې را وغوښـتل او هغـو ته یې نصیحتونه او هدایتونه وکړل. د دهٔ اخري الفاظ دا وو.

بهکشـوانو (پلویـانو) ! زهٔ تاسـو تـه پـه پـوره قـوت سـره وایـم پـه هـر مرکـب څیـز کـي زوال پزیـري پـه خلقـي (فطـري) تـوګـه موجـوده وي. د خپـل خلاصـون د پـاره هـر وخـت تیـار اوسـئ. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري سره دی بې هوشه شو. او هم په دې حالت کې يې له دې دنيا سترګې پټې کړې.

دا واقعه په ۴۸۸ ق، م کې پېښه شوه.[88]

تجهيز و تکفين

د پلويانو تر منځ تر ډېره پر دې خبره بحث روان ؤ چې تجهيز و تکفين څرنګه او په کوم عنوان تر سره شي. بالاخر د انند فېصله ومنل شوه او مړی يې په ښه ساز وهلو د "مکتا بندهن" و مندر ته يوړو او د چکروتي راجاګانو په څېر يې وسوځوی او د ده پر چتا[89] يې د کيوړې (کېړې) او ګلاب هوار کړي وو. "بيا يې د ده سوځلي هډونه را جمع کړو او د کسيا سنت ګهر[90] ته يې راوړو، چېري چې يې د سيخانو د جالۍ او غشو په حصار کې کښېښودو. ډېر راجاګانو[91] په دې مقدسه کار کې برخه غوښتله لاکن هغه متبرک هډونه صرف راجګان پاوا او کوسي نګلا ته تقسيم[92] کړل شول کوم چې عاليشاني ګنبدي (ستهوپونه) په خپلو خپلو حصو تعميري

---

[88] د سونډرس او امير احمد علوي صاحب دا خيال دی چې بدهـ په ۳۸۰ق،م کې مړ شو. او رائس ډيوډس بيا ۳۱۲ق،م ليکلی دی. شيونارائن شميم بيا ۵۲۴ق،م ليکلی. لاکن په اوسني دور کې د اشوک د دوريوه کتبه موندل شوې ده په کوم کې چې ليکلي دي چې د ۲۵۶ کلونو وروسته د ګوتم د مرګ او ۳۸ کاله وروسته د تخت نشينۍ د اشوک لګول شوی دی.

پروفېسر مکرجي دا ثابته کړې ده چې د اشوک د تخت نشينۍ ۲۷۰ق،م په عمل کې راوړل شو، په دې توګه د ګوتم مرګ 38- 270+256 کې وشو يعني ۴۸۸ ق،م.

د اشوک د تاج پوشۍ کال ليدلو د پاره وګورئ " اشوک " مصنفه ر،ک، مکرجي

[89] چتا: د لرګو ورکوټې امبار يا پېرۍ چې مړی پرې سوځوي.

[90] تاؤن هال

[91] امير احمد علوي

[92] صحيح لفظ کوسي نګر دی. د چيني مؤرخينو چپه تلفظ دا کوسي لنګا جوړ کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. په دې کې یوه ګنبده (ستوپ) په اوسني وخت کې د کسیا سره نژدې دریافت کړل شوه او هغهٔ سنګینه کتبه تر لاس کړل شوه د کوم نه چې دا ثابتیږي چې کوسي نګلا (کوسي نګر) دی. لاکن د پا وا په هکله د هنوز تحقیق غیر مکمل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۳

د بده تعلیمات

لکه چې مورخ کي وويل چي د ګوتم بدهـ په دور کي کتابونه نهٔ ليکل کېدل، مهم مذهبي تعليمات د جامع و مانع لفظونو کي د نظم په شکل کي په ياد به ور ايزده کول کېدل، او هغو ته به "سوتر "ويل کېدو . د دې حفظ کول به ډېر مقدس فرض ګڼل کېدی. هم په دې توګه تر درې سوه کالو پوري د بدهـ تعليمات په ضبط تحرير کي راوستل ضروري نهٔ ګڼل کېدل. د شهنشاه اشوک د حکمرانۍ په اتلسم کال کي يو کانفرنس ۲۵۲ق،م وشو . دهٔ لومړي ځل دې معتقداتو ته کتابي شکل ورکولو پرېکړه وکړه. دا کتابونه د تري پټک (درې ټوکرۍ) په نامه ونومول شول او هغه د هغهٔ وخت په اولسي ژبه بهاري ، پالي کي وليکل شول. هغه درې پټک چي په پټنه کي تيار کړل شول دا وخت معدوم دي. لاکن د دې يو نقل "مهند" له ځان سره لنکا ته يوړو. په دې وجه د هغې ژباړه د هغه ځای په سنګالي ژبه کي وشوه. بيا تر پنځمه صدۍ عيسوي پوري يعني اووه سوه کاله دا مقدس کتابونه په سنګالي ژبه کي وو او د پالي تري پټک معدوم شول. په ۲۴۰هـ کي بدهـ ګوش نومي د "ګيا" اوسېدونکی راهب لنکا ته ولاړی او دهٔ د سنګالي ژبي نه بېرته دا مقدسه کتابونه په پالي ژبه کي وژباړل. يعني د بدهـ ګوش ژباړل شوی تري پټک تر ټولو زيات لرغونی او مستند ګڼل کېږي. هم په دې باندې د دکني بودهيانو يعني هنيان فرقې خلک عقيده لري. او دا د دې مذهب تر ټولو زاړه کتابونه دي. د حافظې د کمزورۍ په وجه او د ژباړې د تېر راتېر نه وروسته د ګوتم بدهـ تعليمات تر کومه ځايه صحيح

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر مـوږ رارسېدلي دي د دې په هکله هیڅ نهٔ شو ویلای. بیا موږ پر دې هم یقین نهٔ شو کولای چې لوېدیځ ژباړونکو (یورپي مؤرخینو) چې کوم ژباړه د پالي نه انګرېزي ته کړې ده هغهٔ دي بالکل صحیح او درسته وي.

خدای او روح

بهرحال د اوسني تحقیق له رویه چې د ګوتم د تعلیماتو په هکله په اتفاق سره منل کېږي هغه په دې باب کې په تفصیل سره بیانېږي. لاکن د هغو د بیان نه مخکې د دې امر واضح کول ضروري دي چې د دې تعلیماتو نه دا ظاهرېږي چې ګوتم چې هر څه پېش کړل هغه یې د یوه مذهبي[93] باني په حیث نهٔ بلکې د یو مصلح اخلاق یا د یو فلسفي په حېث پېش کړه. د ده ټول زور پر اخلاقو او عمل باندې دی. هغهٔ انسان په مابعد الطبیعاتي جګړو او ستونزو کې را ګېرول او هغو ته په ګوته کشمیرنهٔ جوړوو ، بلکې د دوی ژوند یې ځمکنی جنت جوړول غوښت. هغهٔ د خدای په هکله هیڅ واضح او صفا خبره نهٔ ده کړې. د دهٔ خیال ؤ چې د هغهٔ په هکله غور او فکر د دهٔ د ژوند د پاره ګټور نهٔ دی. هغهٔ د دې دنیا نه علاوه د ډېرو دنیاؤ منونکی ؤ. لاکن هغه د یو بل عالم منونکی نهٔ ؤ. هغه د دې دنیا د جوړښت او علل په هکله هم څه خاص رڼا نهٔ ده اچولې. د دهٔ ټوله فلسفه هم د دې ژوند او د هغه اخلاقي نتائجو په هکله ده. ولي چې دهٔ په داسي ماحول کې سترګي غوړولي وې کوم چې پر تناسخ[94] سخته ولاړ ؤ. هم په دې سوب دهٔ په خپلي فلسفې کې دې

93 رائس ډیوډس

94 تناسخ: د یو صورت نه بل صورت اختیارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریې ته ځای ورکړی او هغه یې د اخلاقي اصلاح د اهمیت په هکله خاص آله جوړه کړه. هغهٔ د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ یې د وجود نه بېل څیز بلله.

فلسفه

هغه په دې خبره ډېر ټینګار کاوه چې په کائنات کې چې څو مره څیزونه دي هغه ټول د اسباب و علل ماتحت راځي او هر څیز په هره ګړۍ کې په غیر محسوس او نامعلومه طریقه باندي بدلیږي را بدلیږي. یعنې هر څیز د قانون تغیر و تبدل او د علت (سبب، عیب) تابع دی.

هغه زموږ غوندي د جنت او دوزخ منونکی نهٔ ؤ، لاکن دا به یې هم تسلیمول چې داسې دنیاوې شته چېرې چې دیوتاګان (فرشتې، بزرګان) اوسیږي. لاکن د هغه په خیال چې د دې دیوتاګانو ژوند هم تر دې حده مادي یا غیر مادي کېدلای شي تر کومه حده چې هغوی په تېر ژوند (جنم) کې څو مره نېکیانې کړي وې. هغه به ویل چې دیوتاګان هم د انسانانو په شان مړهٔ شي او د هغوی دنیاوې هم د هغوی په شان ختمې شي. هغه به ویل چې داسې تکلیف رسونکې ځایونه هم شته چېرې چې د انسانانو او دیوتاګانو په بد عملیو په هغه ځای کې مفهوم (ارادتاً) او مهجور (جدا، بېل) ذاتونه پیدا شي. لاکن کله چې د لومړي ژوند (جنم) د بدیو اثر ځي نو هغه دنیاوې هم غائبې شي. په دې ټولو دنیاؤ کې برابر تبدیلیانې کېږي، بدلونونه پکښې راځي، او د دې د جوړېدو او ورانېدو دور مسلسل روان وي. د کوم د ابتداء او انتها د انسان د علم نه بهر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترکیب او تحلیل[95] قانون عام دی. د دې نه که انسان دی که دیوتا هیڅوک خلاصون نهٔ لري. هغه عناصر د کوم په ترکیب سره چې یو زيِ مس وجود جوړ شوی دی د دې تحلیل به یوه نه یوه ورځ ضرور کېږي او د ا د انسان جهالت او خود فریبي ده او هغهٔ دا خیال کوي چې هغهٔ په ټول عالم کي د هر څیز نه بېل دی او هغهٔ موجود بالذات[96] دی.

ماشوم چې کله ورو ورو غټېږي نو د دهٔ په دماغ کي یوه په ګرد لړلې آئینه کي د شاوخوا دنیا عکس لوېږي او هغه په یو غیر شعوري توګه ځان د دې ګرد لړلې دنیا مرکز بولي. بیا په کراره کراره دا دائره غټېږي. لاکن تر ځوانۍ پوري د رسېدو پر وخت هم انسان د ځان په هکله په دهوکه کي وي. هغه خپل ژوند په خواهشاتو او فکرو کي تېروي او د داسي څیزونو د حاصلېدو هڅه کوي چې هغه تر لاسه هم کړي نو خوشحال نهٔ وي، بلکي د دویم او نوي خواهشاتو سبب جوړ شي او په دې توګه هغه د یوه نه یوه خواهش په پوره کولو پسې لګیا وي هڅي کوي. د اکثرو خلګو دا خواهشات ډېر مردار او ذلیل وي. لاکن دا اقلیت چې ارزوګاني یې په هوا وي خود نمائش او خود غرضه وي او په نتیجه کي ځان غمزده او په رنځ کي مبتلا کړي.

د څیزونو عناصري ترکیب

موږ د دې وجې نه مجبور یو چې پر خود نمائش او نورو اسبابو نظر وکړو. د ګوتم د نظریې مطابق انسان د بېلا بېلو اغراضو او صفاتو مرکب دی او دا ټول څیزونه مادي دي یا خود

[95] Composition and de composition

[96] Self existen

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـادي نتيجـه. پـه دې توګـه دهٔ د انسـاني مرکـب د اجـزاؤ ترکیـب داسي بيان کړی دی.

(1) مادي صفات و خصوصيات يا شکل ۲۸ دي.

(الـف) عناصـر اربعـه (څلـور عناصـره): خـاوره، اور ، اوبه او هوا

(ب) حـواس خمسـه (پنځـه حواسـه): سـترګي، پـزه، غوږونه، ژبه او وجود.

(د لمس د پاره)

(ج) د مادي پنځه خواصه: کږوړه، غږ، بوی، خوند او جوهر

(د) جنس: نر او ښځه.

(ر) درې مهـم حالتونـه: خيـال، قـوت حيـات[97]، مکـان و زمان[98]

(س) د اطلاع دوې زرائع: خبري اتري او اشاره.

(ش) د ژونـدي وجـود اووه صـفات: د بحالېـدو صـلاحيت، د مجتمع (جمـع کـړل شـوي) کېـدلو صـلاحيت، د تصـرف صـلاحيت، اسـتداد (بېرته اخسـتل)، انحطاط (کمېـدل، تنزل)، تغير او لچک.

(2) احسـاسـات (ايمـان) پـه شـپږ قسـمه دي. پنځـه خـو هغـه چـي د پنځـو حصـو پـه ذريعـه پيدا کېـږي او شـپږم هغـه چـي د حـافظې، د ذهـن پـه ذريعـه پيـدا کېـږي. پـه دوی کـي د هـر يـوه درې قسمه دي.

97 Vitolity
98 Space

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، مقبول. ۲، غیر مقبول. ۳، معتدل، یعني هغه چي نهٔ مقبول وي او نهٔ غیر مقبول.

(3) تصورات مجرد و مشزع[99] (سینا) شپږ قسمونه دي. دا ټول د احساساتو سره تعلق لري. د بېلګي په توګه رنګ، مرغی، ونه وغیره د تصور باصره سره تعلق لري. د خوړوالي تعلق د څک سره او د خوشبو تعلق د شامه (بوی) سره وغیره وغیره.

(4) قوت او د رجحان (سنګهارا)[100]، ۵۲ قسمونه دي. دا قسمونه یو د بل مانع (منع کول) نهٔ دي، او په دوی کي بعضي مذکور الصدر مدات هم وي. لاکن د دې (سنګهارا) تر منځه به دا فرق وي چي تر اوسه څومره شیان ذکر شوي دي د هغې تعلق د خارجیت سره دی. لاکن اوس چي کوم بیانېږي هغه ټول داخلي دي.

(۱) پهاسا: التصال

(۲) دوان: یعني د التصال په وخت احساس

(۳) د سامان احساسات نتیجه، متنزع خیالات یا تصورات

(۴) چشنا: خیالات یعني د تصوراتو جوړښت

(۵) مناسیکار: غور او فکر کول، د خیالاتو راګرځول، اخوا دې خوا کول

(۶) ستي: حافظه،

(۷) جیوندریه: قوت حیات

(۸) اکاګانا: شخصیت

[99] شیو نرائن شمیم د دې ژباړه تفهیم کړې ده.

[100] ډېر خلګ د دې ژباړه تحت الشعور کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۹) ونک: توجه
(۱۰) ویکار: تفتیش، پلټنه
(۱۱) ویریه: سعي
(۱۲) ادهیموکه: استواري
(۱۳) پتي: خوشحالي
(۱۴) چند: تشویش و تحریک
(۱۵) مجهتنا: بې اعتنائي
(۱۶،۱۷) تهین او بدهـ: نوم او بې حسي
(۱۸،۱۹) موه او پنا: ذهانت او کند ذهني
(۲۰،۲۱) اوبهـ او الوبهـ: حرص او قناعت
(۲۲،۲۳) اتپ او انوتپ: وېره او غصه
(۲۴،۲۵) هري او اهریک: حیا او بې حیائي
(۲۶،۲۷) دس او ادوس: نفرت او مینه
(۲۸،۲۹،۳۰) وسیکچا، سدها، وتهي: شک، اعتقاد او توهم.
(۳۱،۳۲) پسدهي: سکون وجودي یا دماغي.
(۳۳،۳۴) لهونا: دماغي یا وجودي چستي و بیداري
(۳۵،۳۶) مدونا: وجودي یا دماغي لچک یا نرمي
(۳۷،۳۸) کمتتا: وجودي یا دماغي تصرف[101]، پزیري و اثر پزیري.[102]
(۳۹،۴۰) پګوناتا: چالاکي یا مهارت وجودي یا دماغي

[101] Pliany
[102] Adoplablity

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴۱،۴۲) احلو کاتا: استقامت، وجودي یا دماغي
(۴۳ ، ۴۵) ستما: تقریر، عمل یا د ژوند په مناسبت و معقولیت
(۴۶) کرونا: د پردو د غم د پاره غم کول، دردمندي
(۴۷) مورنا: د پردو په خوشحالو کي خوشحال او سېدل، مسرت ، اخوت
(۴۸) افتا: د پردو په خوشحالو غمزده کېدل، رشک
(۴۹) مچاریه: په خپلو خوشحالو کي د نورو خلګو ګډون نهٔ خوښول، خودغرضي
(۵۰) کو ککه: تریو تندی
(۵۱) اودهکه: خودبیني
(۵۲) مانو: غرور.
(5) ونان: خیال و شعور، دا اخري سکندهـ دی، د دې ځای زړهٔ دی او د دې نهه اتیا ۸۹ قسمونه دي. او د دې تقسیم پر ښو او بدو شوی دی.[103]

د انسان وجود او دماغ هم د دې پنځو مرکباتو دی، لهذا بدهـ د یو تمثیل په ذریعه دا مسئله داسي را ښودلې ده. "لومړی، د ګروه (استاد) د مادي صفاتو مثال د یو ځګ غوندي دی کوم چي په کراره سره یو ځای کېږي او بیا بېرته ورک شي. د نورو ګروګانو (استادانو) د احساساتو مثال د اوبو د کوبۍ په شان دی کوم چي د اوبو پر سر اتڼ کوي. د درېیم ګرو

[103] ګوګرلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثال د سراب[104] دی، کوم چې د لمر په ګرمۍ کې ښکاري. د څلورم ګرو د دماغي او اخلاقي رجحاناتو مثال د ونې د ډډ غوندې دی، کوم چې نهٔ سخت دی او نهٔ وچ. او د آخري ګرو د خیالاتو مثال د بهترین خیال یا جادو (سحر، کوډې) په شان وي، په دې کې و یوه ته هم روح نهٔ شو ویلای. وجود همېشه بدلېږي، په دې توګه د دهٔ کارونه او صلاحیتونه هم بدلېږي. انسان په هره دویمه لمحه کې هغهٔ انسان نهٔ پاتې کېږي کوم چې د دې له مخه وي. دا د دهٔ جهالت دی چې دی ځان غیر متغیر وګڼي او په ځان کې دننه یوه روح ګڼي. لهذا د بدهـ مذهب د منونکو دا خاص فرض جوړېږي چې هغوی دې د شخصیت او روح د خیال څخه پرهېز وکړي. په دې چې پر روح اعتقاد (ایمان) منجمله او د اسبابو یو خاص سبب دی. زوکړه او زوال، مرګ او غم او افسوس و رنځ. د بدهـ د خُلې نه د روح پر مسئله حسب ذیل[105] بیان منقول دی.

عدم روح

"بهکشوانو (پلویانو)! د روح په هکله بېلابېل معلمین او برهمن چې کومه نظریه وړاندې کوي هغه هم دغه ده یا خو د پنځه واړو سکندهو (صفاتو) مجموعه ده یا له دې نه یو سکندهـ (صفت) دی. په دې بهکشوانو! جاهل او غیرمتشرع (پابند مذهب بدهـ) هغهٔ دې څوک چې نهٔ خو د متشرع خلګو په صحبت کې اوسي او نهٔ د دوی پر شریعت (بدهـ مذهب) پوهېږي، او نهٔ د هغه په څېر ژوند تېروي. داسې سړی د

104 سراب: په صحرا کې پر ځمکه د اوبو په شان د لېرې نه ښکاري، خو چې څومره ورنږدې کېږي هغومره لېرې کېږي.

105 اسپنس هارډي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح پــه هکلــه دا خیــال کــوي چــي یــا خــو هغــه روپ (مــادي خصوصیت) دی یا پـه روپ کـي شـامل دی یـا پـه روپ کـي اوسـي. یـا هغـهٔ دا خیـال کـوي چي ویـدان (احساسـات) شـته، یـا پـه ویـدان کـي اوسي یـا ویـدان لـري یا پـه ویـدان کـي شـامل دي. هـم پـه دا توګـه نـور درې واړه سـکندهو (تصـورات، رجحانـات او عقـل) پـه هکلـه هـم داسـي سـوچ کـوي. نـو هـم پـه دې توګـه د روح پـه هکلـه پـه دې ټولـو طریقـو کـي پـه یـوه یقـین کـول داسـي دی لکـه دهٔ تـه چـي "زهٔ" پـه خیـال کـي پیـدا شـي. پـه دې کـي پنځـه واړه حواسـه، ذهنـي صـفات او جهالـت سـره ګـډ شـي. د دې احساسـاتو نـه چـي د جهالـت او اتصـال کومـه وجـه پیـدا کیـږي حسـیاتي (پابنـد مـذهب بدهــ) غیـر متشـرع سـړی پـه دې مغـالطې کـي راګیـر شـي چـي" زهٔ یـم، زمـا وجـود شـته، زهٔ بـه یـم، زهٔ بـه نـهٔ یـم،زهٔ بـه د مـادي صـفاتو لرونکـی یـم، یـا نـهٔ یـم. لاکـن بهکشـو ! متشـرع مریـد بـاوجود د حـواس خمسـه لرلـو د دې جهالـت نـه ازادي تـر لاسـه کـړه، او هغـهٔ تـه پوهـه راغلـه. هـم پـه دې وجـه دهٔ تـه د "زهٔ" سـوچونه اوس نـهٔ راځـي". غـرض د روح نـه انکـار د بدهـ مـذهب یـو مهـم جـز (هنیـان یـا دکنـي بودهیـانو مطابق) دی.

اوس بـه دد ې مسـئلې حـل ډیـر ضـروري ؤ چـي روح یـو څیز نـهٔ دی او تناسخ (د یـو صـورت نـه بـل صـورت تـه تلـل)[106] یعنـي هـر واره پیـدا کیدل هـم صـحیح دی نـو هغـه کـوم انسـاني څیـز پـاتي شـي چي دی هر وار هر وار پیدا کیږي؟

[106] برنوف.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تناسخ او کرم

ګوتم چونکې په هندوستان کې زوکړی ؤ او د دې ځای د فلسفې مطالعه یې کړې وه، په دې دهٔ د تناسخ نه انکار نهٔ شو کولای. هغهٔ د انسان هر وار پیدا کېدل او جنم اخستل ومنل، لاکن هغهٔ د روح قائل نهٔ ؤ او هغه یې د وجود نه بېل څیز ګڼلو څخه انکار کړی ؤ. په دې دهٔ ته د مذکور الصدر سوال تسکین بخشه ځواب ورکول ؤ. هغهٔ د دې حل د "کرم" د نظریې په صورت کې را مخته کړو، او هغه ته یې راز او معمه وویلو او سائل یې د نورو پوښتنو څخه را وګرځوو.

د نظریه کرم مطابق څنګه چې یو ځناور (انسان، حېوان، دیوتا) مړ شي د دهٔ د پاره یو نوی ژوند کم و بیش په ارام سره پیل شي. دا ژوند خوشحاله یا غمجن په دا حېثیت کېدای شي په کوم تناسب چې دهٔ ښه یا بد افعال او اعمال کړي وي. هغه سبب چې د نوي ژوند باعث جوړیږي هغه "ترشنا" (تشنګي) ده یا "اپاوان" (د نیولو هڅه) ده، بیا د حواس د ظاهري دنیا سره اتصال وشي او احساسات پیل شي. د دې احساساتو نه بیا د ضروریاتو تنده یعني خواهشات پوره کول پیدا شي. د دې تندي نتیجه دا شي چې د دې خواهشات په قابو کې راوستلو فکر (اپاوان) کې شدت راشي. دا فکر د هغه نوي فرد په وجود کې راوستلو، د هغه نوي فرد ماحول، فطرت، مستقبل هغه "کرم" تر سره کوي کوم چې د دهٔ د لومړي ژوند (جنم) مېوه وي.

د "کرم" د دغې نظرېې د دوو حدودو په منځ کې یو اعتدال پیدا کړی دی. پر یو حد خو هغهٔ خلک دي چې د روح منونکي دي، او هغهٔ یو غیر فاني څیز ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر دویـم حـد هغـهٔ خلـګ دي څـوک چـي اخلاقـي انصـاف او د حسـاب اخـرت منکـر دي. د بدهـ مـذهب منـونکي د روح منـونکي نـهٔ دي، لاکـن هغـوی پـه دې بانـدي ټینګـار کـوي چـي د اعمالو نتیجـه بـه ضـرور رسـي. نـو پـه دې توګـه دا د انسـان اخلاقـي فرض دی چي هغه دي نېک کارونه او عمل صالح وکړي.

لاکـن سـوال دا پیـدا کېـږي چـي کـه روح نشـته نـو د اعمـالو نتیجـه د څـهٔ؟ بدهـ مـذهب وایـي چـي روح نشـته لاکـن کـرم پاتـه وي. یعنـي د هـر وګـړي اعمـال، وېنـاوي او د خیـالاتو نتـائج پاتـه وي او دا کـرم نـهٔ فنـا کېـږي. دغـه کـرم د یـوه مـړي شخصـیت اجـزا یوځـای سره راټـول کـړي او د یـوه نـوي وجـود او یـو نـوي فـرد صـورت اختیـار کـړي. لکـه څرنګـه چـي یـو ختمېـدونکی نسـل خپـل ټـول ښـهٔ او بـد راتلـونکي نسـل تـه پـه میـراث کـي پرېـږدي، هـم دغسـي هـر وګـړی چـي کلـه فنـا کېـږي نـو هغـه خپـل ټـول ښـهٔ او بـد و دې نـوي وګـړي تـه ورکـړي. پـه دې توګـه کـه د دې دور د تسلسـل نـه خلاصـون غـواړئ او د هـر واره زېږېـدو (جـنم اخسـتو) د مصـیبت نـه ځـان خلاصـول غـواړئ نـو انسـان تـه پکـار دی چـي د ګـوتم پـه ښـودلي لار روان شـي. کومـه چـي خوشـحالي، اطمینـان، عقـل، نېکـي، راحـت، سکون او د نروان (فنا) پوري یې رسوي.

سیدهالار

دا سـیدهالار پـر څلـورو حقـائقو بانـدي منحصـره ده. غـم، سبب د غم، انسداد غم او فنائې غم. د دې اجمالو تفصیل دا سي دی.

۱) د سـړي پـه ژونـد کـي هغـه واقعـات کـوم چـي د زوکـړي احساسـات انحطـاط (کمېـدل، تنـزل) و علالـت (نـاروغي) او د مـرګ متعلق دي، او هغـه چـي د شیزونـو نـه یـې جدا کـوي یـا یـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا بدیا سره اشنا کوي یا د ملکیت د ناشکره خواهش سره تعلق لري، په دې ټولو صورتونو کې هغه حالات پیښ راځي کوم چې د غم و الم نه ډک وي.

۲) د احساساتو نه وروسته چې کومه تنده یا خواهش پیدا کېږي، د کوم نه چې د خپل شخصیت بېلوالی یا د ځانګړي فکر غلط فهمي پیدا کېږي چې بیا د زیاتوب په وجه په هوس بدلېږي کوم چې د راتلونکي سباوون غوښتونکی یا د موجوده دنیا سره د تړون(میني) باعث وي د ټولو غمو جرړ دی.

۳) په دې که موږ دا تنده، دا خواهش او دا هوس ووژنو نو به موږ له هره غمه خلاصون ومومو.

۴) د دې مقصد د ترلاسه کولو یوازنۍ لاره "سیدها لاره" (صراط مستقیم) یا د بدهـ ښودلې تګلار ده. دا لاره څه کړکېچنه نۀ ده. دا یې د پیمائش پر بنیاد په اتۀ برخو تقسیم کړې ده، هغه اتۀ برخې دا دي.(۱) صحیح نظریه (۲) صحیح مقصد (۳) صحیح الفاظ (۴) صحیح کردار (۵) صحیح طریقه معاش (۶) صحیح هڅه (کوشش) (۷) صحیح احتیاط (۸) صحیح فکر و سکون.

څلور منازله حسب زیل دي.

۱) د مذهب تبدیلي. دا پر څلورو شیانو اړه لري.

(الف) د نېکو خلګو سره ناسته.

(ب) د بدهـ مذهب شریعت.

(ج) پر دې شریعت غور او فکر.

(د) نیک اعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې لومړي منزل د بدھ منونکی نهٔ خود روح منونکی وي او نهٔ د رسم و رواج. او بیا هغه د ګوتم بدھ پر تعلیماتو د شک پرته کامل یقین لرونکی شي.

(۲) صرف یو وار په دې دنیا کې زېږېدل، کوم څوک چې خپل مذهب تبدیل کړی وي نو هغه د شک، وهم او د انفرادیت څخه ازادي تر لاسه کړي. نفرت او وهم د کم نه هم کم کړي، نو په دې توګه به دی یو وار لا بیا ژوندی کېږي چې دا ټول څیزونه فنا کړي. په دې توګه د دهٔ یو کرم به هم پاته نهٔ شي (سالک دویم منزل ته ورسېدی)

(۳) دې دنیا ته به بیا نهٔ راګرځي. کله چې هوس او نفرت دا سې ختم کړل شي چې خپل یو خواهش یا د نورو دپاره څه بده جذبه یا خیال نهٔ شي پیدا نو بیا د دویم وار زېږېدنې ضرورت نهٔ پاتې کېږي. (سالک درېیم منزل پای ته ورسوو)

(۴) ارهت: دا هغه منزل دی چېرې چې د علم او بصیرت چینې بهېږي، د جهالت خودبیني او غرور نوم نهٔ پاتې کېږي او د مادي او غیر مادي هیڅ یو ژوند خواهش نهٔ پاتې کېږي (دا اخر منزل دی)

ځنځیرونه

د دې منازلو تر سره کولو وروسته سالک دغه لس ځنځیرونه ښکوي چې هغه دا دي. (۱) د شخصیت وهم (۲) پر بدھ شک (۳) پر رسمونو یقین (۴) نفس پرستي او هوس پرستي (۵) نفرت (۶) په دې دنیا کې د ژوند خواهش (۷) د جنت خواهش (۸) غرور (۹) ځان ښهٔ او ربښتونی بلل (۱۰) جهالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدهـ مذهب پابند چي کله لو مړي پنځه ځنځیرونه وښکوي نو به هغه "ارهت" شي. چي کله لس سره ځنځیرونه وښکوي نو دهٔ ته به د دهٔ مرتبه تر لاسه شي او د دې مرتبې تر لاسه کولو نوم "نروان" دی. د لفظ نروان لفظي معنا "فنا" کېده ده، لاکن دا فنا د روح مفروضه نهٔ ده، بلکې دا هغه ذهني او وجودي رجحان دی کوم چي د کرم د نظریې مطابق ځانګړې زېږېدنه (جنم) په وار وار منځ ته راوړي. دا رجحان هغه وخت فنا کېدای شي چي کله موږ د دې خلاف (متضاد) رجحانات خپل کړو. چي کله دا خلاف رجحانات خپل حد کمال ته ورسي یعني چي مکمله نېکي، عقل او اطمینان حاصل شي نو دا نروان (فنا کېده) دی.

د نروان تر لاسه کولو وروسته نهٔ خو به فکر وي او نهٔ غم، نهٔ خواهش نهٔ ځانګړتیا، نهٔ کرم او نهٔ دویم ځل زېږېدنه. انسان به له دې ټولو ستونزو نه خلاصون تر لاسه کړي او د دې ژوند په ختمېدو به بیا په وجود کي نهٔ راځي[107]. لاکن د بدهـ مذهب

---

[107] مفکرین دې سوال ته له ډېره وخته فکرمند دي چي بېلابېل خلک له عېبو سره ولي پیدا شي، او په ژوند کي داسي اختلاف ولي دی چي یو راجا دی او بل پرجا (رعایا) څوک امیر دی څوک غریب، څوک په محلونو کي اوسي او څوک په کېږدیو کښي. د دې سوال ځواب په دوو قسمونو دی.

یوه ډله د اهل مذاهب د قسمت یا نصیب (تقدیر) منونکې ده. د دوی په خیال چي د خلکو څه نا څه احوال مخ کي هم تېر شوي دي. هم دغه د دهٔ قسمت یا نصیب دی. اوس چي هر څه په علم الهي کي راغلي دي هغه غلط نهٔ شي کېدای. په دې هر سړی به هغه ژوند تېروي چي د دهٔ په قسمت کي وي. په دې توګه په قسمت باندي یقین لرونکي خلک د خپلي ناکامۍ ټول الزام پر قسمت واچوي او خپله ځان د افعالو او کردارو د ذمه وارۍ نه بچ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروي صرف د کرم او جنم د لانجو څخه خلاصون نهٔ دی بلکې په ژوند کي نروان[108] تر لاسه کولو په ذریعه اطمینان، نېکي، عقل، د نفس پاکوالی تر لاسه کول دي کوم چې دا دنیا د انسان د پاره جنت جوړولای شي.

اخلاقي احکام

د دې اصولي تعلیماتو ماسوا اخلاقي احکام هم شته. او دا احکام صرف د مذهبي ژوند د تېرولو یا بهکشو (پلویانو)

دویمه ډله په کوم کي چې هند فلسفي او څه یوناني حکماء لکه فیثا غورث او افلاطون وغیره د تناسخ قائل دي، د دوی په فکر انسان په وار وار زېږدي. کله د انسان په شکل کښي، کله د ځناور (حیوان) په شکل کي او کله بیا د نباتاتو په شکل کښي. هم دې ته زېږېدنه وایي.

هر موجوده ژوند د تېر ژوند پر اعمالو روان وي. که تېر ژوند څومره خوږ یا بد تېر شوی وي هم هغسي به روان ژوند خوشحاله په راحت یا په رنځ او تکلیف کي تېرېږي. که موږ نېک کردار وو نو زموږ روح به د ژوندانه د بېلابېلو ادوارو نه تېرېږي او هغه به په لویې روح کي جذب کېږي. کوم ته چې خدای یا برهما ویل کېږي.

که موږ مسلسل بد عملونه کوو نو موږ ته به اوږده اوږده ژوندونه په نصیب کېږي. تر دې انده چې د ژوند د ستونزو په تېرولو کي موږ و ښو کارو ته مجبوره شو او په دا طریقه پاک او سپېڅلي تر برهما پوري به بېرته رسو. د دواړو نظریو منونکي روح د وجود نه بېل څیز بولي او دې ته غیر فاني وایي.

[108] پروفېسر میکس ملر، پروفېسر چلډرس او رائس ډیوډس په ټول پټکو او بېلابېلو بودهي کتابونو کي د لفظ " نروان " پسې ګرځېدلي دي او په هر مقام یې د دې د استعمال په نتیجه کي دا څرګنده کړې ده چې د دې معنا مرګ نهٔ دی کوم چې د کرم او جنم نه خالي وي. د دې خاص مفهوم د پاره " پارلي نروان " او " انوپارلي سیشها " استعمالېدل. د نروان صحیح معنا د دنیاوي جنت ده، یعني داسي ژوند چې له فکره او خواهشه څخه خالي وي او د اطمینان او عقل څخه ډکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره نهٔ دي بلکې عام دي. او د هر رنګه خلګو د پاره د دې حکم ورکول شوی دی.

۱) غصه، شراب څښل، ضد، تعصب، دهوکا، حسد، پر ځان سختي تېرول، د نورو بد ویل، غرور او بد ګفتاري غلیزه دي، د غوښو خوړل (غلیزه) نهٔ دی.

د ماهي (کب) او غوښو نه پرهېز، لغ او سپدل، وېښته خرول، د ځان نه ځیږ جوړول، پنډ رخت اغوستل، د اور دیوي (اګني دیوي) ته قرباني ورکول، هیڅوک هم له توهماتو نه نهٔ شي پاکولای.

د ویدونو تلاوت، برهمنو ته خیر ورکول، د دیوتاګانو مخ ته قرباني ورکول، پر ځان په یخ یا ګرمی کي سختۍ تېرول، هم دغسي نور عبادات کوم چي د بقائې دوام د پاره کېږي، دا خبري هیڅوک هم نهٔ شي پاکولای او نهٔ دا توهمات لېري کولای شي.

۲) مستقل مزاج او سه، کټ کټ خندا پرېږده، د باچاهانو بې هوده کیسي مهٔ بیانوئ، ژړل او دهوکا ورکول پرېږدئ، او بغیر د څه لالچ، حسد، تشدد او جهالت نه بغیر ژوند تېر کړئ.

۳) اتهٔ احکامه ورکړل شوي دي چي اتهٔ علوم یا اپوستهـ بلل کېږي.

ژوند مهٔ ازاروی، چي تاسو ته نهٔ درکول کېږي هغه مهٔ اخلئ، درواغ مهٔ وایاست، نشه لرونکي څیز مهٔ څښئ، ناجائز جنسي تعلق مهٔ جوړوئ ولي چي دا بې انتها ټیټ حرکت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخوستن ډېره مهٔ خورئ، ګلونو مهٔ اچوئ او خوشبو (عطر) مهٔ لګوئ، پر ځمکه صرف یوه پوزۍ (چټائي، نرۍ درۍ) اچوئ او پر پرېوزئ.

پـه دې اتـو احکاماتو کـې لـومړي پنځـه فـرض او وروستني درې مستحب دي.

۴) د دیـن دارانـو د پـاره دا هـم ښـه ده چې هغـهٔ دي د قمري میاشـتې اولـه، اتمـه، څوارلسـمه او پنځلسـمي ورځـې روژه (اپوسعتو) نیسي.

۵) پـه درېیم زیـل کـې د اتـو احکاماتو عـلاوه دوه نـور دي (۱) اتـڼ، سـندرې، ساز (موسـیقي) او تمثیـل نګـاري (ډرامـه ښـودنه، نمـائش کـول) نـه پرهېـز کـول. (۲) د سپینو او سـرو زرو نـه ډډه کول.

دا لس اخلاقي قانون " دس سیلا " بلل کېږي.

۶) لـس ګنـاهوي یـې هـم راښـودلي دي. درې وجـودي (جسـماني) دي لکـه، مـړی کـول، غـلا کـول، او ناجـائز جنسي تعلق جـوړول. څلـور د وېنـا سـره تعلـق لـري. یعنـي درواغ ویـل، شـیطانت کـول، بـدنامول، شـکنځل کـول، او فضـول خبـري کـول. درې دمـاغي دي. لالـچ، حسـد او شـک (یعني د بدهـ پـه تعلیمـاتو کـې شک کول)

۷) ګـوتم پـه یـوه بیـان کـې د دنیـا شـپږ اطرافـه ښـودلي دي. لوېـدیځ (مغرب)، ختیځ (مشـرق)، سـهېل (جنوب)، قطـب (شـمال) ځمکـه او اسـمان. هغـهٔ ویلـي دي چې "هـر سـړي تـه پکـار دی چـې د شـپږو اطرافـو، د نېکیـو پـه ذریعـه حفاظـت وکـړي. خپـل مـور او پـلار ختـیځ وبـولي. ښـځه او ماشـومان لوېـدیځ وبـولي. اسـتادان سـهېل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپـل ملګـري او خپلـوان دي قطـب. مـذهبي خلګ(کـه هغـه بـرهمن وي کـه بدهـ) اسـمان. غلامـان او مینځـي دي ځمکـه وبـولي. دغـه حکم یې په نور تفصیل سره داسي بیان کړی دی.

(۱) **مور او پلار او اولاد:** پر مور او پلار فرض دی چي

(الف) خپل ماشومان له بدو را وګرځوي.

(ب) هغو ته د ښېکۍ تعلیم ورکړي.

(ج) هغو ته د علوم فنون تعلیم ورکړي.

(د) د هغو د پاره مناسب خاوند یا ښځه دي وګوري.

(س) د هغو د پاره دي میراث پرېږدي.

پر اولاد فرض دی چي

(الـف) زهٔ بـه د هغـو خلګـو پالنـه کـوم څـوک چـي زما پالونکي وو (یعني مور او پلار)

(ب) زهٔ بـه د هغـه کـورنۍ چـارې تـر سـره کـوم کـومي چـي پردوی وې.

(ج) زهٔ بـه د هغـو د ملکیـت حفاظـت کـوم، زهٔ بـه د هغـو د جانشین جوړېدو هڅه کوم.

(د) د دوی د مـړهٔ کېـدو وروسـته بـه زهٔ دوی پـه عـزت سـره یادوم.

(۲) **شـاګرد او اسـتاد:** شـاګرد دي د اسـتاد عـزت داسـي وکړي.

(الف) په ولاړې دي د استاد تعظیم وکړي.

(ب) د هغه خدمت دي وکړي.

(ج) د هغه حکم دي مني.

(د) د هغه ضرورتونه دي ورپوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ر) د هغه وينا دي په غور سره اوري.
استاد دي پر خپلو شاګردانو داسي مينه کوي.
(الف) هغو ته دي هغۀ خبري وروښودلي شي چي هغه ښې دي.
(ب) هغو ته دي دا ور ايزده کړي چي کله علم حاصل کړي نو نۀ دي يې هېروي.
(ج) هغو ته دي مذهبي کيسې او سائنس وروښودل شي.
(ه) د دۀ و ملګرو ته دي د دۀ تعريف کوي.
(ر) هغوی دي له خطرو بچ کړي.
(۳) **خاوند او ښځه:** خاوند بايد له خپلي ښځي سره داسي مينه وکړي.
(الف) د هغې دي عزت وکړي.
(ب) د هغې سره دي نېکي کوي.
(ج) د هغې سره دي وفاداري کوي، يعني د خپلي ښځي ماسوا بلي ښځي سره دي تعلق نۀ جوړوي.
(د) په نورو کي دي د دې عزت وکړي.
(ر) هغې ته دي مناسبي جامې او زېور ورکړي.
ښځه دي د خپل خاوند سره داسي تعلق وساتي.
(الف) هغۀ دي د دۀ د کور ښه نظم جوړ کړي.
(ب) د دۀ د خپلوانو او ملګرو دي خدمت وکړي.
(ج) په پرده (عزت) سره دي اوسي.
(ه) فضول خرڅه دي نۀ کوي.
(ر) کار دي ښۀ په هنرمندۍ او بيدارۍ سره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) **د ملګـرو سـره**: باعزتـه سـړی دي د ملګـرو سـره داسـي رويه وکړي.

(۱) سـوغات دي ورکـړي (۲) خبـري دي پـه اخـلاق سـره ورسـره کـوي (۳) د هغـه د فائـدې د پـاره دي هڅـه کـوي (۴) د هغـه سـره دي پـه انصـاف سـره سـلوک سـاتي، يعنـي داسـي سـلوک چـي هغـه يـې د ځـان د پـاره ښـهٔ وګڼـي (۵) پـه خپـل دولـت او امـارت کـي دي شريک کړي.

هغهٔ خلګ دي خپل اخلاص له دهٔ سره داسي وکړي.

(۱) هغـهٔ وخـت دي د دهٔ سـاتنه وکـړي چـي دی نـهٔ وي خبـر. (۲) د هغـهٔ د ملکيـت دي هغـه وخـت سـاتنه وکـړي چـي دی بـې پـرواه وي (۳) د خطـرې پـر وخـت دي هغـه تـه پنـاه ورکـړي (۴) پـه بدقسـمتۍ کـي دي د هغـه ملګـری شـي (۵) د هغـه د خانـدان سـره دي ښه په نېکۍ سره تعلق وساتي.

(۵) **ښښـتن او غلام (مريـی)**: ښښـتن دي د خپلـو غلامانو (مريانو) سره داسي سلوک وکړي.

(۱) د هغـه د طاقـت مطـابق دي د هغـو نـه کـار اخلـي (۲) هغـو تـه دي ښـهٔ مناسـب خـوراک او معـاش (تنخـواه) ورکـوي (۳) پـه نـاروغۍ کـي دي د دوی حـال پوښـتي (۴) پـه عامـه توګـه نـهٔ پخېـدونکي خوراکـو کـي دي دوی شـريک کـړل شـي، کلـه کلـه دي دوی ته ناغه ورکوي.

بيا دي غلام (مريی) داسي د اخلاص اظهار وکړي.

(۱) د هغـه تعظـيم دي کـوي (۲) د هغـې نـه وروسـته دي خـوب او ارام تـه ځـي (۳) څـه چـي ورکـول کېـږي پـر هغـه دي قناعـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي(۴) کار دي ښهٔ په اخلاص سره کوي (۵) د هغه سره دي په ادب سره خبري کوي او پشايې دي د هغه تعریف کوي.

(۶) **عام (معمولي) بدهـ او مذهبي بدهـ :** نر دين دار بهکشو او د برهمنو دي داسي خدمت وکړي.

(۱) د زړهٔ نه دي مينه ورسره وکړي (۲) په ژبه دي مينه ورسره وکړي (۳) په خيال کي دي مينه ورسره وکړي (۴) د هغو دي په خوشحالۍ سره هر کلی وکړي (۵) او د هغوی دنیاوي ضرورتونه دي ورپوره کړي.

مذهبي خلک دي له خپل کوربه سره داسي تعلق وساتي.

(۱) هغوی دي له بدو راوګرځوي (۲) د نېکۍ خوا ته دي يې وبولي (۳) هغو ته دي د مذهب تعليم ورکړي (۴) د هغو شک دي لېري کړي او هغو ته دي د نروان لاره وروښايي.

منع کړل شوي کارونه

(۱) وسله خرڅول (۲) مینځه خرڅول (۳) غوښه خرڅول (۴) شراب جوړول او خرڅول (۵) زار خرڅول.

په دغو احکامو او هدایاتو باندي عمل کولو والا سړی رښتونې خوشحالي تر لاسه کولای شي او که بدهـ په دې عمل وکړي نو هغه به د "ارهت" و درجې ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۴

سنګهـ یا د خیر غوښتونکو جماعت

د دې مذهب ابتداء د ګوتم د تارک الدنیا د ورځې نه وشوه. څنګه څنګه چې د منونکو او معتقدینو په بدهـ کې زیاتوب کېدی، هغسې دا ډلې هم وده کوله. لاکن مذهب تر دې خیر غوښتونکو پورې محدوده نهٔ ؤ ، دا مذهب هغه خلګو هم منلو یا یې منونکي وو چا چې کورنی ژوند کاوه. او هغه چا هم چې تجارت ، کښت او په نورو بیلو کارونو بوخت وو. داسې خلګ هم وو چې هر څه یې پرېښي وو او راهبانه (عابدانه) ژوند یې خپل کړی ؤ. داسې هم وو چې صرف عقیدتاً د شریعت بدهـ منونکي وو، او د دنیا نور کسب او روزګار به یې هم ورسره کاوه.

په فطري توګه هغه خلګ چې به یې هر څه ورته پرېښي وو ډېر قابل احترام وو. د ګوتم په دور کې د داسې خلګو یو انجمن غوندې جوړ شو، هم دې ته یې سنګهـ ویلو. تر ټولو وړومبي په دې سنګهـ کې هغه خلګ داخل شول کوم چا چې ګوتم پرېښی ؤ او "د شت غزالا" ته راغلي وو. کرار کرار نور خلګ هم په دې کې داخل شول. په پیل کې پر داخلې هیڅ قسم رسم نهٔ ؤ او نهٔ قوانین ورته جوړ کړل شوي وو. وروستو بیا د دې د پاره قواعد جوړ کړل شول او منظم حېثیت یې اختیار کړو.

ولې چې صرف رومن کیتهولک مذهب نه علاوه د دنیا په یوه مذهب کې هم د سنګهـ غوندې پر مذهبي پیشواؤ مشتمل منظم جماعت نهٔ ؤ. هم په دې توګه په دې کې د داخلې اصول او په دې کې شامل د راهبانو ورځنی ژوند او د دې علم د دلچسپی نه نهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي خالي کېدای. په دې لړ تفصيل وړاندي کوو کوم څوک چي په سنګهـ کي داخلېږي هغهٔ تر ټولو له مخه داسي اقرار کوي.

شرائط و طريقه داخله

(۱) دی د[109]،چهوت[110] په ناروغی کي نهٔ دی اخته، نهٔ نری رنځ (دق) نهٔ توره غاړه او نهٔ د ميرګي ناروغي لري.

(۲) هغه نهٔ مريی[111] دی، نهٔ قرض دار او نهٔ عسکر.

(۳) هغه خپل ذمه وار خپله دی، هغه په خوښه داخله غواړي.

(۴) دهٔ د خپل مور او پلار[112] نه اجازه اخستې ده.

کله چي درخواست کننده د دې خبرو اقرار وکړي نو به د هغه سر وخرول شي. هغه به پنډي جامې په غاړه کړي، او يو خوا به ګوشه نشين شي او بيا به د تعليم او عمل په ذريعه دی دا هڅه کوي چي دی به د "ارهت" درجې ته رسېږي.

په پيل کي به د سنګهـ ټول غړي برابر ګڼل کېدل، هيڅ مشر کشر نهٔ ؤ، د هيچا هم څه خاص عهده نهٔ وه. لاکن په وروستني زمانه کي په کراره په دې کي بېلا بېل منزلونه

[109] لومړی قاعده د صحت د روغتيا اصول ده.

[110] چهوت: هغه جلدي ناروغي چي د بل انسان د لاس وروړلو سره پر هغه هم لګېږي، د طاعون په شان جلدي ناروغي

[111] د دويمي ضابطې نه څرګندېږي چي (الف) په هغه دور کي مريی توب ؤ، او مريی د څښتن ملکيت ګڼل کېدو.(ب) دا ويدي قانون جاري ؤ چي قرض خوا ، قرض دار خرڅولی شي، په دې توګه هغه مريی د دهٔ ملکيت ؤ.(ج) دا هم څرګندېږي چي بدهـ مذهب د حکومت سره تصادم ته نهٔ ؤ تيار.

[112] دا قاعده ګوتم بدهـ د راهل په سنګهـ کي د شاملېدو پر وخت د شدودهن پر احتجاج جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتاکل شول او بېلا بېلي عهدې جوړي کړل شوې. تر دې اندې چي په تبت کي دا وخت يوه منظمه سلسله کومه چي د "دالائي لاما" پوري رسېږي. په لنکا 4 کي چي کومه طريقه رائج ده غالباً تر ټولو لرغوني ده. په دې چي په تري پټک کي هم داسي ذکر شوی دی، د دې خلاصه دا ده.

کوم د مالدار سړی چي په سنګهـ کي داخلېدل غواړي نو هغه وخت بايد چي د هغهٔ عمر کم از کم اتهٔ کاله وي. لاکن باقاعده داخله به هغه وخت ورکول کېږي چي دی د شلو کلو شي. د داخلې پر وخت به تقريباً د لسو راهبانو کومېټه کښېني. د دې کومېټې صدارت (مشرتابه) به داسي سړی کوي چي تقريباً د لسو کلو نه د سنګهـ غړی وي. د دې کومېټې د غونډې د پاره به دوې پوزې (چټايانې) يو بل ته مخامخ اوارېږي، غړي به پر دې پوزو کښېني او صدر مجلس به د دې دواړو پوزو په سر کښېني پر يوه پوزه کښېني. اميدوار به په ساده جامه کي "ګرداستر" (د پنډو جامو غوټه) په لاس کي داخلېږي. د دهٔ په مخ کي به يو داسي راهب وي چي د اميدوار نوم به په سنګهـ کي د داخلېدو د پاره اخلي. اميدوار چي څنګه صدر مجلس ويني نو به سلام ورته کوي، او يو څه هديه (شکرانه) به ورکوي. بيا به هغه درې واره د خپلې داخلې د پاره داسي الفاظ ادا کوي او درخواست به کوي چي

"محترمه! پر ما رحم وکړه، له ما څخه دا جامې واخله او ما په سنګهـ کي داخل کړه چي زهٔ د غم نه خلاصون ومومم او نروان (فنا) تر لاسه کړم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر مجلس به د امیدوار نه د پنډو جامو غوټه واخلي او څه خاص کلمات د انساني وجود د فنا کېدو د پاره پر خُله جاري کړي او هغه غوټه به د امیدوار په غاړه کې وروا چوي. امیدوار به یوې خوا ته ګوښه شي او خپلې جامې به وباسي او هغه پنډې جامې به په غاړه کړي. د جامو د اغوستلو پر وخت به هغهٔ څو مخصوصه فقرې تکراروي چې د هغه مطلب به دا وي چې هغه جامې صرف د حیا او د شرم د پاره اغوندي، په دې چې د یخ او ګرمې نه بچ شي. د پنډو جامو اغوستلو وروسته امیدوار بیرته د صدر مجلس مخ ته حاضر شي او "درې مامن[113] او "لس احکامه" درې درې واره تکراروي.

درې مامن دغه دي.

(۱) زهٔ په بدهـ کې پناه اخلم.

(۲) زهٔ په قانون (شریعت بدهـ) کې پناه اخلم.

(۳) زهٔ په سنګهـ کې پناه اخلم.

لس احکامه دادي.

(۱) زهٔ قسم خورم چې زهٔ به هیڅ یو جاندار نهٔ وژنم.

(۲) زهٔ قسم خورم چې زهٔ به غلا نهٔ کوم.

(۳) زهٔ قسم خورم چې زهٔ به د ناپاکۍ نه پرهېز کوم.

(۴) زهٔ قسم خورم چې زهٔ به نشه نهٔ کوم، هغهٔ د ترقۍ او د نېکۍ په لاره کې خنډ جوړېږي.

(۵) زهٔ قسم خورم چې زهٔ به دروا غ نهٔ وایم.

---

[113] مامن: (پناه اخستل) د پناه د اخستو هغه اجازیي اقرارونه چې په سنګهـ کې د داخلېدو پر وخت د کومېټې او صدر مجلس په مخ کې به ادا کېږي. مامن بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) زۀ قسم خورم چې زۀ به په ممنوع (منع کړل شوي) وختونو کي خوراک نۀ کوم.

(۷) زۀ قسم خورم چې زۀ به د اتڼ، سندري، ډرامه او ساز نه پرهېز کوم.

(۸) زۀ قسم خورم چې زۀ به لاړ (د ګلونو هار) تيل، او زېور به نۀ استعمالوم.

(۹) زۀ قسم خورم چې زۀ به بنګړي او جګ کټ نۀ استعمالوم.

(۱۰) زۀ قسم خورم چې زۀ به د هيچا نه سرۀ زر او سپين زر نۀ اخلم.

د دې سوګند سره اميدوار ودرېږي، دا به تسليم کړي بيا به د کوټې نه دباندي ووزي نو به هغۀ باقاعده اميدوار جوړ شي. هغۀ د سنګهـ د غړو سره او سېداى شي لاکن هغۀ ته تر اوسه بهکشو نۀ شي ويل کېداى. د بهکشو د جوړېدو د پاره به هغۀ څو ورځي د تېرولو وروسته بيا درخواست کوي. بيا به هغۀ د يوې کومېټې مخي ته حاضرېږي. کله چې اميدوار د کومېټې مخي ته ورشي نو هغه خپلي پنډي جامې وباسي او په ساده جامو کي به بيا هغه ټول رسمونه تر سره کوي کوم چې دۀ له مخه ادا کړي وو. لاکن دې ځلي د مامن او د احکام د اقرار کولو وروسته دباندي نۀ شي وتلى او صدر مجلس ته به درخواست کوي چې هغه دې زما ګرو (استاد) جوړېدل قبول کړي. نو چې کله صدر مجلس اظهار د رضا مندى وکړي نو به اميدوار يوې ګوشې ته ولاړ شي، چېري چې به د دۀ په غاړه کي د خير غوښتني کچکول (د خاورو غټه پياله) اچول کېږي. بيا يو راهب کوم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د داخلې وکیل وي دی د ځان سره کړي او د کومېټې مخې ته به يې حاضر کړي، او په ناستو راهبانو کې به يو دهٔ ته را پورته شي، اوس به درې سره داسې ولاړ وي چې اميدوار به د دواړو راهبانو په منځ کې وي او دواړه رهبان د دهٔ ښي او کيڼ اړخ ته. اوس به دا دواړه راهبان د دهٔ وکيلان بلل کېږي، هغوی به د دهٔ څخه دا پوښتنې کوي.

ستا نوم څهٔ دی؟ ستا د ګرو (استاد) نوم څهٔ دی؟ ستا سره د خير غوښتنې کچکول او د بهکشوانو جامې شته؟ تا ته خو څه ممنوع ناروغي نهٔ ده؟ ستا مور او پلار تا ته د داخلې اجازه درکړې ده؟ تهٔ ازاد يې او په خپله خوښه په سنګهـ کې داخله غواړې؟[4]

کله چې د دې ټولو پوښتنو دوی ته ښه مطمئنه ځوابونه ورکول شي نو هغوی و کومېټې ته اطمينان ورکړي چې دی د دې قابل دی چې په سنګهـ کې داخل کړل شي. کومېټه دهٔ ته په سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړي، او اميدوار ورته په ګونډو شي او درې واره دا وايي چې، بهکشوانو! زهٔ له تاسو نه د داخلې اجازه غواړم، پر ما رحم وکړئ او ما پورته کړئ. وکيلان بيا خپلې پوښتنې درې واره په زوره تکرار کړي او درې واره د کومېټې نه پوښتنه کېږي چې د چا خو به د اميدوار پر شاميلېدو اعتراض نهٔ وي. نو چې کله د چا اعتراض مخې ته نهٔ شي را نو دوی د صدر مخې ته تعظيماً سر کښته کړي او وايي چې "

---

[114] Sacread Book of ast,
Vol; 8.Page;230 to 236

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانی يې په سنګهـ کې داخل کړو، فلانی د دهٔ ګرو دی، کومېټه د دې سره اتفاق کوي په دې خو خاموشه ده."

د دې مراسمو په پای کې يو غړی ولاړ شي او د سنګهـ قواعد او رول پېل کړي او و داخل شوي اميدوار ته هدايات ورکړي چې پر دهٔ د دغه قوانينو پابندي لازمې ده. نوی راهب د نوي ګرو سره اوسي، د هغهٔ د حکم تعميل کوي، او د هغهٔ هر قسمه خدمت کوي. ګرو دهٔ ته د شريعت تعليم ورکوي او پر دهٔ پوره حال احوال کوي.

دغسي مبتدي (نوی راهب) سمزه بلل کېږي. مکمل او اعلی ترين درجه د سمرن او بهکشو ده.

د سنګهـ د ټولو غړو په هکله ډېر تفصيلي احکام ورکړل شوي دي کوم چې په هره مياشت کي د دوی په غونډه کي وړاندي کېږي. د دې احکامو په هکله معلومات په پنځمه صدی ق،م کي کېږي او د دې د صحيح يقين کولو ډېر اسباب دي چې دا ګوتم خپله مقرره کړي وو.

د دې مختصر تفصيل داسي دی.

(۱) **خوراک**: راهب وچ خوراک صرف تر غرمې خوړلی شي. د غرمې نه پيا تر بلې ورځې پوري صرف شودې څښلی شي يا د دې غوندي او به ايز خوراک. د نشې نه پرهېز واجب دی. هغه صرف هغه څيزونه خوړلی شي چې دهٔ ته په خير غوښتني کي تر لاسه شوی وي. د خير غوښتني طريقه به داسي وي چې دی به خپل د خاورو پياله واخلي او د هر کور پر دروازه به چُپه خُله ودرېږي. که چا وليدو او يو څه د خوراک څيز يې د دهٔ په پياله کي وروا چوو نو دی به هغهٔ ته دعا کوي او مخ ته به روانېږي، يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

به چُپه خُله بلي دروازې ته ودرېږي، د دې خيال به نهٔ کوي چې د کور څښتن امير دی که غريب، برهمن دی که بهنګي. دهٔ ته چې هر څه ترلاسه کېږي هغه به خپل استوګن ځای (کټي) ته وړي، هلته به کښېني او دا غوښتلی خوراک به خوري، او د ځان سره به دا سوچ کوي چې دا وجود (جسم) څومره ازيت ناک دی چې د دې د پاره خير غوښتني ته انسان مجبور کېږي.

په راهبانو کې چې کوم خلګ پر لوړو مرتبو دي د هغوی د پاره غوښه خوړل، په مېلمستيا تلل او نور داسې خوراک کول ممنوع دی کوم چې بغير د خير غوښتني وي.

(۲) **استوګنه**: د استوګني د پاره يې ښه ځای ځنګل ښودلی دی. لاکن راهبان به په زياته په باغونو کې اوسېدل. د ګوتم په دور کې دولت مندو او عقيدت مندو د دهٔ او د راهبانو د پاره داسې ځايونه(متهه) جوړ کړي وو. داسې ځايونه وروسته بيا نور هم جوړ شول. د ګوتم په پېروي کې څلور مياشتي هم په داسې ځايونو کې د استوګني حکم ؤ، نوري اتهٔ مياشتي به په تبليغ کې تېرول لازمي ؤ.

(۳) **جامه**: د دې په هکله داسې هدايات دي چې څومره چې کېدای شي د خلګو غورځولي، څري، زړې جامې دې اغوندي. لاکن د ګوتم په زمانه کې د راهبانو د پاره پنځه جامې متعين شوي وې. دا جامه پر درو کپړو مشتمله ده. لنګوټ(د چډۍ په شان)، تهبند (لنګ) او اوږد څادر چې د ښېښې سره داسې راچاپېره شي چې بيا هغه پر کېنې وږې واچول شي او ښې ووه لڅه ښکاره وي. دا درې سره کپړې په خاص طريقه پرېکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي او يیا ګنډل کېږي چي وروسته يیا دا په نور مصرف کي رانهٔ شي او د زينت (ښائست) سبب ونهٔ ګرځي.

(۴) **پرهېزګاري او لوړه**: د راهبانو د پاره جنسي تعلق قطعي منع دی. د دې د ګناه درجه د غلا او د قتل برابره ده. که په دې ګناهونو کي څوک د سنګهـ غړی راغی نو هغه به د سنګهـ نه ايستل کېږي. د لوږي په هکله هم ډېر سخت احکامات دي. راهب په يو وخت کي هيڅ کله هم د اتهٔ څيزونو نه زيات نهٔ شي ايښودلی. يعني درې سراؤ کپړو سره يعني، لنګوټ، تهبند، څادر، يو کمربند، يو د خير غوښتني پيالـه، يوه استرا، يوه ستنه او يو چاڼ. دا اخري الذکر په دې ايښوولی شي چي هر د څښلو څيز به په کي چڼي او يیا به يې څښي. داسي نهٔ چي يو جاندار د دهٔ په معده کي ولاړ شي او داسي نهٔ چي يو راهب په ناخبری کي د يوه جاندار د هلاکت باعث جوړ شي.

(۵) **فرمانبرداري (اطاعت)**: اطاعت صرف د شريعت لازمي دی. د يوه بزرګ يا د ځان نه مشر به صرف تعليم او تکريم ورته کافي دی. هيڅ يو نوی اميدوار يو زوړ او لوی راهب خپل د حکم پابند نهٔ شي جوړولای. ګني په هغهٔ به په دې سلسله کي د حکم عدولي الزام ولګېږي. لکه څرنګه چي د افسر ماتحتي د ملازمانو له خوا کېږي په بدهـ مذهب کي داسي هيڅ نشته.

د يو نوي راهب د ورځني ژوند بيان په "ونيا چرياؤ" کي داسي راغلی دی.

"هغه به د لمر راختو نه مخ کي راپورته کېږي او لامبي به. يیا به په وهار (بدهـ مندر، بدهـ عبادت خانه) کي جارو لګوي. يیا به د بودهي وني (درختي) د بېخ خاوره (تهالا) صفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوي او د ښنبـلـو اوبـه بـه ډکـوي، هغـه بـه چنـې او د اسـتعمال قابـل بـه يـې جـوړوي. بيـا بـه پـه يـو تـک تنهـا ځـای کـي کښـېني او پـر احکـام شـريعت بـه غـور کـوي. بيـا بـه د بـاغ نـه ګلونـه شـو کـوي او هغـه بـه پـر دې منـدر اچـوي چېـري چـي د بدهـ يادګـار ښـخ دي. کلـه چـي ګلونـه پـر پاشـي نـو بـه دا سـوچ کـوي چـي ګـوتم بدهـ څـومره جليـل القـدر او عظـيم الامرتبـه انسـان ؤ او دی خپلـه څـومره بـې ايمانـه او ذليـل دی. د هغـې نـه وروسـته بـه دی د خيـر غوښـتني کچکـول اخلـي او د خپـل ګـرو سـره بـه خيـر غوښـتني تـه ځـي. د هغـه ځـي نـه چـي راشـي نـو بـه اوبـه راوړي او د خپـل ګـرو پښـې بـه ورومينځـي او هغـۀ تـه بـه ډوډۍ ورکـوي. د هغـۀ د خوړلـو وروسـته بـه دی خپلـه ډوډۍ خـوري او دواړه کچکولونـه بـه مينځـي. بيـا بـه تـريـو سـاعت پـوري يـو ځـای کښـېني، د بدهـ او د هغـه پـر تعليمـاتو بـه غـور کـوي ، بيـا بـه يـو مـذهبي کتـاب راواخلـي د خپـل ګـرو نـه بـه سبق واخلي يـا بـه د دې کتـاب نقـل کولـو تـه کښـېني او هـر وخـت بـه په دې کي ليکلي احکام، معنا او مطلب باندي غور کوي.

د دهيان قسمونه

د پلويـانو پـه وجـه بـه د ګـرو ډېـر وخـت بچـت شـي. دا ټـول وخـت به هغه په دهيان کي تېر کړي. د دې دهيان پنځه قسمونه دي.

(۱) پتـا بهاؤنـا (د مينـې دهيـان) : پـه دې دي غـور وکـړل شـي چـي د مصـيبت او سـتونزو څخـه ډک ژونـد نـه خلاصـون او خوشـحالي بـه څنګـه تـر لاسـه کېدای شـي او کـه دا رنګـه خوشـحالي دنيـا تـه ورکـړل شـي نـو هغـه بـه څـومره ښـه وي، يعنـي د دهيـان کولـو والا دي خپـل زړۀ د خلګـو د مينـې نـه دومـره ډک کـړي چـي وغـواړي نـو بـه ټـول جانـدار د مصـيبت او سـتونزو نـه خـلاص شـي او حسـرت او خوشـحالي بـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومومي. مختصرداچې هغهٔ به د ټول دنیا دمینې نه خپل زړهٔ ډک کړي او د ټولو به ښېګړه غواړي.

(۲) کرونا بهاؤنا (د همدردی دهیان): د دهیان کولو والا به دا سوچ کوي چې دنیا د غم او وهم نه ډکه ده، او د دې هڅه به کوي چې د ټول عالم مجبوره او مهجوره خلګو تکلیف محسوس کړي، او په دې توګه د هغوی د پاره په خپل زړهٔ کې همدردي پیدا کړي.

(۳) مدیتا بهاؤنا (د خوشحالۍ دهیان): د نورو خلګو د خوشحالۍ خیال به ساتي، او د هغوی د خوشحالۍ نه به مسرت مومي.

(۴) اسوبهـ بهاؤنا (د نجات ،خلاصون دهیان): په دې به غور کېږي چې وجود څومره خراب څیز دی، او هغه څرنګې د ناروغۍ او مرګ سره مخه کېږي، او د دې د پابندیو نه خلاصون څومري قدر ضروري دی.

(۵) اپکشا بهاؤنا (د دماغي اطمینان دهیان): په دې دهیان کې به درویش یا راهب د ټولي دنیا ښېګړي، بدیاني، رنځ، خوشحالۍ، روغتیا، ناروغتیا، دولت، مسکیني وغیره باندي به غور کوي، او دا هڅه به کوي چې د دې ټولو خبرو پر دهٔ باندي څه اثر ونهٔ شي.

د راهبانو دسره د ګوتم اخري خطبه

په دې سلسله کې د ګوتم اخري خطبه قابل ذکر ده کومه چې هغهٔ د مرګ نه مخ کې په "کوټها ګاره هال" کې د راهبانو د راجمع کېدو پر وخت کړې وه. موږ د دې خطبې ته د سنګهـ د فرائضو مغز ویلای شو. په "بدهـ سوتر" کې چې د کومو الفاظو نقل شوی دی هغه داسې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګـوتم وویـل "اې دروېشـانو ! دغـه قـانون (شـریعت) کـوم چې مـا پـر تاسـو ظـاهره کـړی دی ښـه یـې پـه یـاد کـړئ. پـه دې عمـل وکـړئ، دا مکمـل کـړئ او د دې تبلیـغ وکـړئ چـې زمـا مـذهب پـه دنیـا کـې د همـدردي ، دیوتاګـانو او د خلکـو د پـاره تـر ډېـرو ورځـو پاتـه شـي. دا قـانون (شـریعت) څـهٔ دی؟ دا څلـور مخلصـه مراقبـې دي، څلـور غټـې هڅـې دي، تـر بودهیـت پـوري څلـور واټـه (سـړکونه) دي، پنځـه اخلاقـي طاقتونـه دي او افضـل و اشـرف اتـهٔ اړخیزه لاري دي."

پـه دې جـامع فقـرو کـې چـې څـه ویـل شـوي دي هغـه ډېـر تفصـیل طلـب دي، او پـه دې مختصـر کتـاب کـې د ومـره ګنجـائش نشـته. پـه دې د دې معنـاوي پـه مختصـره توګـه بیـانولو بانـدې اکتفا کوو.

(۱) اتـهٔ اړخیـزه لار: دا تعلیمـات د بدهـ پـه سلسـله کـې بیان شوي دي.

(۲) څلور مخلصه مراقبې: (ستهي پټهانا) دا دي.

(الف) د وجود د کثافت (نجاست، پنډوالي) په هکله.

(ب) د هغه ګناهو په هکله چې د احساس په وجه پیدا کېږي.

(ج) د خیـالاتو او تصوراتو غیر مسـتقل او غیر مسـتحکم کېدو په هکله.

(د) د ژوند د حالاتو او پابندیو په هکله.

(۳) څلور غټې هڅې: (سمبدهانا) دا دي.

(الف) د دې هڅه چې بد صفات نهٔ شي پیدا.

(ب) د پیدا شوو بدو صفاتو نه ډډه کولو هڅه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) غیر موجود ښېګړي بېرته په وجود کې د راوستلو هڅه.

(د) د دې ښېګړو زیاتوب او ترقي کومي چي موجود دي.

(۴) د ولایت څلور لاري (ادهي پدا) یعني د ولایت څلور پایې (زینې، سېړۍ) دي.

(الف) د ولایت تر لاسه کولو مستحکمه اراده.

(ب) د دې تر لاسه کولو هڅه.

(ج) د دې د حصول د پاره د زړهٔ پاکي (طهارت).

(د) تلاش حق (د حق لټون).

(۵) پنځه اخلاقي طاقتونه: (پلاني) یا ذهني صلاحیتونه(اندرپالي) دا دي.

(۱) اعتقاد (ایمان، یقین، مذهب)

(۲) سرګرمي

(۳) یاد

(۴) غور

(۵) وجدان

د دې پنځه واړه اخلاقي طاقتونو نه د اعتقاد ماسوا څلور نور صفتونه شاملوو. یعني څېړنه (تحقیق) کتب مذهب، مسرت، اطمینان و سکون او وجدان په دې کې ګڼوو. دې ته اووه پوهي (بودهي رنګونه) ویل کېږي.

په دې اړه دوې طریقې د راهبانو د وجدان د پاره ښودلي شوي دي او دې ته "جهان" او "سمادهي" ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)**جهان**: دا د پالي ژبې ټکی دی، په سنسکرت کې د دې مترادف ټکی دهیان دی، په عربي کې دې ته استغراق ویل کېږي او په پښتو کې یې معنا د "خدای په یاد کې ورکېدل" دي. د دې جهان څلور منزلونه دي.

۱، لومړی منزل د خوشحالۍ او مسرت هغه حالت دی کوم چې په دې تنهائي کې پیدا شوی دی، کوم چې به په غور او فکر کې تېرېږي.

۲، دویم منزل هغه کېفیت او سرور دی کوم چې د اطمینان او عمیق (ژور، کامل) نه پیدا کېږي، چېري چې د غور او تامل (برداشت) واسطه نشته. په داسي حالت کې په خیال کې اسودګي او انکشاف وي.

۳، درېیم منزل هغه اسودګي ده کومه چې د نفس د خواهشاتو په وژلو پیدا کېږي، په کوم کې چې د مسرت څپې په ټول وجود کې غورځنګ وهي، په کوم کې چې قناعت، یادونه او خوشحالیاني دي.

۴، څلورم منزل هغه دی په کوم کې چې بې اثري لا تعلقي تر دې حده وي چې، نهٔ خو دیو امر خوشحالي وي او نهٔ د کومي خبري غم. هلته د مسرت ، رنځ د دواړو وجود نهٔ وي او نهٔ د غو څه اثر.

په لومړي جهان کې درویش په یوه دقیق مذهبي نکتې باندي غور کوي، فکر کوي او هر اړخیز نظر پرې اچوي. په کراره کراره د دهٔ دماغي ستونزي په تلو شي او انکشافي کېفیت پیدا شي. د دې کېفیت د پیدا کېدو سره دویم منزل پیل شي، په دې چې موضوع غور او فکر د دهٔ د ذهن نه غائب شي او د دې پر ځای یوه لویه خوشحالي په ټول وجود کې محسوسېږي. یوه بې خودي خوره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کېفیت نه دریم منزل پیل شي. لېرسات وروسته دا احساس مسرت هم په تلو شي او صرف د هغه یاد و نه پاتي شي او پر سالک هغه کېفیت خور شي چې نهٔ خو یوه خوشحالي پاتي شي او نهٔ یو رنځ. بلکې پر دهٔ بې پروائي او استغنا (بې فکري) خوره شي، او دا تکمیل ریاضت دی. دې ته "ابها" ویل کېږي او دا د ارهت درجه ده.

(۲) **سماهي:** دا هم هغسې په یو رنګه د سمریزم (ورد) ریاضت دی. د کوم په ذریعه چې پر خپل ځان داسې کېفیت را ولې چې هر رنګه احساس په وختي توګه ورک شي او انسان د وجود او وجودیت نه ځان منزه (د عیبو نه پاک) محسوس وګڼي. د دې ریاضت په وجه هغه کېفیت پیدا کولای شي په کوم کې چې یو ژوندی انسان د مړي په څیر معلوم شي او د لېرسات د پاره په دهٔ او په مړي کې هیڅ فرق نهٔ محسوسېږي. د داسې مهارت د ترلاسه کولو په هکله په بدهـ مذهب کې پر وجود باندې تر ټولو لویه فتح بلل کېږي. او "تبت لاما"[115] په دې کې ید طولی (کمال مهارت) لري.

د دې ریاضتونو په هکله دومره ویل ضروري دي چې دا د ګوتم بدهـ نه مخ کې په هندوستان کې وو، او خپله هغهٔ د جپ تپ (پرستش، بندګي) په وخت کې دا ازمایلي وو او بیا یې پرېښي وو. نو یقیناً دا د ګوتم بدهـ نه وروستو د برهمنو په مقابله کې شامل کړل شوي دي، او دا د بدهـ مذهب اصل جز ګڼل غلطي به وي.

[115] لاما: د تبت د بدهـ مذهب پیشواؤ لقب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۵

تبدیلیاني او زیاتوب

په تېرو پاڼو کې د بدهـ د تعلیماتو په هکله بحث وشو چې د دې مذهب تر ټولو لرغونو کتابونو کې موندل کېږي. لکه څنګه چې لیکل شوي دي چې په خپله د ګوتم د زمانې هیڅ لیکلي اثار نشته، تر مورږ چې رارسېدلي دي هغه د تري پټک ژباړه پسې ژباړه پسې ژباړه ده، کوم چې درې سوه کاله وروسته د اشوک په دور کې د نظم په شکل کې لیکل شوي ؤ. او د دې منبع (چینه) صرف حفظ ؤ. په دې کې شک نشته چې په آریا قوم او خصوصاً په دې هندوستاني بناخ کې حفظ کول باقاعده د یو فن په حېث ګرځېدلی ؤ، او پوره پوره کتاب یادول دوی ته هیڅ خبره نۀ وه. بیا هم د ژبې، لهجې، تلفظ او د الفاظو د ردو بدل نه انکار نۀ شي کېدای. او د ژباړې په وخت یوه ساده خبره تر کومه ځایه ورسېږي. د تحریف (بدلولو) او افسانې امکان هم شته، او د هنیان[116] او ماهنیان فرقو د تفسیرونو اختلافاتو ګنجائش هم شته.

مورږ تر دې وخته د دې خبرې هڅه کړې ده چې هغۀ خبرې بیان کړل شي پر کومو چې د ټولو اتفاق دی.

متفق علیه (د ټولو رائې او خوښه) امورو نتائج

(۱) د دې متفق علیه امورو د مطالعې نه چې کوم امور مخې ته راغلي هغه دا دي چې ګوتم بدهـ د خدای د وجود نه

[116] بدهـ مذهب سلګونو کلونو وروسته په اتلس فرقو کې تقسیم شو. لاکن په دې کې دوې غټې فرقې دي. یوه " هنیان (ورکوټې ګاډی) دویمه ماهنیان(لویه ګاډی)" . د لنکا او برما خلک هنیان دي. د تبت، چین، جاپان او د شمالي بدهـ د ماهنیان منونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار نهٔ دی کړی، لاکن هغهٔ د دې په هکله څه واضح خبره هم نهٔ ده کړې، د کوم په وجه چې د دهٔ و منونکو ته هدایت شوی وای.

(۲) هغه د روح نه انکار خو کړی لاکن د تتائجو منونکی ؤ. دغه مسئله بغیر د روح د وجود د تسلیمولو یو ګام هم مخته نهٔ شو تلی. په دې دهٔ د دې د حل د پاره د کرم نظریه رامخته کړه او دا یې په یوه توګه غیر فاني وګرځوله او ورسره یې په وجود کې د راوستلو باعث وګڼله. لاکن هغهٔ د دې سوال هیڅ ځواب نهٔ وویلو چې انسان ورومبی ځل ولې په وجود کې راغی؟ هغه وخت خو هیڅ کرم نهٔ ؤ، بیا نو هغه څهٔ وجه وه چې بیا عناصر و صفات د رجحاناتو سره جمع کړل شول او یو ژوند یې وبخښی؟

(۳) هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو دنیا تسلیمه کړه، لاکن هغهٔ دوی هم د کرم پابند، او د انسان غوندې فاني یې وګرځول. لاکن نهٔ خو هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو پر ژوند څه رڼا واچوله او نهٔ یې د انسانانو او د دوی تر منځ څه فرق ښودلو ضرورت محسوس کړو.

(۴) هغهٔ د انسان تر ټولو لویه ترقي نروان (فنا) تر لاسه کول وښودل. یعني په اطمینان او سکون سره ژوند او د تل د پاره فنا. دې څیز د انسان د ترقۍ، د ښهٔ نه ښهٔ جوړیدلو فطري خواهش واخستی. په هندوستان کې چې څومره مذاهب وو هغه د دې منونکي وو چې،

ژباړه

له دریاب نه ؤ راوتی دا ګوهر
بېرته ورک شو په دریاب کې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د اسي نروان چي دوی د ابدي پر ځای ځاک نشین کړي په هیڅ توګه د سکون جوګه نهٔ شي کېدای.

(۵) هغهٔ د رسم مخالفت وکړو. د ذات د فرق نه يې انکار وکړو، او په سنګهـ کي يې نائي او بهنګي دواړه داخل کړو. دا د آريائي روایاتو او مزاج خلاف ؤ. آریا همېشه د نسل د پاکۍ تر حده زیاته خیال ساتي. هغوی ځان تر نورو قومونو ښهٔ او لوړ ګڼي، او هغوی د دود، کلتور او نخښو ډېر زيات منونکي دي. په دې له سره په دې مذهب کي ډېري داسي نیمګړتیاوي وې چي په دې کي د تبدیلۍ او اضافې بغیر پاته نهٔ شو.

په پيل کي د جپ تپ (عبادت، بندګي، پرستش) نه ډېره کول او د وجود سختۍ خلاف ؤ، خو وروسته د دهٔ د بهکشوانو د ګوتم په ژوند کي چي کومه تنظيمي بڼه خپله کړه په دې کي جپ تپ، وجود آزاري ټول موجود دي. بهکشوان به راهبانه ژوند تېروي. د جنسي خوند نه به محروم وي. خير به غواړي. زړې څري جامې به اغوندي. پر نرمه بستره به نهٔ پرېوزي. خوشبو، عطر، غوړ به نهٔ استعمالوي. صرف تر غرمې به وچ خوراک کوي، او بیا به تر ډېره وږي اوسي. دا ټوله د اسانۍ برعکس د وجود ازارۍ صورتونه دي. په دې توګه مختلف جهان جپ تپ دي. لاکن د ګوتم شخصيت، د دهٔ عامه همدردي، د راج کمار (شهزاده) اوسېدو باوجود د يوه بهکشو غوندي ژوند تېرول د دهٔ د وجاهت او علمي قابليت يوه خاصه غوښتنه درلوده او د دهٔ په مخ او ژوند کي د دهٔ تعریف یا زیان را ایستل ډېر زړور کار ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختلافاتو پیل

بیا هم د دهٔ په ژوندکښې د اختلافاتو علامات موجود وو. د بهنګي په سنګهـ کي د داخلي پر وخت د لوړ ذات غړو ډېره بده وګڼله. "جګال" د دهٔ خلاف راهبان وپارول. دیودت خو مخامخ بغاوت کړی ؤ. کله چي ګوتم مړ شو نو په تجهیز او تکفین کي جګړه پیل شوه، تر دا انده چي د دهٔ مرګ سل کاله وروسته د "ویسالي" په مقام یو کونسل وشو نو په سنګهـ کي بېخي پر وړو وړو خبرو جګړې پیل شوې. د بېلګي په توګه چي د ښکر په لوښي کي مالګه ټولول جائز دي که نهٔ. د غرمې دا وخت خوړلی شي که نهٔ. کله چي لمر دوې ګوتي شاته ولاړ شي یعني د غرمې نه د ماسپښین خوا ته نو مستې (ماسته) خوړلی شي که نهٔ. د بهنګو استعمال جائز دی که ناجائز. چټائي یا ریلۍ که بې کناره (غاړه) وي نو د هغه د پاره مقرره اوږدوالی جائز دی که نهٔ. د سرهٔ زرو او سپینو زرو اېښودل جائز دی که نهٔ[117] وغیره.

غرض نوي نوي قوانین جوړ شول، د ګوتم الفاظو نوي جامې واغوستې. بدهـ مذهب هره ورځ یوه نوې چُغه بدلوله، او په لږو ورځو کي دومره اضافې وشوې چي د هر هېواد بدهـ مذهب د بل هېواد د بدهـ مذهب نه بېل شو.

د ګوتم نه مخ کي بدهیان

تر ټولو له مخه چي کومه خبره د ګوتم په هکله وویل شوه هغه دا وه چي ګوتم پخپله ویلي ؤ چي "زهٔ په خپلو پښ رو بدهیانو کي یو یم". چي معنا یې دا شوه چي د دهٔ نه مخ کي ډېر بدهیان راغلي وو، او د دهٔ نه وروستو به هم راځي. نو په دې

[117] لاله لاجپت رائ

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګـه دا وویـل شـو چـي یـو بدهـ پـه دنیـا کـي راشـي، د حقیقـت او رښـتونولۍ لاره وښـايي. لاکـن کلـه چـي دنیـا د دهٔ تعلیمـات هېـر کـړي نـو بیـا بـل بدهـ راشـي، بیـا هغـه راهنمـائي کـوي. پـه دې توګـه بـدهیان راځـي. د ګـوتم پـه هکلـه ویـل کېـږي چـي هغـهٔ څلرویښـتم(۲۴) بدهـ دی. دهٔ نـه مـخ کـي درویښـت (۲۳) بـدهیان راغلـي دي. د ګـوتم نـه مـخ کـي چـي کـوم بدهـ راغلـی ؤ د هغـه نـوم " کسـیپ " ؤ او د هغـه تعلیمـات چـي پـه " سـوت پټـک " کـي دي د ګـوتم د تعلیمـاتو سـره ډېـر ورتـه والـی لـري. نـو پـه دې توګـه د کسـیپ او د دهٔ پـېش رو بـدهیان منـونکي پـه هندوسـتان کـي سراوسـتي تـه نـزدې تـر څلـورمي صدۍ عیسـوي پـوري موجـود وو، او فاهیـان د دې خلګـو ذکـر کـړی دی. دا خلګـو ګـوتم بدهـ نـهٔ منلـو بلکـې مرتـد یـې ګڼلـو او د دې منـونکي وو چـي یـو بدهـ بـه راځي چي نوم به یې " ستر بدهـ یا د رحمت بدهـ[118] " وي.

د ګـوتم پـه هکلـه دا خبـره هـم مشـهوره وه چـي هغـهٔ اعلـم (لـوی عـالم، پـه ډېـرو څـه خبـر) او معصـوم ؤ. د دهٔ د زوکـړي پـه هکلـه داسـي کرامتونـه او د معجزو یقـین خلګـو تـه وښـودل شـو کـوم چـي د برهمنـو د خپلـو دیوتاګـانو پـه هکلـه وو او کـوم چـي د هـر

---

[118] عیسـائیانو راتلـونکي " متریـه بدهـ " تـه د مسیحؑ نـوم ورکـړی دی او هغـوی بدهـ مـذهب خلګـو تـه وایـي چـي حضـرت عیسـیؑ متریـه بدهـ دی. مسلمانان د دې مـذهبي پیشـګوئي پـه هکلـه پـه ښـه انداز ویـلای شـي. ولـي چـي د قـرآن لـه رویـه د رسـول کـریمؐ تعریـف هـم رحمـت اللعـالمین دی، د متریـه بدهـ سره هـم معنـا دی. هسـي هـم د مسـلمانانو دا عقیـده ده چـي د نبـي کـریمؐ د راتللـو نـه مخ کي ټولو غټو مذهبي کتابونو کي د دهٔ ؐ د راتلو اطلاع موجوده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهب د بانیانو په هکله د هغوی په مذهبي کتابونو کې بیان شوي دي.

ګوتم د اولوهیت پر درجه

دا خبره هم کېدله چې ګوتم خپله د انسان زوی نهٔ وُ. هغهٔ خپله د یو سپین فیل (هاتهي) په شکل د مور په نس (رحم) کې داخل شو. کله چې هغه وزوکېدی نو ځمکې او اسمان هغهٔ ته سجده وکړه، و نه خپله کږه شوه او د دهٔ پر مورېې سوری جوړ کړو او دیوتاګانو د دایانو کار ترسره کړو. ولې چې د دهٔ د مور د نس نه د داسې جلیل القدر هستې د زوکړې نه وروسته د بل اولاد زوکړه مناسبه نهٔ وه. په دې هغهٔ د ګوتم د زوکړې پر او ومه اسمان ته پورته کړل شوه. کله چې هغهٔ د مور و نس (رحم مادر) ته راغی نو دودېرش (۳۲) علامتونه ظاهر شول. لس زره نړۍ (دنیاوي) د رڼاؤ نه ډکې شوې، ړند و سترګې و موندلې، ګونګیانو ژبې، او کڼو ته غوږونه، کاږه سیدها شول، ګوډ پر ګرځېدو شول او بندیان ازاد شول. ټول فطرت په مسکا شو، د ځمکې او اسمان ټول مخلوق خوشحاله شو. د دوزخ اور سوړ شو، د معصومینو په عذاب کې کمی راغی. هغهٔ لس میاشتې د مور په نس کې داسې چارزانو ناست وُ چې د هغه نوري مجسمه صفا ښکاره کېدله او هغهٔ په دې حالت کې دیوتاګانو ته تعلیم ورکولو او د حق خبره یې ورته کوله.

معجزات

د زوکړې نه وروسته هغهٔ اووه ګامه روان شو او په لوړ غږ یې دا وویل چې " زهٔ د ټول عالم مختار او مالک یم او دا زما اخرنی ژوند دی". کله چې د زوکړې وروسته د مذهبي رسوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق ورړومبي ځل مندر ته د دیوتاګانو مخې ته یې یوړو نو تول بتان د دهٔ په تعظیم کې ولاړ شول او د دهٔ په پښو کې په سجدو پرېوتل. کله چې د دهٔ د تعلیم د پاره د لېري لېري نه استادان را وغوښتل شول نو هغوی په ورړومبي ورځ دا معلومه کړه چې هغهٔ په هر فن او علم کې د خپل استادانو نه ماهر او کامل دی. په ژوند کې یې هم داسې ډېرې معجزې بیانېږي، د بېلګې په توګه هغهٔ ځو واره د یو ځای نه تر بل ځای پورې په الوتو تللی ؤ. تخیل یې تر دا ځای پرواز وکړ چې د تبلیغ په شپږم کال کې هغهٔ په الوتو تر اسمانه ورسېدی چېرې چې هغهٔ په تشنه دیولک[119] کښې خپلې مړې مور ته د شریعت تعلیم ورکړو.[120]

د ګوتم د مړ کېدو نه وروسته کله چې د دهٔ یو مرید "کاسیپ" دا خواهش وکړو چې کشکې دهٔ د ګوتم د پښو یو وار زیارت کړی وای په کوم چې د چکروتي راجاګانو علامات او نخښې موجودي وې نو د ګوتم پښې پخپله د کفن نه راووتې او چې کله هغهٔ خپلې سترګې پر ولګولې نو بېرته داسې په کفن کې دننه شوې چې نهٔ خو یوه غوټه خلاصه شوه او نهٔ یو ځای کفن ځیرې شو.

د دې سره سره په هر ځای کې د بدهـ عقیدت مندانو د خپل هېواد برترې ښکاره کولو په خاطر د ګوتم په ژوند کې یې د داسې واقعاتو اضافه کړې ده چې نهٔ خو یې عقل مني او نهٔ څه

---

[119] تشنه دیولک: د بودهي مذهب مطابق په اسمان کې هغه ځای چېرې چې د مړو ارواح اوسېږي

[120] بهګوان ګوتم بدهـ (هندي) مصنفه جناب بودها نندجي او پنډت چندر کاپرشاد جي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـاریخي ثبـوت لـري. د بېلګـي پـه توګـه د لنکـا خلګـو پخپلـو مـذهبي کتـابونو کـي دا لیکلـي دي چـي ګـوتم درې ځلـي لنکـا تـه راغلـی دی او د هغـهٔ غـاښ پـه لنکـا کـي ښـخ دی. دوی دا خبـره کـوي چـي د ګـوتم د سـوځولو وروسـته "ارهـات کـتم" د دهٔ غـاښ د چتـا (د سـوځولو ځـای) نـه راواخسـتو او دا مقـدس یادګارونـه یـې لنکـا تـه راوړو. د برمـا او د سیام خلـګ هـم د خپلـو هېـوادو پـه هکلـه د داسـي واقعـاتو او یادګـارو مـدعي دي او ښـه مالګـه مصـالحه پـرې لګـوي او فرضي قصې د واقعاتو په حېث بیانوي.

د "ماهنیـان" فرقـې خلـګ کـوم چـي پـه تبت، نېپـال، چـین، جاپـان او پـه منګولیـا کـي اوسـېږي دې مـذهب تـه یـې داسـي جامـه ورپـه غـاړه کـړې ده کـوم چـي د "هنیـان" فرقـې خلـګ یعنـي د لنکـا او برما بدهیانو د اعتقاداتو نه بالکل بېل څیز جوړ کړی دی.

قطبي (شمالي) بدهیان اوګوتم

د دې شـمالي بـدهیانو پـه نـزد د دهیـان (اسـتغراق، د خـدای پـه یـاد کـي ورکېـدل) پنځـه منزلونـه دي، او د دې دنیـا پورتـه د دیوتاګـانو دنیـا ده. او د هغـې پورتـه د برهمـا شـپاړس دنیـاوي یـا بـرهم لـوک دی. د هـر دهیـان سـره درې بـرهم خلـګ تړلـي دي. کـوم سـړی چـي د استغراق منزلونـه پـه دې دنیـا کـي تـر سـره کـړي هغـه نهـم بـرهم لـوک (عـالم ارواح) تـه ورسـېږي. څـوک چـي څلـور دهیانـه پـوره کـړي هغـه لسـم یـا یوولسـم بـرهم لـوک تـه ورسـېږي. نـور لوکونـه هلتـه پـه دهیـان سـره تـر لاسـه کېـږي. د هـرو درو لوکـو سـردار یـو دهیـاني بدهـ دی او ټـول بـرهم لـوک هـم پـه دغـه پنځـو دهیـاني بـدهوانو بانـدي تقسـیم دي. د هـر دنیـاوي بدهـ یـو همـزاد دهیـاني بدهـ وي. هغـه دنیـاوي بدهـ فـاني دی، لاکـن سـماوي (ابـدي) بدهـ یعنـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیاني بدهـ پاته وي. پنځه دنیاوي بدهیان هغه دي په کوم کي چي درې د ګوتم نۀ مخ کي راغلي دي، څلورم ګوتم خپله دی او پنځم " متریه بدهـ " راتلونکی دی. ولي چي د دهیاني بدهیانو تعداد غیر محدود دی. په دې دا سوال پیدا کېږي چي په پنځه بدهیانو کي برهم لوک ولي تقسیم دی؟ د دې ځواب دا ورکول کېږي چي دا دنیا په وار وار ورانېږي او جوړېږي او تر دې میعاده ترڅو چي دا دنیا ده. دې ته کلپ (د خدای یوه ورځ، چي زر کاله ده) ویل کېږي. په کلپ کي صرف پنځه دهیاني بدهیان او د هغوی اوتار (پیغمبران) دنیاوي بدهیان وي. د دې موجود کلپ پنځه بدهیان دي. د تبت او نېپال د بدهیانو د دې نظریې نه هیڅ تسکین ونۀ شو. هغوی په لسمي صدی عیسوي کي په دې سلسله کي یو واجب الوجود بل زیات کړو چي ورته "ادي بدهـ " ویل کېږي. د دوی عقیده دا ده چي ادي بدهـ کوم چي همېشه ؤ او همېشه به یي د پنځه دهیانو په ذریعه پنځه دهیاني بدهیان د ځان نه پیدا کړل (یعني د خپل وجود نه). دې دهیاني بدهیانو د خپل عقل او قوت فکر په ذریعه له خپل ځان نه پنځه بدهستو پیدا کړل. دې بدهستو بیا خپل د عقل و دانش نه کار واخستو او په یو غیر مادي جوهر کي یې یوه مادي دنیا پیدا کړه. زموږ دا موجوده دنیا د څلورم بدهستو تخلیق کرده ده. د کوم نوم چي " اولوکي تسور " دی. او دغه د تبت دلائي لاما په صورت کي ظاهرېږي.

سرحدي بدهـ: د سرحدي بدهیانو پردې هم تنده ماته نۀ شوه.هغوی د مړي کول (قتل کول) عادیان ول او د "شیوجي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

پجاریان[121]. نو بیا چي کله "اسنګ راهب" هلته په شپږمه صدی عیسوي کي بدهـ مذهب خور کړو نو دهٔ دې مذهب ته یو بل رنګ ورکړو. اسنګ د بدهو برهم لوک یو څه خاص لوک سرحدي دیوتاګانو ته ورکړل او سرحدیانو ته یې وویل چي دا دیوتاګان هم د بدهـ پجاریان او د "لوکي تسور" منونکي دي. دې سړي کوډي (جادو) منتر زده کول هم د بدهـ مذهب په ریاضت کي شامل کړو. د دې نتیجه دا وخته چي په بدهـ مندرونو کي د مختلفو دیوتاګانو و بتانو مخي ته عبادت کول یو رواج جوړ شو او صرف دغسي هغسي رسمونه د مذهب جز نهٔ بلکي باقاعده منتر ویل او څه کوډي ووډي کول د بدهـ مذهب خاص عناصر جوړ شوې.

---

[121] په موهنجوداړو کي چي کوم اثار موندل شوي دي، دې نه ثابتېږي چي د شیو د آریاؤ نه مخ کي دراوړ منونکي وو او آریا چي راغلل نو یې خپل کړ.
وګورئ د ډاکټر ایشوري پرشاد (تاریخ هند) مخ ۱۴ او ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۶

د سنګهـ کونسلونه او اختلافات

په دې امورو ځان پوهول چې د دې مذهب خوریدنه څنګه وشوه، او په خپلو کې یې څهٔ څهٔ اختلافات وو او دې بېل بېل صورتونه ولې خپل کړل؟ د سنګهـ د تاریخ او د دې د کونسلونو د فیصلو په هکله هم علم ضروري دی. په دې باب کې په اختصار سره هم په دغه امورو بیان شوی دی.

لومړی کونسل

د ګوتم بدهـ د مړینې نه وروسته لومړی کونسل (غونډه) ۴۸۸ ق،م په راج ګهړي کې د راجا اجات سترو په مشرۍ کې وشو. د دې صدارت یو عالي مرتبه مواري "مها کشپ" کړی ؤ. دا کونسل د پشکال په باراني موسم کې پیل شو او برابر اووه میاشتې جاري ؤ. په دې کې پنځه سوه راهبان شریک وو. بقول د کنې بدهیان چې په هم دې کونسل کې د بدهـ تعلیمات سوتر " مختصر وجامع نظم " په شکل کې واړول شول او د "ترداد" په نامه په زمزمه سره یاد (حفظ) کړل شول. د دوی دعوه ده چې هم دغه ترداد وروستو د تري پټک په نامه سره ونومول شو. یعنې تري پټک په معنا لفظ به لفظ ترداد دی. لوېدیځ[122] مورخین دا دعوه صحیح نهٔ بولي. هغوی وایې په تري پټک کې داسې داخلي ثبوتونه شته چې دا خبره د منلو ده چې د دې ډېرې برخې یقیناً د ګوتم بدهـ د مرګ نه وروستو تیار کړل شوي دي. په دې، دې ته خاص ترداد نهٔ شو ویلای. د دې د پاره دا امر قابل لحاظ دی چې په "دیپ ونس" کې چې کومې خبرې د

[122] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـرداد بیـان شـوي دي هغـه د دې برخـو نـه ډېـري بېلـي دي کـوم چـي پـه تـري پټـک کـي یـې ورکـړي دي او د دواړو موضـوعات هـم یـو بـل تـه ورتـه نـهٔ دي. پـه دې معـدوم (نـابود کـړل شـوي) یـا مفروضـه تـرداد تري پټک ګڼل د عقل خلاف خبره ده.

بهرحـال دومـره خـو ټـول منـي چـي پـه لـومړي کونسـل کـي ډېـري پرېکـړي شـوي وې، او مـنظم سـوترونو کـي چـي یـې څـه پـه یـاد کړل د هغه څه نا څه برخه په تري پټک کي ضرور شته.

دویم کونسل

د دې نـه وروسـتو تـر یـوه صـدۍ پـوري د هـیڅ یـو کونسـل معلومـات نشـته. البتـه تقریبـاً د یـوې صـدۍ وروسـتو د ویسـال پـر مقـام یـو سـتره جلسـه وشـوه. د دې کونسـل وجـه دا وه چـي څـه راهبـانو د سنګهـ د قاعـدې خـلاف ورزي پیـل کـړې وه. لهـذا یـوې ډلـي بـه پـر بلـي ډلـي دا تـور لګـوی چـي هغـه د شـریعت خـلاف ډېـر امـور ترسـره کـوي. نـو پـه دې دا سـوال پورتـه شـو چـي د دې ټولـو امـورو متعلـق یـو قطعـي پرېکـړه وشـي چـي آیـا د دې د کولـو اجـازه شته او که نهٔ.

د اختلافـاتو بنیـادي امـور هغـه وو چـي مـوږ د دې نـه مـخ کـي بیـان کـړل. یعنـي د غرمـې خـوراک د زوال تـر وختـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، پـه دې وخـت کـي مسـتې (ماسـتهٔ) یـا چکـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، سـرهٔ زر، سـپین زر راهـب اخسـتی شـي کـه نـهٔ وغیـره. د ډېـر بحـث نـه وروسـتو دا پرېکـړه وشـوه چـي دا ټـول امـور مثـل سـابق ممنـوع بـه ګڼـل کېـږي. لاکـن جـدت پسـندانو تـه دا خبـره بنـه نـهٔ ولګېـده، او د هغـه وخـت نـه دوې ډلـي (فرقـې) جـوړي شـوې. د دواړو بـه ځـان ځـان تـه کونسـلونه کېـدل، او هـر جماعـت بـه ځـان بنـهٔ او دویـم بـد ګڼلـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅه کوله. د منځني اختلاف په وجه قصه دا ځای ته را ورسیده چي بودهي راهبان په اتلسو ډلو کي سره ووېشل شول. او هر یو[123] د صداقت او حق پرستۍ دعوېدار ؤ.

درېیم کونسل

درېیم کونسل د اشوک د باچا جوړېدو وروسته په اتلسم کال کي په پاټلي پتر (پټنه) ۲۵۲ ق،م کي وشو. په دې کونسل کي زر کسه بزرګ ترین راهبانو شرکت درلود او د دې صدارت تیسا[124] ولد موګلي وکړی. په دې کونسل کي د بدهـ ښودلي لومړي ځل سوتري او لیکلې بڼه "تري پټک" په نامه سره اختیار کړ. دا احکام، هدایات، قوانین او قاعدې د نظم په شکل کي ولیکل شول، او په وار وار په تکرار یې ور حفظ کړل. دا کونسل تر نهه میاشتو پوري جاري ؤ او هم د دې په نامه اشوک هغه پیغامونه ولېږل چي پر غرو باندي کنده[125] (ډبرلیکونه) دي. د مګدهـ باچا "پیاداسي" (رحم دل) د سنګهـ په هر کلي کي د هغه د خیر دعا کوي.

محترمو بزرګانو! تاسو خبر یاست چي زهٔ د سنګهـ او د بدهـ شریعت څومره عزت کوم او دا څومره محترم ګڼم. محترمو بزرګانو! بزرګ بدهـ چي څه فرمایلي وو هغه ډېر مناسب وو. که مونږ د دهٔ شریعت خپل ماخذ جوړ کړو نو به رښتوني قانون (شریعت) تر ډېرو ورځو پوري قائم شي. محترمو بزرګانو! زهٔ

---

[123] مهاونس

[124] tissa

[125] ګیا ته نږدې یوه غونډۍ ده، پروفېسر مکرجي دې ځي ته "بهیرو" او رائس ډیوډس "ببر" وایي. لاکن ډاکټر ایشوري پرشاد دې ته "بارابار" ویلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسب زیـل کتابونـه د شـریعت کـوم چـي د مقـدس بدهـ د خُلـې نـه الفاظ راوتي دي دغسي ګڼم.

ونـې سـموکس (د ونـې جـوهر) الیـه وسـالي (دنیـا د حـق پرسـتان) اناګیـت بهیـاني (د مسـتقل وېـره) منـي ګاتهـا (د تهـلا سـندري) مهنـه سـوت (د عقـلا سـیرت) اپتسـه (د ټـول پتـر سوالونه) مها راهل سوت (د راهل کونصائح)

محترمـو بزرګـانو! زهٔ هیلـه لـرم چـي مکرمـه راهبـه او مکـرم راهـب بـه دا د شـریعت کتابونـه لـولي او پـر دې بـه غـور کـوي او هـم دغسـي د دوارو وجـود معمـولي بـدهیان بـه هـم دغسـي کـوي. پـه دې غـرض ما دا کنده (لیک) وکړو، او د خپل خواهش اظهار مي وکړو.[126]

د اشوک لیږلي مبلغین

دې کونسـل د اشـوک پـه وېنـا دغـه زیـل سـیمو تـه مبلغـین لیږلـو پریکـړه وکـړه. د دې لـړ لیـک "دیـپ ونـس" او "مهـاونس" سره د مبلغینو نومونو لیکو.

---

[126] د اشـوک د دې کتبـې نـه دا خبـره څرګنـدیږي چـي هغـه وخـت دا کتابونـه موجـود وو او هـم دغـه قابـل اعتبـار ګڼـل کیـږي. لاکـن پـه تـري پټـک کي چي کـوم کتابونـه شـامل دي پـه هغـو کـي د دې نـوم نشـته. ممکنـه ده چـي دغـه کونسـل د دې کتـابونو نومونـه بـدل کـړي وي. بیـا هـم د دکنـي بـدهیانو دعـوه صـحیح نـهٔ ګڼـل کیـږي، چـي پـه تـري پټـک کـي هغـه ټـولي خبـري دي چـي د اشـوک نـه مـخ کـي راروانـي وې. پـه دې چـي د تـري پټـک پـه لـړ لیـک کـي د اشـوک د دورېـبر کتابونه شامل دي.

د ډیوډس دا خیال دی چي په تري پټک کي "پالي موکهـ"هغه دی کوم ته چي اشوک "سموکس" ویلي ؤ او "تره ګاتها" هغه دی کوم ته چي "سني ګاتها" ویلي ؤ. په دغه توګه د "اناګنابیاني" د موضوع لږ معلومات په "بتوتو" کي شته. د نورو کتابونو هیڅ معلومات نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

	سیمه	مبلغ
١	کشمیر او ګاندهار (کندهار)	"مجهتک" ولیږل شو
٢	هس (د سلطنت نظام د کني برخه)	"مها دیو " ولیږل شو
٣	ونواس(د راجپوتانه صحرا)	"اکهیت" ولیږل شو
۴	اپرنتک (سرحد)	"باختري" دهم رکهت ولیږل شو
۵	مهراستهه (د بمبئ ولایت شمال ختیځ برخه)	"مها دهم رکهت" ولیږل شو
۶	یون لوک (باختر)	"مهارکهیت" ولیږل شو
٧	همنونت(منځنی همالیه)	"مجهم" ولیږل شو
٨	سون بهومي (ملایا)	"سین او اتر" ولیږل شول
٩	لنکا	"مهندر" وغیره ولیږل شول

په هم دغه کال اشوک یوه محکمه "دهرم مهاماتر" په نامه جوړه کړه د چا چي فرض ؤ چي د مذهب حقانیت قائم وساتي او د وحشي ، ځنګلي قومونو د پالني او حقوقو خیال وساتي .

څلورم کونسل

څلورم کونسل د کنشک[127] غالباً ١٢۵ څخه تر ١۴٨ پـه دور کي وشو . په دې کونسل کي تقریباً پنځه سوه راهبان شریک وو . د دې دړې ثبوته مخي ته راځي چي هغه وخت بدهـ مذهب په دوو فرقو (ډلو) "استهرویدوار" او "مهاسامګهیک" کي سره تقسیم وو او دا کونسل د دوی د اختلافاتو د ختمولو د پاره راغوښتل شوی یا جوړ شوی ؤ . د دې کونسل صدارت "وسو بندهو" کړی ؤ . په دې کي مذهبي عقائد له سره مرتب کړل شو . دړې تفسیرونه تیار کړل شول په

[127] د کنشک د تاج پوشۍ د نېټي په هکله په مؤرخینو کي ډېر اختلاف دی. هیڅ یوه سنه نۀ شي بیانېدلای. دا سنه د "سرنیواس اچاریه" او "رام سوامي آنکر" د تاریخ نه ورکړل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کې چې "مهادبهاشا" تر ټولو زیات مشهور دی. دا کتاب د بدهیانو د شریعت په هکله ډېره مستنده ذخیره ګڼل کېږي. په دې تفسیرونو کې بقول "هوان سانګ" تر یو لکه پوري اشعار وو. ویل کېږي چې دا تفسیرونه کنشک د مسو (تانبې) پر ټوټو ولیکل او بیا یې تر یوه لویه درونه استوپه لاندې ښخ کړل، کوم چې د سري نګر (کشمیر) سره نژدې ؤ. د دې استوپ تر اوسه درک نۀ دی لګېدلی.

هنیان او ماهنیان

د دې کونسل نه څو ورځې وروسته په بدهـ مذهب کې دوې غټې فرقې جوړې شوې، کومې ته چې "هنیان او ماهنیان" ویل کېږي. هنیان هغه دي چې د لرغوني بدهـ مذهب منونکي دي، په لنکا او برما کې استوګن دي. دوی د روح نه انکار کوي او د خدای په هکله دا وایي چې بدهـ د دې په هکله هیڅ نۀ دي ویلي، او موږ ته د دې د وجود او عدم وجود سره هیڅ کار نشته.

ماهنیان بدهـ په ستو یقین لري. بدهـ یو مافوق الانسان سړی ګڼي. د دیوي او دیوتاګانو منونکي دي. په کوډو (جادو) او منترونو یقین لري. په رسمونو عمل کوي او پر خدای یوائې نۀ بلکې پر ډېرو خدایانو عقیده لري[128].

د ماهنیان ډلې باني (بنسټ ایښوونکی) "ناګارجن" ؤ. دۀ په بدهـ مذهب کې بهګتي (تعویز ګري، کوډې) او عامه مینه یې داخله کړه، او ورسره یې د خدای او دیوتاګانو نظریه هم شامله کړه چې دا بدهـ مذهب نور هم زړۀ ښکونکی شو.

د "ونسټ سمتهـ" دا رائې ده چې ماهنیان ډله هندیان، بدهـ، ایرانې، رومن او د یونانې مذاهبو یو کیچړی دی، کوم چې

[128] وګورئ د چارلس ایسټ کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم يې د يوه ژوندي مثال په توګه پېښ کړو او په وچو او بې جان اخلاقي اصولونو کې يې ساه واچوله."

دزوال اسباب

دې تفريق او اختلاف چې په کومه طريقه په شمال کې دا مذهب مقبول کړو، هم دغسې د دې اثرات په هندوستان کې ډېر کم شول. د دې اندازه چيني سيلانيان "فاهيان ۴۰۰ عيسوي کې ۵۱۸ عيسوي او "هوان سانګ ۶۳۹ څخه تر ۶۴۸ عيسوي" په بيانونو کې څرګندېږي، چې بدهـ مذهب هم په دې سيمو کې پاتـه شوی ؤ د کومو سيمو راجاګانو چې د دې حمايت کوی. هم دغه وجه وه چې د اشوک او کنشکا نه وروستو صرف په پنجاب (د هند پنجاب) کشمير او بهار کې څو ورځې يې ځان ټينګ کړو. په دکني هندوستان باندې د دې هيڅ اثرات نهٔ ولو يدل. د دې وجه د برهمنو او راجپوتو راجاګانو سخت مخالفت وو. د بعضو مؤرخينو خو دا خيال دی چې د برهمنو د خطا ايستلو په وجه ډېر خلک عملاً د دې مذهب مخالف شول. او د "کمال بټ"[129] او "شنکر اچاريه"[130] د وينا ؤ په وجه خو بدهيان په ډېر تعداد ووژل شو.

[129] "کمارل بهټ" په اووم صدی عيسوي کې ؤ. هغه د ويدونو عظمت ثابت کړو او د هغهٔ ښودلي رسوماتو په سلسله کې د بدهـ مذهب يې ډېر مخالفت وکړ.

[130] شنکر اچاريه د "کراله" په مقام په ۷۸۸ عيسوي کې وزوکېدی. دی د ويد ډېر لوی عالم ؤ، دهٔ اپنشد، بهګوت ګيتا او د دوانت سوتر تفسيرونه وليکل. دی د جګت ګرو (استاد) په نامه مشهور شو. دهٔ په ميسور "دوارکا پوري" او بدري کدار کې متهونه (مذهبي مدرسې) جوړ کړل او په ټول هندوستان کې يې دورې وکړې. د بدهـ مذهب د عالمانو سره يې مناظرې وکړې، هغو ته يې ماته ورکړه او په زرګونو بدهيان يې هندوان کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهـذا پـه "سارناتهـ" کـي دا نخښـي اوس هـم لیـدل کېـږي چـي هلتـه د هغـه ځـای اسـتوپه او بـدهي مندرونـه يـې پـه وار وار نړولـي او بربـاد کـړي دي. پـه دې توګـه ماسـوائې پـه لسـمي او يوولسـمي صـدۍ پـوري پـه نېپـال او بهـار کـي د کـوم باچـا "پـال" د دې مـذهب منـونکی ؤ، پـه پاتــه هندوسـتان کـي دا مــذهب پاتـه نـهٔ ؤ. کلـه چـي د پـال سـلطنت خاتمـه اسـلامي فتوحـاتو وکـړه نـو دا مـذهب هـم خپـل د زوکـړې د ټاټوبـه ورک شو.

خپلـه د دې مـذهب پـه راهبـانو او درويشـانو کـي دومـره عياشـي او حـرص، او د وجـود دومـره اسـاني راغلـه چـي اولـس لـه دې مذهبـه بېـزاره او نفـرت يـې ورسـره پيـدا شـو. د بدهـ هغـه تعليمـات چـي د اخلاقـو پـه لوړتيـا کـي يـې ثـاني نـهٔ درلـود، د تـوهم پرستۍ، پابنـدۍ، د رسـمونو او راهبـانو د عياشـۍ پـه وجـه بربـاد شـو او بدهـ مـذهب چـي د اخلاقـو د صـحيح کېـدو د پـاره جـوړ شـوی ؤ د بـد اخلاقيـو مجموعـه ځينـي جـوړه شـوه. پـه دې هکلـه دومـره نـور ويـل غـواړم چـي د اشـوک او کنشـکا باچاهـانو د مشـرتابه چـي څـومره تعريـف وکـړل شـي، لاکـن دا د منلـو خبـره ده، هـم د دې باچاهـانو پـه وجـه خيـر غوښـتونکي بـدهيانو تـه يـې د "دلائـي لامـا" د محلونـو لار وروښـودله، او پـه دوی کـي يـې داسـي اخلاقـي بـدۍ پيـدا کـړې چـي دوی د برهمنـو او مسـلمانانو پـه کمـزورو حملـو بانـدي سـره وپاشل شول او د خپل ټاټوبي نه ورک شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۷

بده مذهب په بېلا بېلو هېوادونو کښې

بدهــ مــذهب ګــوا د خپــل هېوادنــه وشــړل شــو او پــه هندوســتان کــي ماســوا د "سارناتهــ" او "ګيــا" د دې مــذهب منــونکي نــهٔ وو، لاکــن پــه ټولــه دنيـا کـي د دهٔ د منونکـو تعـداد بـې شــمېره دی. نيپــال، تبــت، چــين، کوريــا ، منګوليــا ، جاپــان، برمــا ، ســيام ،ملايــا ، جــاوا ، ســماټرا او ســري لنکــا کــي د دې مــذهب د تــابعينو کثــرت دی. پــه داســي حــال کــي دا معلومــول بــه د دلچســپی نــه خــالي نــهٔ وي چــي دا مــذهب دې هېوادونــو تــه څنګــه او پــه څهٔ حـال کي ورسېدی؟ او د دې موجوده بڼه او اثرات څهٔ دي؟

مــوږ د دې هېــوادو اجمــالي حــال بــه کبــدای شــي پــه تېــر يــو نــه يــو بــاب کــي پــه تغيــر ســره بيــان کــړی وي ، اوس د دې اجمــال تفصيل حاضر دی.

لنکا:

د "ټيســا باچــا" (۲۵۰ څخــه تــر ۲۳۰ق،م پــوري)[131] پــه زمانــه کــي د هندوســتان شهنشــاه اشــوک خپــل زوی "مهنــدر" يــې د بدهــ مــذهب د تبليــغ پــاره ولېــږی. مهنــدر تــر دا وختــه ۱۲ کالــه د درويشــۍ ژونــد تېــر کــړی ؤ. د کونســل پــه دويم کــال مهنــدر لنکــا تــه روان شــو او د ځــان ســره يــې د راهبــانو يــوه ډلــه هــم ملګــرې کــړه. دې خلګــو تــه تــري پټــک او د هغــه تفســيرونه پــه يــاد ايــزده وو کــوم چــي پــه کونســل کــي منظــور شــوي وو. دا تفسيرونه دوی د پالي نه سنګالي ژبې ته واړول.

ټيســا د مهنــدر ډېــر زيــات خــاطر او خــدمت وکــړو. خپلــه يــې بدهــ مــذهب اختيــار کــړو او د هښــه د اشــاعت امــر يــې وکــړو. دهٔ د

[131] سونډرس ــ استهوري آف بدهاازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهندر په وېنا په اندودهـ پور کې یو "تهوپارام داګپ" (ستهوپه) هم جوړ کړو چې تر اوسه شته او د کوم په هکله چې دا مشهوره ده چې د دې لاندې د ګوتم د مغزې هډ ښخ دی. دې ته نږدې یو متهـ (مذهبي مدرسه) یې هم د هندوستانیانو راهبانو د پاره جوړ کړو. او د دې پر اتۀ میله فاصله باندې یې "مهنتل وهار" جوړ کړو چې تر اوسه وجود لري. د "تهوپا رام دا ګپ" د جوړولو وروسته د باچا د کوریو څو ښځو خپلوانو د راهبې جوړېدلو خواهش ظاهر کړو. د دې د پاره مهندر خپله خور "سنګهـ سوترا" ورته را وغوښته کومه چې د دۀ سره په سنګهـ کې داخله شوې وه. هغه د نورو راهبانو سره لنکا ته راغله او د ځان سره یې د بودهي ونې یو ښاخلی هم راوړی. دا ښاخ په اندودهـ پور کې د "روانولي دا ګپ" سره ولګول شو او د دې تاریخي ثبوت دا دی په لنکا کې چې کومه بودهي ونه ده هغۀ د دې ښاخ ده. نن دا د نړۍ تر ټولو لرغوني مذهبي ونه ده چې په ډېر اهتمام سره یې ساتنه کېږي. دې ونې یا د دې ونې و جړو ته او به رسول دا د هر بودهي د پاره د سعادت کار دی.

ټیسا د شلو کالو د حکومت کولو وروسته مړ شو او مهندر هم د څو ورځو وروسته پسې مړ شو. د دوی دواړو د مرګ نه څو ورځې وروسته "تامل" قوم لنکا فتح کړه. لاکن ۱۶۴ ق، م کې هغه خلک وایستل شو او فاتح "دشت ګامني" هم د خپل نیکه ټیسا غوندې بدهـ مذهب خپل کړو او د هغه مشرتابه یې پېل کړه. دۀ ډېر تعمیرات جوړ کړل په کومو کې چې د "مهاتهوپ" او د "پتیل والا" غټ متهـ ډېر مشهور دي. په دې متهـ کې سو اسله (۱۲۵) کمبې (پایې) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د مـرګ نـه وروسـته دراوړ قـوم پیـا حملـه وکـړه، لاکـن دوی وتاګـامني پـه ۸۸ ق،م کـې د هېـوادنـه وشـړل. دې باچـا پـه لنکـا کـې تـرتهولـو لـوړ "داګپ ابهیـا ګـري" جـوړ کـړو او هـم د دهٔ پـه دور کـې درې سره پټـک د حـافظې نـه د پـاڼې پـر مـخ منتقـل شـول او د محققنـو پـه رائـې چـې اصـل تعلیمـات پـه دې کـې تـر ډېـره حـده کېـدای شـي او څـومره کتابونـه چـې د دې مـذهب پـه شـمالي هنـد ، نیپـال، چـین او تبـت کـې تـر لاسـه شـوي دي او د دې نـه وروسـتو لیکل شوي دي دومره مستند نهٔ دي.

دې نـه عـلاوه د بدهـ مـذهب پـه هکلـه کـوم کـار چـې پـه لنکـا کـې وشـو هغـه پـه پنځمـه صـدۍ کـې وشـو. ۴۳۰ عیسـوي تـه نـږدې د بدهـ مـذهب یـو مشـهور راهـب "بدهـ ګـوش" لنکـا تـه راغـې. دا سړی ډېـر لـوی فلسـفي او عـالم ؤ. دهٔ د بدهـ مـذهب یـوه انسـائیکلو پیـډیا د "سـدهي مـاګ" پـه نامـه تیـاره کـړه او د پټـک ټـول تفسـیرات یـې د سـنګالي نـه پـالي تـه وژبـاړل. دا تفسـیرونه دومـره مشـهوره شـو چـې بقـول ډیـوډس چـې اوس یـو تفسـیر هـم پـه سـنګالي ژبه کې په لنکا کې نشته. هغهٔ تفسیرونه چې په پالي ژبه کې په لنکا کې موجود دي په مقدمه کې یې لړلیک ورکولی شوی دی.

برما:

دلتـه د بدهـ مـذهب د ابتـدا پـه هکلـه بېـل بېـل بیانونـه دي. د برمـا خلـګ وایـي چـې ګـوتم خپلـه دلتـه تشـریف راوړی دی، لاکـن دا د دوی خـوش عقیـده ده. پـه تـاریخي اعتبـار بدهـ مـذهب پـه لـومړي ځـل دلتـه د اشـوک د مبلغینـو پـه ذریعـه خورشـو، خـو پـه اصـل کـې ترقـي یـې پـه پنځمـه صدۍ کې وشوه. کله چې بدهـ ګهوش لنکا تـه ۴۵۰ عیسـوي دلتـه راغـی نـو بدهـ کېـدل پـه هغـه وخـت کـې داسـې رواج نیـولی ؤ چـې نـن پـه برمـا کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېدل د هغه ځای په رسمونو کې شامل شوی دی. د دې نتیجه دا شوه چې په هر کلي کې پګوړا (بدهـ مندر) دی. او تر ۷۵ زره زیات مذهبي خیر غوښتونکي (فقیران) دي. د بدهـ و بتانو ته سجده کول، د مذهبي عالمانو عزت، بېل بېل ارواح خبیثه باندې یقین لرل، د دوی مخ ته د مذهب یو جز ګرځېدلی دی. یو معمولي کلیوال د یوې ونې مېوه تر هغه وخته نه شي خوړلای، یا د یوه پټي ریبل نه شي تر سره کېدلای تر څو چې یې نټ (بازیګر، شعبده باز) ته قرباني نه وي کړې. کوم چې د ده په خیال په دې ونې یا په دې ځای قابض دی. بدهـ مذهب هلته او س داسې مات ګوډ خور شوی دی چې ګوتم دا ښودلي دي چې هر سړی د خپل نېک اعمالو په وجه یو "دیو" یا "وړوکی دیوتا" جوړېدای شي او د بد اعمالو په سوب یو "یک" یا "پریت" کېدای شي او دا دیوتا یا پریت د یوې لویې ارواح ما تحت دي کوم ته چې "نټ" ویل کېږي. د دې ټېو شمېر ۳۸ دی. په دوی کې چې کوم یو تر ټولو لوی دی د هغه نوم "بهګ من" دی. نو په دې وجه د دې ټېو د خوشحالۍ د پاره د ځناورو قربانۍ کېږي او شراب څښل کېږي، کوم چې د ګوتم د قانون بالکل خلاف دي. هغوی د خپلو اخترونو پر موقع ښه خوشحالیانې کوي، اتڼونه کوي، سندرې وایي او خیراتونه کوي. هغوی ګلان، د ګلونو هار او نور د نذر ځیزونه د ځان سره اخلي او بدهـ مندر ته ځي. هلته په ګوډو شي او د بدهـ ښودلي الفاظ لولي. "انیک" "دکهـ" "اناتهـ" (ټول فاني دي) ټول د خوسائي نه خالي او ټول غیر حقیقي دي. د خیرورکولو (منت ورکولو) وروسته ټوله شپه په اتڼ او تندارتون (تهیټر، سینما) کې تېروي. د غه تنداري هم د غه مندر په دالان کې کېږي او څوک د دولت څښتن (رئیس) د دې خرڅ پر ځان اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اخترونو ماسوا د خوشحالۍ یوه بله خاص موقع، د یوه مذهبي راهب د مرګ ورځ وي. د چندې لړ لیک خلاص شي او یو غټ رقم جمع کړل شي. د چتا (د سوځولو ځای) شا وخوا یو عمارت جوړ کړل شي. ډېري نخښې ولګول شي او قسما قسم رنګین بیرو غونه ولګول شي. لوبې تماشې او اتڼونه کېږي. په منځ کې مړی په شاتو (شهدو) او پر طلا (زربلخ) کې ونغښتل شي. چې کله یې د سوځلو ورځ راشي نو یې په یوه داسې غونډۍ کښېږدي چې بیا یې په یوه رسۍ وتړي. دوې ډلې جوړې شي او د دواړو تر منځ رسه کشي پیل شي. کوم ځوک چې دا رسه کشي وګټي هغه د ټولو اخراجاتو ذمه واره شي.

حقیقت خو دا دی چې دا خلک ځان ته بدھ وایي، لاکن په دوی کې اکثره پر خدای او روح یقین لري او پر ته له نروانه د یوه جنت منونکي دي. چېري چې صالح او ښهٔ خلک ولاړ شي او د دیوتا ګانو سره ښهٔ په خوشحالۍ ژوند تېروي. عیسائي مشین ښهٔ په قوت سره خپل کار ته دوام بخښلی دی، او تر اوسه تقریباً په سوا کروړ اولس کې یې په مشکل سره یو برخې عیسائي مذهب خپل کړی دی. لاکن د دې ډېر امید کېږي چې آخرالذکر د مذهب فروغ (خوربدنه) به مخې ته راشي.

(**نوټ:** باید دا یاد وساتو چې دا لیک په ۱۹۴۲ کې لیکل شوی دی)

تبت:

په دې هېواد کې بدھ مذهب څه خو د اشوک مبلغینو خور کړو او څه د کنشکا په دور کې. لاکن حقیقت دا دی چې دلته د دې مذهب خوربدنه باقاعده په اوومه صدۍ عیسوي کې وشوه، چې هلته د هغهٔ ځای باچا دوه ودونه وکړل. یوه چینایي او یوه نیپالۍ شهزادګۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه. او دا دواړې د بدهـ مذهب منونکي وختلې. د دې شهزادګیانو په وجه د بدهـ مذهب خورېدنه په تبت کې په دومره تېزه وشوه چې د سلو کالو وروسته د دې ځای راجا باقاعده خلک هندوستان ته ولېږل او بهکشو یې راوغوښتل، او دا بدهـ مذهب دې هېواد ته راورسېدو. دلته یې هغه وخت د دې مذهب منونکي او هغوی یې د ځان کولو په هکله ډېري انساني قرباني ښه په زوره وي، هلته د اولس په خیال په غونډیانو کې ګام پر ګام ارواح خبیثه خپل استوګنځایونه جوړ کړي وو. او یو کار هم د دوی د خوشحاله کولو پرته نهٔ شو کېدلای. نو په دې توګه مذهبي پیشواؤ د دې موقع نه ګټه ترلاسه کړه او بدهـ مذهب ته یې یوه مخصوصه جامه ورپه غاړه کړه. د دې خلکو عقیدې اوس دا دي.

د ګوتم نه علاوه نور بدهـ هم شته. لاکن په هغو کې مخصوصه پنځه دي. ګوتم د دوی درېیم پېښ رو او راتلونکی "مهتریه (متر) بدهـ" (رحمتي بدهـ) او په دوی کې د هر یوه بدهـ درې څهرې وي. دوه اسماني او یو ځمکنی. اسماني بدهـ خو دهیاني بدها او بدهستو بلل کېږي او ځمکنی صرف بدهـ بلل کېږي. په دې توګه د موجوده کلپ د پاره د پنځلسو بدهیانو لړلیک وشو چې په اصل کې پنځه دي.

دهیاني فکري بدهـ، بدهستو (د فکري بدهیانو دویمه څهره) او منشي (انساني) بدهـ.

دهياني	بدهستو	منشي
دروچن	سمانت بهدر	کرکوچند
اکشوهيه	وجرپاني	کنګ مني
رتن تهمبو	رتن پاني	کيسيپ
رپتابهـ	پدم پاني يا اولوکشيور	ګوتم
اموګ سدهـ	وسوپاني	متربدهـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغـه اولـو کشـیور چـي د ګـوتم پـه شـکل کـي راغلـی ؤ د "دلائـي لامـا" یـا تبـت د صـدر مـذهب بنـه بـه خپلـوي. دلائـي لامـا څـه معمــولي انســان نــهٔ دی بلکــې د هغــه درجــه د "ادي بدهــیـا د خدای"وروستو ده.

دې نـه عـلاوه تبتـي بدهـیـو ازلـي یـو ابـدي یـو نـور مجسـم یـو قـادر مطلـق یـو د عقـل کـل، یـو د بخـت کامـل، یقـین هـم لـري او پـه دوی کـي و هـریـوه تـه بیـل بیـل خدای ویـل کېـږي. بیـا نـو دلتـه "دیویـاني" هـم دي کومـو تـه چـي "نـار" ویـل کېـږي. یـوه نـاره خـو د کشـیور کورودانـه ده او دې د هغــو دواړو شــهزادګیانو بنــه خپلــه کــړې وه کــومي چــي تــر ټولو له مخه بدهه باچا د تبت نه را وادهٔ کړي وې.

یــوه دویمــه نــاره ډېــره بــد رنګې څهـره لـري. د دې درې شـکلونه او اتـهٔ لاسـونه دي. پـه دې کـي د یـوې څهـره بالکـل د سـور (خنځیــر) غونـــدي ده. د منګولیـــانو دا یقــین دی چــي دا د "زار روس" په شکل کي هم په دوی کي د یوې زېږېدنه شوې ده.

دې نـه عـلاوه څـه پریـت (پېـري) هـم شـته چـي تـر ډېـره حـده بـد رنګي او وېرونکـي شـکلونه لـري. پـه دې وجـه د دوی مـاتحتین د شـیطانانو نــه وېرېــږي. د دې پریتونـو هـم د دوی پـه شـکل کـي ښځي دي او دا ټول تر ډېره حده وېرونکي او ظالمان دي.

بیــا د دنیـا پــه څلــورو کونجونــو څلــور عنفریــت باچاهــان دي، او دوی هـم خوشـحاله کـول ضـروري دی. هـیڅ یـو کـار پرتـه لـه دې باچاهـانو د خوشـحاله کولـو چېـري چـي وي نـهٔ تـر سـره کېـږي. بیـا د جهـنم ملـک "یـم" هـم شـته. د چـا زېرنګرانـي چـي اتـهٔ اورونـه او اتـهٔ زمهریــري(یخ، ســوړ) دوزخونـــه دي. د یـــم د کـــورو ادني نـــوم "لهـامو" دی. دا دواړه خوشـحاله کـول تـر ډېـره حـده ضـروري دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ماتحت یا په زرګونو په بېلا بېلو جنسونو کې د پېان او پریت دي، او د هر یوه خوا بدي کولو باندي مصیبتونه زیاتېږي.

د ټولو په آخر کې په سلګونو بودهي پیران دي او په دوی کې د هر یوه بت (مجسمه) ایښودل او د دوی عبادت کول د ثواب کار دی. د مذهبي خلکو بېل اقسامونه دي. د ټولو نه لوړه درجه د "لاما" ده. دا په دوه قسمه دي. یو زېړي خولۍ او دویم سرې خولۍ والا دي. د زېړو خولیو والا واده نهٔ شي کولای، سرې خولۍ والا واده کولای شي. دې نه علاوه د راهبانو بې شمېره تعداد وي. دوی خپل وجود په ډېرو سختیو او مصیبتو برداشت کولو باندي اموخته کړي. یو اځي د واوري په دروکې، په ځاهانو کې پراته وي. خوراک، څښاک، جامې او هر څیز نه بې پرواه وي.

دلائي لاما:

د دلائي لاما د مرګ نه نهه میاشتي وروستو څومره چي معشومان زېږي په دوی کې نوی دلائي لاما منتخب کېږي. د انتخاب طریقه یې ډېره دلچسپه ده. ټول معشومان په یو ځای کې جمع کړل شي، د مړي دلائي لاما مختلف څیزونه یو ځای کړل شي او په دې کې نور ډېر څیزونه ګډ کړل شي. کوم معشوم چي د دلائي لاما څیزونه خوښ کړي او نور شامل کړل شوي څیزونه نهٔ کړي خوښ، هغهٔ دلائي لاما ګڼل کېږي یا منل کېږي. فکر دا کېږي چي هر څوک خپل څیز خوښوي یا مینه ورسره لري، په دې توګه په دې معشومانو کې د کوم په صورت کې چي دلائي لاما دویم جنم اخستی وي، خپل څیزونه پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دلائـي لاما وروسته "لامه اعظم تش لمپو " وي. او د دهٔ ماتحت بیا ډېر لامه اعظم او یوه "راهبه اعظمه" وي. بیا د دوی ماتحت ډېر لاما او راهبات وي. نو په دې وجه په تبت کې د لاماؤ ډېر کثرت دی. او په دې غرهٔ ایزه سیمه کې تر دري زره زیات صومعې (عبادت خانې) دي.

د دې لاماؤ او مذهبي پیشواؤ پر اولس ډېر زیات اثر رسوخ دی. هغوی د دې مذهبي خلګو هر کار په اخلاص بلکې د مریّانو په شان تر سره کوي. د دې اثر وجه یوه خو دا ده چې د دې بدهي تعلیماتو او د پیشواؤ د نفس کشئ سِکه د دوی پر زړو پرته ده. بل دوی دا ګڼي چې لاما د دوی او د ارواح خبیثه تر منځ د یو دېوال حېثیت لري. که دی د دوی حفاظت ونهٔ کړي نو پریت به دوی ژوندي پرې نږدي.

چین :

ویل کېږي چې بدهـ مذهب په دویمه صدۍ ق،م کې چین ته ورسېدی. لاکن په تاریخي اعتبار په وړومبۍ صدۍ ق،م کې هیڅ یو درک نهٔ معلومېږي. په دې صدۍ کې شهنشاه چین "مینګسائي" یو خوب اولیدو، د کوم په موجب دهٔ په خپل سلطنت کې د هندوستان نه د دې مذهب مبلغین راوغوښتل. لاکن د شهنشاه د هڅو باوجود د دې بودهي مذهب تر دروسوو کالو پوري هیڅ خاص اثر نهٔ کړو قائم. د دې وجه دا وه چې په چین کې دوه فلسفیانه مذاهب موجود وو، د کوم په وجه هلته یو نوي او نابلده مذهب زر پښې نهٔ شوې ټینګولای.

لومړی مذهب "تاوي " دی او دویم مذهب " کنفوشي ". تاوي مذهب د کوډو او جادو په وجه او کنفوشي د اخلاقیاتو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

درس په وجه د بدهـ مذهب په نسبت په اولس کي کم کشش نهٔ درلود. بیا هم بدهـ مذهب ورو ورو خور شو. لا اوس هم د دې حالت داسي دی چي یوه چیني ته هم خالص نهٔ شو ویلای. چینایان چي په هر مذهب کي خپل د خوښې نکات رابېلوي، هم دغسي دوی بدهـ مذهب د خپلو لو سره سم د څه نه څه جوړ کړو.

په دریمه صدۍ عیسوي کي د دې مذهب څه لږ اشاعت وشو او په څلورمه صدۍ عیسوي کي چي کله "شي هو" شهنشاه شو نو چینایانو هم بدهـ جوړېدل پېل کړو.

دې نه وروستو په چین کي چي کله د دې مذهب په هکله د خلکو دلچسپي پیدا شوه نو فاهیان (پنځمه صدۍ) هوان سانګ (شپږمه صدۍ) او آئي تشنګ (اوومه صدۍ) کي چي کله هندوستان ته راغلل نو د دې ځای نه یې د بدهـ مذهب ډېر کتابونه د ځانه سره یوړل. دا څومره کتابونه چي دي هغه د فاهیان په نقطه نظر لیکل شوي دي. په دې توګه د چین بدهیان د شمالي هند بدهیانو مقلدین (اقتدا کونکي) دي.

د چین او د تبت د بدهیانو تر منځ فرق

لاکن په سیمه ایزه کچه په دوی او د تبت په بدهیانو کي تر ډېره حده فرق دی. هغه غټي غټي خبري داسي بیانېدلای شي.

(۱) په چین کي د تبت نه کم دیویاني او دیوتاګان دي. ګوا د تبت د خلکو غوندي هم دلته بدهـ، بدهستو، پیر او عفریتي (پېریاني) دیوتاګان شته.

(۲) په چین کي راتلونکي بدهـ یعني رحمتي بدهـ د یو معمولي دیوتا حېثیت لري او د هغه څهره همېشه د یوه مسکي پنډ سړي غوندي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مذهبي خلګ په خاصه توګه یا بهکشو او لاما ډېر ذلیل بولي او د دوی هیڅوک عزت نهٔ کوي. د دوی اخلاق هم صحیح نهٔ دی. حالانکې د خپل اثرو رسوخ د پاره هغوی ډول ډول په خپل وجود باندې سختی تېروي. تر دا آنده چې پر خپل خریلي سر سرهٔ سکروټه کښېږدي او دعا غواړي. ګوتي او لاسونه په سرو سکروټو کې ووهي او په سوځولو یې تک تور واړوي. د دوی څه د نفرت یوه وجه دا ده چې چینایان خانداني ژوند تېرول خوښوي او دوی د هغه مخالف دي.

(۴) په دیویانو کې چینایان په خاصه توګه د رحم دیوي "کونین" ډېره خوښوي او دهغوی و عکسونو او بتانو ته په ډېر احترام او میني سره عبادت کوي.

جاپان:

په دې هېواد کې بدهـ مذهب د کوریا نه په کال **۵۵۲** عیسوي کې راغی. خپله په کوریا کې دا مذهب په څلورمي صدۍ عیسوي کې راغلی ؤ. هغه وخت په جاپان کې دوه مذاهبه خورو وو. یو "شنتو" مذهب او دویم "کنفوشي". کنفوشي خو هغه د چین د اخلاقو ترجمان مذهب دی، لاکن شنتو مذهب خاندان د بزرګانو، مشرانو، ارواح او مناظره فطرت د قدرت په عبادت پوري اړه لري. د دې سره سره هغه د دې تعلیم هم ورکوي چې "سیکا دو" یعني د جاپان شهنشاه یو معمولي انسان نهٔ ؤ. بلکې هغه د لمر د دیوي زوی ؤ او د هغه په شان کې الوهیت (خدایي، معبودیت) څرګندېږي. دغه وجه ده چې شنتو مذهب له وخته د جاپان دولتي مذهب او سېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــو چــي کلــه بدهــ مــذهب جاپــان تــه ورســېدو نــو هغــه د دوارو مـذاهبو سـره لاره يـوړه. تـر دا آنـده چـي د بدهـ مـذهب جاپـاني مشـر شهنشـاه " شوتوکوئيشـي " دغـه قـول ډېـر مشـهور دی چـي " شنتو،کنفوشـي او بدهـ مـذهب " د يـوې ونـي درې ښـاخه دي". نـو د دې باچـا زيـر اثـر شـاهان جاپـان د دې مـذهب مشـرتابه يـې پـر ځـان واخسـته. نـو بـالاخره پـه اتمـي صـدۍ عيسـوي کـي د شنتو "ديوتـا بدهـستو" ومنـل شـو او شـاه جاپـان د دلائـي لامـا پيـام رسـونکی ومنل شو.

دا صـورتحال تـر دوولسـمي صـدۍ پـوري ؤ. لاکـن کلـه چـي د عيسـائيت اثـرات پـه زياتېـدو شـول نـو بدهـ مـذهب يـوه بلـه ځغـه پـه غـاړه کـړه. پـه دې کـي د "هـونن" د تبليـغ (۱۲۱۲،۱۱۲۳) عيسـوي نـه " جـوډو[132] نـومي يـوه نـوې فرقـه جـوړه شـوه. دې فرقـې د روح وجـود تسـليم کـړو او د خلاصـون د پـاره يـې پـر " اميـدا " بانـدي د عقيـدې وويلـو. د دوی پـه نـزد لکهنوکلونـو مـخ کـي "اميـدا " پـه انسـاني بڼـه زېږېـدلی ؤ او دنيـا تـه يـې د خلاصـون لاره ښـودله. دا خلـګ " اميـدا [133] ازلـي او ابـدي ګڼـي او وايـي چـي مـوږ چـي پـه کـي اوسـو، حرکـت کـوو او پـه وجـود کـي راځـو، دی. څـه مـوده وروسـته پـه جـوډو کـي هـم لـږ تغيـر پيـدا شـو او د دې نـوم "جوډوشن [134] شو.

دويمـه بدهـ فرقـه د " زن [135] پـه نامـه سـره نـومېږي. دا د جاپانيـانو ډېـر پـه زړه پـوري مـذهب دی. پـر وجـود د سختيو تېرولـو

[132] JODO
[133] AMIDA
[134] JODOSHIM
[135] ZAM

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جوړولـو قائـل دي او غـور او فکـر (ګیـان، دهیـان) تـه تـرجیح ورکـوي. دې فرقــې په جاپـان کـي لـوی لـوی مفکـرین او عملـي خلګ زېږولي دي.

دریېمـه فرقـه " نیچـرن "[136] ده. دوی په دې خبـره زور کـوي چـي د هـر امـر د فېصلـې د پـاره بایـد چـي "سـوترو" ولوسـتل شـي کـوم چـي ګـوتم پربښـی ؤ او د مفسـرینو او علمـاؤ پـر رایـو چـي یقیـن ونـهٔ کـړئ. د دې فرقـې پـه وجـه پـه ټولنـه کـي مزمـوم رسـومات ورک شول، ولي چي خلګو د بدهـ مذهب کتابونه لوستل پیل کړو.

بهرحـال پـه جاپـان کـي د بدهـ مـذهب ارتقـائي سـفر نـه دا څرګندېږي چي بدهـ مت کله چي هم په یو غیر هېواد یا مذهب کي دا خـل شـوی دی نـو د هغـه هېـواد ډېـري خبـري پـه کـي شـاملي شـوي دي او ډېري داسي خبري کـومي چـي هېـواد والـو د طبیعـت خلافـي دي، پرېښي دي.

پــه جاپــان کــي د نــورو هېــوادو پــه شــان بدهــ مــذهب د رسـېدو سـره د روح قائـل شـو. دیوتاګـان او دیویـاني یـو ازلـي او ابـدي ذات منـونکي شـو او د کـرم (کرمـا) جګـړې یـې هېـري کـړې. د جاپـان ظـاهري مـذهب د چـین و مـذهب تـه ډېـر ورتـه دی. البتـه دلتـه دیوتاګـان، اسـماني خـدایان ګڼـل شـوي. دا خـالق هـم دي، ازلـي هـم ابـدي هـم او قـادر مطلـق هـم. د دوی نومونـه " دینـي جـي او امیـدا " دي. پـه بدهسـتو کـي کونـو (چینـي کـونین) ډېـره پـه زړهٔ پـوري ده او هغــه د امیــدا ســره پــه جنــت کــي ملکــه ده او د دوی د اجازت نه بغیر هیڅوک هلته نهٔ شي داخلېدای.

[136] NICHLREN

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي نـه عـلاوه نـوري ډيري ديويـاني او ديوتـا ګـان شـته چـي پـر هغـو بانـدي د دوی يقـين دی. هغـه پـه دي چـي جاپـاني بدهـ مـذهب د ډيـرو ديويـانو او ديوتاګـانو منـونکي او د هغـوی عبـادت کـونکي دي. لاکـن د دي خبـرو بـاوجود د بدهـ مـذهب د راهبـانو پـر اولـس بانـدي هـيڅ خـاص اثـر نشـته او دوی تـه د جنتـر او منتـر والاؤ ماسـوا خلګ په بله سترګه نۀ ګوري.

نيپال:

پـه نيپـال کـي چي کـوم بدهـ مـذب دی پـر هغـه بانـدي د تبتـي بدهـ مـت اثـرات پراتـه دي. هغـوی هـم د سـيمه ايـزه ديـوي او ديوتاګـانو منـونکي دي. لاکـن سـره لـه دي چـي د نيپـالي خـدای منـونکي هـم دي او ګـوتم انسـان بلـي. ښـاغلي هـوګن چـي د هغـه ځـای د بـدهيانو احـوال بيـان کـړی دی او د خپـل يـو بدهـ ملګـري ځـواب يـي داسـي بيـان کـړی دی چـي د دۀ پـه سـوال کولـو يـي و دۀ تـه ورکړی دی.

بدهـ څـوک دی؟ هغـه خـدای دی، خـالق دی، نبـي دی کـه پير دی؟ هغه د اسمان نه پيدا شو که د ښځي د نس نه؟

ځـواب دا راکـړل شـو. پـه سنسـکرت کـي د بدهـ معنـا د عقـل منـد ده، يـا هغـه چـي د هغـۀ معلومـات د عقـل نـه کېـدای شـي، او دا د خـدای د نومونـو نـه يـو دی، د کـوم پـه وجـه چـي مـوږ و هغـه تـه اوهـي بدهـ هـم وايـو چـي هغـه مخلـوق نـۀ بلکـې خـالق دی. سـاکيه بدهـ (ګـوتم بدهـ) دنيـاوي دی او انسـان دی. د حقيقـي بدهـ پـه عبـادت کولـو هغـۀ ډيـر لـوړ مقـام تـه ورسـېدی او هغـۀ نـروان تـر لاسـه کړو. موږ په دي هغۀ ته بدهـ وايو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچین، آوا، فارموسا وغیره:

کوچین، آوا، فارموسه، جاوا او په سماترا کې بدهـ مذهب په څلورمې، پنځمې او په وروستیو صدیو کې د چین په مرسته خور شو. منګولیا او سائیبیریا ته هم له دې ځای لاړو. په دې ځایونو کې د دې مذهب منونکي بې شمېره دي. دې نه مخ کې دا مذهب په کابل یا سقند، بلخ و بخاره کې خور شوی ؤ. د دې مقاماتو د حالاتو په هکله قاهین، هوان سانګ او د سنګ یان په بیاناتو کې موندل کېدای شي. سنګ یان دا بیان کړی دی چې په هغه دور کې د "ختن باچا" ګوا د بدهـ مذهب منونکی نهٔ ؤ. بیا هم د دهٔ په هېواد کې زیات شمېر د بدهـ مذهب د پیروکارانو وو او د هندوستان نه به مبلغین تلل راتلل[137]. بلخ بدهـ ؤ، لاکن په کافرستان کې یو تاتاري د دې مذهب سخت دښمن ؤ او چېري چې به یې د دې مذهب پیروکاران لیدل، وژل به یې.

هوان سانګ لیکلي دي چې په افغانستان کې "کپا" نومي یو بودهي باچا باچهي کوله. لاکن صومعې په زیاته

[137] د مردم شماری تازه اندازې مطابق دا وخت درې نیم کروړه هنیان بدهـ په لنکا، برما، سیام، انام وغیره کي دي. او جاوا، سماترا، بهوټان، سکم، تبت، چین، نیپال منګولیا او جاپان وغیره کي تقریباً پنځوس کروړه ماهنیان بدهـ مذهب پیروکاران به وي. په دې توګه په ټول نړۍ کي د دې مذهب منونکو تعداد تقریباً څلور پنځوسه ۵۴ کروړه دی.

(نوټ) باید دا یاد وساتو چي دا کتاب وړومبي ځل په ۱۹۴۲ عیسوي کال کي لیکل شوی ؤ. اوسنی تحقیق په نړۍ کي د بودهیانو دا شمېر ښیي.

Buddhism is a religion practiced by an estimated **488 million** in the world, **495 million**, or 535 million people as of the 2010s, representing 9% to 10% of the world's total population. China is the country with the largest population of Buddhists, approximately 244 million or 18.2% of its total population.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه شاړي وې. پـه کنـدهار کـي هـم متهونـه خـالي وو. پـه پيښـور کـي د کنشـک جـوړ کـړی متهـ پـه زم زمـه ؤ. لاکـن پـه عامـه توګـه خلـګ د ماهنيـان فرقـې منـونکي وو. البتـه پـه کشـمير کـي د بدهـ مـذهب خـورا زور ؤ. هلتـه پنځـه سـوه صـومعې او پنځـه زره راهبـان وو. پـه سندهـ کـي خلـګ د هنيـان فرقـې منـونکي وو. پـه موجـوده دور کـي ماسـوا د کشـمير بعضـي ختـيځ برخـوکي، د دې مـذهب منـونکي پـه دې سـيمه کـي نشـته. د دوی ځـای اسـلام ونيـو، لاکـن پـه دې مسـلمانانو کـي د اسـلافو د اثراتـو پـه وجـه تـر ډېـره حـده توهم پرستی ځای نيولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۱

ضمیمه جات (ترخځي)

چرخ حیات (د ژوند پیّه)

مـوږ د دې لـه مخـه لیکلـي دي چـې څرنګـه صـلیب(✝) د عیسـائیانو، سوا سـتکا(卐) د آریـاؤ او هـلال(☪) د مسـلمانانو نخښـه ده، هـم دغـه رنګـه چـرخ حیـات (د ژونـد پیّـه) د بـدهیانو نخښـه ده. دا هـم مـوږ وښـودل چـې دا نښـان څنګـه پـه وجـود کـې راغـی او پـه پیـل کـې د دې څـهٔ معنـا وه. وروسـته بیـا بـدهیانو دې پیّې تـه د مجسـمې (بـت) شـکل ورکـړو، ګـول پیّـه یـې جـوړه کـړه او پـه هغـه کـې یـې بیـل بیـل شـکلونه جـوړ کـړل. دا سـې د رې رنګـه بـېلا بیـل چرخونـه تـر لاسـه شـوي دي. یـوه د "اجنتـا" پـه سـمڅې (غـار)کې، یـوه پـه "تبـت" کـې او یـوه پـه "جاپـان" کـې. ډاکټـر واډل دا ثابتـه کـړې دي چـې پـه دې چرخونـو کـې د بدهــد تعلیمـاتو دوولـس عکسـونه ظـاهر کـړل شـوي دي، او هغـه پـه دې ذیـل طریقـه دا بیان کړي دي.

(۱) اودهیان (جهل)

د اجنتـا پـه عکسـو کـې یـې جهـل دا سـې ښـکاره کـړی دی چـې د یـو وړونـد اوښ پـه پـزه کـې جلـب پـروت دی چـې یـو سـاروان نیـولی دی. پـه تبتـي عکـس کـې یـو وړونـد د لاري پوښـتنه کـوي روان دی. پـه جاپاني عکس کې د انسان پرته د یو "دیو" عکس دی.

(۲) سنکهارا (قوت او رجحان)

دا خیـال د اجنتـا پـه سـمڅې کـې کمهـار (کـولال) د دهٔ چـاک (سـپینه خـاوره) او جـوړ شـوي څیزونـه ښـکاره کـړي دي. پـه تبتـي عکـس کـې صـرف شـکل او چـاک او لوشـي ښـکاره کـړل شـوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. کــولال نشــته. پــه جاپــاني عکــس کــي کــولال او لوشــي دواړه غائب دي، صرف چاک يې ښکاره کړی دی.

(۳) ونانا (هوش، سود)

د اجنتــا او جاپــان پــه عکســو کــي يــې صــرف يــوه بيــزو (شــادي) ښـکاره کـړې ده. لاکـن پـه تبتـي عکـس کـي يـې بيـزو پـه يـوه ونـه خېـږي ښـکاره کـړې ده. د هغـه ځـای لامـا دا عقيـده لـري چـي پـه لــومړي ســر کــي د انســان عقــل د بيــزو وي، او بيــا پــه کــراره کــراره پــه علم و تجربې سره ترقي کوي.

(۴) روپ (مادي خصوصيات و صفات)

پــه اجنتــا کــي يــې دوه عکســونه ښــکاره کــړي دي، د کــوم مطلـب چـي نـۀ واضـح کېـږي. پـه تبتـي عکـس کـي يـوه کشـتۍ لـه دريابـه اوړي ښـکاره کېـږي. پـه جاپـاني عکـس کـي پـه کشـتۍ کـي يې سړی هم ښکاره کړی دی.

(۵) کل آئتا (شپږ ولايتونه يا حواسه)

يعنـي حـواس خمسـه او شـپږ طاقـت ذهنـي چـي "مـن" ورتـه ويـل کېـږي. د اجنتـا پـه عکـس کـي يـې يـوه انسـاني څهـره ښـکاره کـړې ده کومــه چــي پــه نقــاب کــي پټــه ده. د دې نقــاب شــاته يــې ســترګي، غوږونــه، زيــورات پــه واضــح توګــه ښــکاره کــړي دي. او پــر تنــدي يــې يـو سـوری د سـترګي پـه څېـر ښـکاره کـړی دی. پـه جاپـاني عکـس کـي يـې صـرف يـو انسـان ښـکاره کـړی دی او پـه تبتـي عکـس کـي يـې يـو داسي کور ښکاره کړی دی چي شپږ طاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) پهیاسو (اتصال)

د اجنتـا پـه عکس کـي دا شـکل سـره راغونـډ شـوی دی. پـه جاپـاني او تبتـي عکسـو کـي يـې يـو داسـي سـړی ناسـت ښـکاره کـړی دی د کوم په سترګه کي چي غشی لګېدلی دی.

(۷) دوانا (احساسات)

د اجنتـا پـه عکـس کـي دا شـکل خـراب شـوی دی. پـه تبتـي او جاپـاني عکسـو کـي عاشـق او معشـوق غـاړه پـه غـاړه ښـکاره کـړل شوي دي.

(۸) ترشنا (تشنګي، تږی والی)

يو سړی او به څښني ښکاره کړی دی

(۹) اپا دهنا (ګرفت)

پـه اجنتـا او جاپـاني عکسـو کـي شـکلونه خـراب شـوي دي. په تبتي عکس کي يو سړی ګل شُوکوي ښکاره کړی دی.

(۱۰) بهاؤنا (ميلان يا رجحان)

پـه اجنتـا او جاپـاني عکسـو کـي دا ځايونـه خـراب شـوي دي. په تبتي عکس کي يوه حمل داره ښځه يې ښکاره کړې ده.

(۱۱) جاتي (زوکړه، پيدائش)

د مور او معشوم (زچه او بچه) عکسونه دي.

(۱۲) مرت (مرګ)

پـه دې کـي د سـپين ږيـري تـوب، کمزورتيـا او مـرګ عکسونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۲

د سور (خنځیر) غوښه یا کمبهي

په بودهي کتاب کې آخري خوراک چې ګوتم خوړلی ؤ (د چندسنار په کور کښې) هغه وریځې او یوه ترکاري وه چې "سکرمردو " بلل کېده. لوېديځ مؤرخينو د سکرمردو ژباړه د خنځير د غوښې کړې ده، لهذا په دې توګه د رائس ډېوډس غوندې محقق هم آخري خوراک د غه ښودلی دی. لاکن د جديد تحقيق نه دا ثرګنده شوه چې د " سکرمردو " معنا د "هغه خوراک ده چې خنځير يې خوري".

په مهابدهي جنرل ۱۹۰۱ کې د دې لفظ تحقيق شوی دی او دا يې ويلي دي چې په بهار کې کمبهي يا کهنبه ته " سکرمردو " ويل کېږي. د دې نور نومونه ګورجيا، کرستها او بلې لوتېن دی.

ښاغلي ستهراس، پروفېسر ميونس او سوبهدرا بهکشو د دې دغه معنا اخستې ده. شميم هم دغه ليکلې ده. لاکن اميراحمد علوي صاحب د دې لفظ ژباړه په شکرقندي (لبلبو) سره کړې ده چې بظاهر صحيح نهٔ ده. دا سې ثرګندېږي چې کمبهي کوم چې د موتها د جرړي غوندې دی، خنځير ډېر خوښوي او دا په ډېر شوق سره خوري. په لرغوني زمانه کې کېدا ی شي چې انسانانو هم دا پخوو او خوړو. نو په دې توګه چندا هم خپل پيرو يا ګرو (استاد) د پاره دا خوښ کړی وي، او ورتيار کړی يې وي. کله چې ګوتم دا وڅکو نو هغه محسوس کړو چې په دې کې يو زهرجن څيز يا جرړه ګډه شوې ده. دهٔ نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهکشـوان د دې د خوړلـو نـه منـع کـړو او ټـول د پـګ (پتیلـه) يـې پـه ځمکه کي خښ کړو.

دا بحـث فضـول او بـې فائـدې دی چـي ګـوتم د خنځیـر غوښـه خوړلـه او کـه نـهٔ. پـه دې چـي د دې نـه د دې لفـظ صـحیح مفهـوم نـهٔ معلـومېږي او پـه واقعـاتو کـي د ژبـاړي بایـد خیـال وساتل شي نهٔ چي هغه د اعتقاداتو سره اړه لري که نهٔ؟

د ګـوتم پـه هکلـه چـي هغـه د خنځیـر غوښـه یـا د هغـه رنګـه بلـه غوښـه خوړلـه صـحیح دی کـه نـهٔ. پـه دې توګـه ګـوتم بـه همېشـه ویـل چـي د خیـر پـه کچکـول کـي چـي و بهکشـو تـه د خـوراک هـر څیـز واچـول شـي بایـد بهکشـو هغـه وخـوري. ظـاهره ده چـي بهکشـوان بـه کـور پـه کـور د خیـر غوښـتني د پـاره ګرځېـدل. د چنـډال او د شـودر پـه دروازه بـه غوښـه هـم وراچـول کېـده، او دا رنګـه ګـوتم او د هغـه پلویـانو بـه غوښـه هـم خوړلـه. پـه دې توګـه د دیـودت دا اصـرار چـي پـه پلویـانو دي د غوښـه خوړلـو بنـدیځ ولګېـږي، نـو ګـوتم صـفا انکـار وکـړو او وې ویـل چـي بهکشـو تـه چـي څـه پـه کچکـول کـي ور اچـول کېـږي هغـهٔ دي خـوري. کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي خـوړل کېږي او چېري چي دی خیر غواړي.

بهرحـال دا خبـره اوس صـحیح ده چـي هغـهٔ خـوراک چـي ګـوتم خـوړلی ؤ هغـه د خنځیـر غوښـه نـهٔ، بلکـي هغـه د کمبهـي جـرړي وې، کـوم چـي د لانـدي (ټیـټ) ذات خلګـو پـه هغـه وخـت کـي د ترکاري په طور خوړلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۳

د بدهـ د زوکړي ځای (لمبیني باغ)

په ۱۰۹۶ کال کي ډاکټر فوهرر په نیپال استیټ کي د ننه د رامندیي په سیمه کي د ډبري یو مینار په ځمکه کي ننوتی موندلی ؤ. په دې ډبره د اشوک شاه مګدهـ یوه کتبه وه چي د هغې نه ښکاره کېدله چي هغه د خپل تخت نشیني نه شل کاله وروسته هلته راغلی ؤ او د آس په شکل یوه تمبه (ستون) یې هلته نصب کړی ؤ. په یوه برج یې هلته ولیکل چي "دلته بدهـ زوکړی ؤ." دا استوپه، آس او تمبه د برېښنا د ټکي نه غورځېدلي وو. آس خو نهٔ شو پیدا لاکن تمبه نزدې په یوه مندر کي پرته تر لاسه شوه. دلته یو صندوق هم وموندل شو چي په کي ګلدان، زیورات او جواهرات تر لاسه شول او د هغې نه دا هم څرګنده شوه چي هم دغه ځای د ګوتم د زوکړي ځای دی.

غرض د هر اړخ نه دا ثابتېږي چي هم دغه هغه ځای دی چي ګوتم د مور د نس نه دې دنیا ته راغی. د دې ځای د څرګندېدو نه دا ځای د بدهي خلکو د پاره د یو زیارت حېثیت وموندی. ښاغلي شیو نرائن شمیم تر دې ځای د رسېدو بیان داسي کړی دی.

"دې ځي ته د نیپال دربار د اجازت نه تلی شې. له دربار نه د څه مدد غوښتلو هم ضرورت کېدی شي. اتهٔ ساعته د ډولۍ د "اسکا بازار" نه تر سرحد پوري رسېدی شې. دې نه مخ کي خوړ ونه (شېلې) راځي. د فیل په ذریعه به دې نه پر یوتل وي. بیا به ځنګل راځي. هلته د ځنګلي بوټو په منځ کي دا تمبه موندل شوې ده. څو ګزه مخ ته تللو وروسته د هغهٔ تالاب نخښي هم ښکاره دي چي د ګوتم مور غسل پرې کړی ؤ او کوم خوړ (شېله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د "تيل دريا" په نوم په بدهستو کي ليکل شوې دی او س هم د هغې نوم دغه دی.

شري مهاراج بهادر نيپال په دې مقام د مسافرو او سېلانيانو د پاره يوه آرام ګاه هم جوړه کړې ده. موندل شوې تمبې باندې يوه ډبره د حفاظت د پاره ايښو دل شوې ده، لاکن تمبه او برج يې په خپل اصل حالت کي نه دي ايښي کوم چي به ښه موزو وه".

نيپال استېټ د بدهيانو د پاره نوري اسانتياوي جوړي کړي دي، او چين، تبت، جاپان او د هندوستان نه خلګ د دې ځای د زيارت د پاره رائي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۴

دمړني ځای (کسي نګر ضلع ګور کهپور)

د ښاغلي شیونرائن شمیم د خُلې نه هغه حالات هم واورئ.

"که مسافر ګورکهپور د ریلوې لائن څلور استېشنه مخکې ولاړ شي او هلته پر دیوریا استېشن شپوه (کوز) شي نو د لته د لارۍ سوارلي موندلی شي. کومه چې به تا بشرح رانی کس "کسیا" ته رسوي. ۱۲ بجې نه تر ۲ بجې د مه کولای شې. لارۍ بېرته دیوریا ته راځي. که دي دا سفر خوښ نه وي نو ګورکهپور نه کسیا (کسي نګر) ۳۵ میله لیري پر یو پوخ سړک دی. کارګاډی په ۲۵ روپو درسره ځي او راځي. کسیا هغه ځای دی چېري چې بدهـ بهګوان نروان موندلی وُ. یعني هغه کالبد خاکي (د خاورو قالب) پرېښې وه. د مندر بېرته مرمت کړل شوی دی. مجسمه چې اوس په پرته (ویده) حالت کې ده مخکې ریزه ریزه شوې وه. دا ریزې (ټکړې) یې بېرته راټولي کړې او بیا یې مجسمه بېرته ځیني جوړه کړه. دا مجسمه دا وخت ۲۰ فټه اوږده ده. زیارت کونکو دا مجسمه د سرو زرو په ورقو پوښولې ده. د کتاري (یو قسم نری ګنی چې ګوره ځیني جوړېږي) پرده پر پرته ده، بتی هر وخت پر بله ده. د سنګ آسن (په وقار سره د ناستي حالت) په لاس دا انند غمزده مجسمه جوړه ده او دوه نور سنګي هم ورسره دي. د دې مندر سره نږدې یو استوپه ده. د هغې سره دوه مدفون څاهان هم موندل شوي دي".

هم دغسې ډېر کهنډرات هم موندل شوي دي. مندر ته نږدې د بدهـ یو استاده (ولاړه) مجسمه هم موندل شوې ده چې ښه په سلیقه نصب ده. کوم چې د هغه ځای خلک د " رماهته " مجسمه ورته وایي. مندر ته نږدې یو برمي رئیس د زیارت کونکو د پاره درمسال

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړې دی. په دې کې یو برمې بهکشو او سیږي. د برما د سنګ مرمر او د پیتلو نه جوړ بدهي مجسمې ایښودل شوي دي. په دروازه کې د برما ساخت یوه ګهنټۍ راځوړنده ده. په کلونو کلونو دا مندر په ډېر خراب حالت کې ؤ، آخر په کال ۱۸۷۷ کې ښاغلي کارلائل دا سره برابر کړو. د کوم احوال چې د سنګ مرمر په یوه تختۍ دا سې لیکل شوی دی.

"دا مشهوره مجسمه او بدهـ مندر د بدهـ د نروان د حالت دي او دې ته نزدې دوه استوپونه کیندل شوي دي. د مجسمې ډېرې ریزې ریزې ټوټې ځای په ځای پرتې وې، دا ټول را جمع کړل شول، دې ته ترتیب ورکولو وروسته بیرته مجسمه خپل اصل حالت کې جوړه کړل شوه. د مندر مرمت هم وشو او پردې چت هم وا چول شو.

کسي نګر

اې،اې کارلائل

مارچ ۱۸۷۷

آرکیلا جکل اورسیز"

په اصل کې دا ځای د بدهیانو په تیرتهو[138] کې یو ضروري تیرتهـ دی. اول خو صرف د هندوستان بدهـ منونکي راتلل، خو اوس هلته کلیزه میله جوړیږي. د شا و خوا نه بلکې د لیرې لیرې نه هم خلګ دې میلې ته راځي. اوس ښه رش کش جوړ شوی دی.

ﺻ په بدهـ کتابونو کې د دې نوم "کوسي نکلا" دی. کوسي نګر، کسي نګر هم راغلی دی، خو اوس ورته "کسیا" ویل کیږي.

[138] تیرتهـ : د زیارت کونکو مقدس د لامبلو ځای، د دریاب غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۵

نالند یا نلند پوهنتون (یونیورستی)

راج ګرهـ ته پر اووه ۷ میله فاصله باندي یو کلی د نالند په نامه ؤ. اوس دې ته "لوی کلی" (بڑاګاؤں) ویل کېږي. ګوتم بدهـ دلته دري میاشتي استوګنه کړې وه، او ډېري خطبې یې ورکړي وې. د دې ځای امیر سوداګرانو د کومو تعداد چي پنځه سوه وو، لس لکهه اشرفۍ چنده یې وکړه. په دې پیسو یې څو کلي واخستل او د هغو نه یې یو متهـ جوړ کړو او ګوتم بدهـ ته یې نزرانه کړو. ډېرو راجاګانو په دې کي اضافه وکړه. د منځني هند یو راجا دلته یو هال او د ټول عمارت نه یې چاپېره یو پوخ دېوال جوړ کړو. او په هغه کي یې صرف یوه دروازه ورکړه. په دې ځای کي به د خپل وخت نومورې راهب او علماء اوسېدل. نو کله چي به یو څوک د علم د حاصلولو د پاره راغی، نو کوم راهب چي به د دربان د نده تر سره کوله هغۀ به د دې طالب علم نه څو پوښتني وکړې. ترڅو چي دې دربان ته د خپل مطلب ځوابونه نۀ شو ترلاسه تر هغو به دا طالب علم دننه نۀ شو تلای. غالباً د داخلې د امتحان ابتداء به د دې ځای نه کېده.

بهرحال په لږ وخت کي دې متهـ د یوه پوهنتون عالمګیر شهرت ترلاسه کړو. د فاهیان په دور کي دا لا نۀ وه مکمله شوې، لاکن هوان سانګ دې ځای نه علم ترلاسه کړو. لاکن ات سانګ دلته په دغه کال کي تعلیم حاصل کړو او هوان سانګ شپږ کاله د دې ځای لوستلي روزګار بلل کېده. د معلمانو شمېر ډېر وو. نو په دې توګه زر ۱۰۰۰ عالمان دا سي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي پر شلو علومو يې بيان کولای شو. په پنځه سوه ډېرش عالمانو کښي لس داسي (بشمول هوان سانګ) عالمان وو چي په پنځوسو مضامينو کي ماهر وو. ماهر و فاضل مثل "ناګارجن" او "آريا ديو" د دې پوهنتون په وده کي لويه ونډه درلوده. د هوان سانګ په دور کي "سدابهار" د دې پوهنتون صدر ؤ. دا عالم داسي جامع فضيلت لرونکی ؤ چي پر هر مضمون يې علم درلود.

د وخت سلطنت ډېر کلي دې متهـ ته وربخښلي وو. د دې نه علاوه اولس هم هر قسمه کومک ورسره کولو. چي په نتيجه کي و طالب علمانو ته هيڅ مشکلات نهٔ وو. بلکې د کور نه هم زيات آرام ده ؤ او هغوی ښهٔ په شوق سره زدکړه کوله.

د لرغوني اثارو محکمې (محکمه اثار قديمه) په دې ځای کي ډېري کيندني وکړې او ډېر لرغوني اثار يې وموندلو کوم چي په کتلو ارزي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library